

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 5. Madde Rehberi

Özgürlük ve güvenlik hakkı

Güncelleme Tarihi: 30 Nisan 2021

Bu raporun tümünü ya da bir kısmını basılı veya elektronik yayın olarak çevirmek ve/veya çoğaltmak isteyen yayıncıların ve organizasyonların izin sürecine ilişkin bilgi için publishing@echr.coe.int ile iletişime geçmeleri rica edilir.

İçtihat Rehberleri çevirilerinden hangilerinin halihazırda devam ettiğini öğrenmek istiyorsanız, lütfen [Beklenen çeviriler](#) sayfasına bakınız.

Bu Rehber Hukuk Danışmanlığı Bölümü tarafından hazırlanmıştır ve Mahkeme'yi bağlamaz. Yayımcı incelemesine tabi olabilir.

Bu Rehber esasen İngilizce hazırlanmıştır. Rehber düzenli olarak ve en son 30 Nisan 2021 tarihinde güncellenmiştir.

İçtihat Rehberleri'ne indirilmek üzere www.echr.coe.int adresinden erişilebilir (İçtihat – İçtihat analizi – İçtihat rehberleri). Yayın güncellemeleri için lütfen Mahkeme'nin Twitter hesabını takip ediniz: https://twitter.com/ECHR_CEDH.

İşbu çeviri, AK/AB ortak projesi olan "Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi" kapsamında tercüme edilmiş olan 2. yayımı (2014) dikkate alarak Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin onayı dahilinde yayınlamış olup, çeviriyi yapan AK/AB Ortak Projesi olan "Türk Ceza Adalet Sisteminin Etkinliğinin Geliştirilmesi" ve çevirideki güncellemeleri gerçekleştiren İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi'nin yegane sorumluluğundadır. © Avrupa Konseyi / Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 2021.

İçindekiler

Okuyucunun dikkatine	6
I. Uygulama kapsamı.....	9
A. Özgürlükten mahrum bırakma.....	9
B. Uygulanacak kriterler	9
C. Hapishanede benimsenen tedbirler	10
D. Havalimanlarında yapılan güvenlik kontrolleri	10
E. Usuli yakalama ve tutuklama dışında özgürlükten mahrum bırakma.....	11
F. Özgürlükten mahrum bırakılma konusundaki pozitif yükümlülükler.....	11
II. Madde 5 § 1 kapsamında tutukluluğun hukukiliği.....	12
A. Madde 5'in amacı	12
B. Ulusal hukuka uygunluk	12
C. Ulusal hukuka uygunluğun değerlendirilmesi.....	12
D. Genel ilkeler	13
E. Hukuki kesinlik ilkesi.....	13
F. Keyfilik yasağı	14
G. Mahkeme kararı	14
H. Kararların gerekçelendirilmesi ve keyfilik yasağı gerekliliği.....	15
İ. Kabul edilebilir bazı usul hataları	15
J. Tahliye kararının yürütülmeye konmasında gecikme	16
III. Madde 5 § 1 kapsamında izin verilen özgürlükten mahrumiyet.....	17
A. Mahkumiyetten sonra tutulma.....	17
1. Mahkumiyetin varlığı	17
2. Yetkili mahkeme.....	17
3. Tutuklama, mahkumiyetten “sonra” olmalıdır	18
4. Temyiz işlemlerinin etkisi.....	19
B. Mahkeme emrine ya da yasal yükümlülüğe uymama nedeniyle tutuklanma	19
1. Mahkeme emrine uymama.....	19
2. Yasayla gerekli kılınan bir yükümlülüğün yerine getirilmesi	20
C. Tutuklama	21
1. Yakalama ya da tutmanın amacı	21
2. “Makul şüphe”nin anlamı	22
3. Suç terimi	23
D. Küçüklerin tutulması	23
1. Genel.....	24
2. Eğitim amaçlı gözetim	24
3. Yetkili yasal merci.....	25
E. Tıbbi veya toplumsal nedenlerle tutulma	25
1. Genel.....	25
2. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engelleme	25
3. Akli melekeleri yerinde olmayan kişilerin tutulması	26

4. Alkoliklerin ve uyuşturucu bağımlılarının tutulması	28
5. Serseriler	28
F. Yabancıların tutulması	28
1. Ülkeye izinsiz girişi engellemek üzere tutma	28
2. Sınır dışı etme ya da iade etmeye yönelik olarak tutma	29

IV. Özgürlüğünden mahrum edilen kişilere yönelik teminatlar32

A. Yakalama nedenlerine dair bilgiler (Madde 5 § 2)	32
1. Uygulanabilirlik	32
2. Amaç	32
3. Gerekçe sunulmasının gerekli olduğu kişiler.....	32
4. Gerekçe “en kısa sürede” sunulmalıdır	32
5. Gerekçenin sunulma biçimi.....	33
6. Gerekli gerekçelerin kapsamı.....	33
7. Kişinin anladığı dilde	33
B. Derhal hakim huzuruna getirilme hakkı (Madde 5 § 3)	34
1. Hükmün amacı	34
2. Derhal ve kendiliğinden yargı denetimi	34
3. İlgili adli görevlinin niteliği	35
4. Bağımsızlık.....	36
5. Usuli gereklilikler.....	36
6. Esasa ilişkin gereklilikler	36
a. Tutuklama esaslarının gözden geçirilmesi	36
b. Salıverilme yetkisi	36
C. Makul süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince salıverilme (Madde 5 § 3)	37
1. Göz önüne alınması gereken süre.....	37
2. Genel ilkeler	37
3. Herhangi bir tutukluluk süresinin gerekçelendirilmesi	38
4. Tutukluluğun devamının gerekçeleri	39
a. Kaçma şüphesi	38
b. Yargılamayı engelleme.....	39
c. Suçun tekerrürü	40
d. Kamu düzeninin korunması	40
5. Özel bir özen gösterme	40
6. Alternatif tedbirler	40
7. Kefalet.....	40
8. Küçüklerin yargılama öncesinde tutuklanması	41
D. Tutukluluğun hukukiliğinin bir Mahkeme tarafından ivedilikle incelenmesi hakkı (Madde 5 § 4)	41
1. Hükmün amacı	41
2. Hükmün uygulanabilirliği	41
3. Gerekli incelemenin niteliği	42
4. Usuli güvenceler.....	44
5. “İvedilik” gerekliliği	45
a. Göz önüne alınması gereken süre.....	46
b. İvedi karar verilmesi hususu göz önüne alınması gereken ilgili faktörler.....	47
E. Hukuki olmayan tutuklamadan ötürü tazminat hakkı (Madde 5 § 5)	47
1. Uygulanabilirlik	47
2. Kanun Yolu	48

3. Tazminat ödenebilme hali.....	48
4. Tazminatın niteliği.....	48
5. Zararın varlığı	48
6. Tazminatın tutarı.....	48

Anılan davalar listesi	50
-------------------------------------	-----------

Okuyucunun dikkatine

İşbu rehber, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (bundan sonra metinde "Mahkeme", "Avrupa Mahkemesi" veya "Strazburg Mahkemesi" olarak anılacaktır) tarafından kendisinin verdiği karar ve hükümler hakkında hukukçuları bilgilendirmek amacıyla yayımlanan içtihat rehberleri serisinin bir kısmını teşkil etmektedir. İşbu bu rehber, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (bundan sonra metinde "Sözleşme" veya "Avrupa Sözleşmesi" olarak anılacaktır) 5. maddesine ilişkin içtihatları incelemekte ve özetlemektedir. Okuyucu bu rehberde, konu hakkında geliştirilen anahtar ilkeleri ve bunlarla ilgili emsalleri bulacaktır.

Atıfta bulunulan içtihatlar, ilke kararları, önemli ve/veya yeni tarihli kararlar ve hükümler arasından seçilmiştir.*

Mahkeme'nin esasa ilişkin kararları ve kabul edilebilirlik kararları yalnızca Mahkeme önüne gelen davalar hakkında karar verilmesine değil, daha genel olarak, Sözleşme tarafından tayin edilen kuralları açıklamaya, gözetmeye ve geliştirmeye ve böylelikle Sözleşmeciler Tarafı olarak Devletlerce üstlenilen taahhütlere uyulmasına katkı sağlamaya hizmet eder (*İrlanda/Birleşik Krallık*, § 154, 18 Ocak 1978, A Serisi No. 25 ve daha yakın zamanda, *Jeronovičs /Letonya* [BD], No. 44898/10, § 109, 5 Temmuz 2016).

Dolayısıyla Sözleşme tarafından kurulan sistemin misyonu, genel yararı ilgilendiren kamu politikası meselelerini belirlemek ve böylelikle Sözleşme Devletleri topluluğu içerisinde insan hakları korumasının standartlarını yükseltmek ve insan hakları içtihadını genişletmektir (*Konstantin Markine/Rusya* [BD], No. 30078/06, § 89, AİHM 2012). Nitekim Mahkeme, Sözleşme'nin insan hakları alanında "Avrupa kamu düzeninin anayasal bir aracı" olarak rolünü vurgulamıştır (*Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi/İrlanda* [BD], No. 45036/98, § 156, AİHM 2005-VI).

Bu rehber, Sözleşme veya Ek Protokollerinin atıfta bulunulan her maddesi için anahtar kelime referansları içermektedir. Her bir davada ele alınan hukuki meseleler, (çoğu davada) doğrudan Sözleşme ve Protokollerinin metninden alınan bir kavramlar dizininden seçilen bir *Anahtar kelimeler listesi*'nde özetlenmiştir.

Mahkeme'nin içtihadını içeren *HUDOC veri tabanı* anahtar kelime ile arama yapılmasına imkân vermektedir. Bu anahtar kelimelerle yapılan aramalar benzer hukuki içeriğe sahip bir grup belgenin bulunmasını sağlamaktadır (Mahkeme'nin her bir davadaki gerekçesi ve sonuçları anahtar kelimelerle özetlenmektedir). Münferit davalar için anahtar kelimeler HUDOC'taki Dava Detayları etiketine tıklanarak bulunabilir. HUDOC veri tabanı ve anahtar kelimeler hakkında daha fazla bilgi için lütfen *HUDOC kullanıcı kılavuzu*'na bakınız.

* Atıfta bulunulan içtihat, Mahkeme'nin ve Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun resmi dillerinden birinde veya her ikisinde (İngilizce ve Fransızca) yazılmış olabilir. Aksi belirtilmediği sürece, yapılan tüm atıflar bir Mahkeme Dairesi tarafından esas hakkında verilmiş bir karara aittir. "(kar.)" kısaltması atfın Mahkeme'nin bir kabul edilebilirlik kararına ait olduğunu ve "[BD]" ibaresi davanın Büyük Daire tarafından görüldüğünü gösterir. Bu güncellemenin yapıldığı tarihte kesinleşmemiş olan Daire kararları yıldız işaretiyle (*) belirtilmektedir.

Sözleşme Madde 5 – Özgürlük ve güvenlik hakkı

“1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

(a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkumiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;

(b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

(c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;

(d) Bir küçüğün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;

(e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;

(f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;

2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.

3. İşbu maddenin 1 (c) fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup, bu kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.

4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir.”

HUDOC anahtar kelimeleri

1. Kişi özgürlüğü (5-1) – Kişi güvenliği (5-1) – Özgürlükten yoksun bırakma (5-1) – Hukukun öngördüğü usul (5-1) – Hukuka uygun tutma (5-1)
 - (a) Mahkumiyet (5-1-a) – Mahkumiyet kararından sonra (5-1-a) – Yetkili mahkeme (5-1-a)
 - (b) Hukuka uygun mahkeme emri (5-1-b) – Mahkeme emrine uymama (5-1-b) – Hukukun öngördüğü yükümlülüğün yerine getirilmesi (5-1-b)
 - (c) Yetkili merci önüne çıkarılmak (5-1-c) – Suç (5-1-c) – Makul şüphe (5-1-c) – Suç işlenmesini engellemek için tutmayı gerektiren makul nedenler (5-1-c) – Kaçmayı önlemek için tutmayı gerektiren makul nedenler (5-1-c).
 - (d) Küçük (5-1-d) – Gözetim altında eğitim (5-1-d) – Yetkili merci önüne çıkarılmak (5-1-d)
 - (e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek (5-1-e) – Akıl hastaları (5-1-e) – Alkol bağımlıları (5-1-e) – Uyuşturucu madde bağımlıları (5-1-e) – Serseriler (5-1-e)
 - (f) Hukuka aykırı biçimde ülkeye girişin önlenmesi (5-1-f) – Sınır dışı etme (5-1-f) – Suçlunun geri verilmesi (5-1-f)
2. Derhal bilgilendirme (5-2) – Anladığı dilde bilgilendirme (5-2) – Yakalama sebebi hakkında bilgilendirme (5-2) – Suçlama hakkında bilgilendirme (5-2)
3. Yargıç veya adli görev yapmaya yetkili kamu görevlisi (5-3) – Derhal bir yargıç veya yetkili görevli önüne çıkarma (5-3) – Makul bir sürede yargılama (5-3) – Yargılama devam ederken salıverme (5-3) – Tutukluluk süresinin uzunluğu (5-3) – Tutukluluk süresinin makullüğü (5-3) – Koşullu salıverme (5-3) – Duruşmada hazır bulunmayı sağlamak için güvenceler (5-3)
4. Tutmanın hukukilik denetimi (5-4) – Mahkemeye başvurma (5-4) – Tutmanın hukukilik denetimi (5-4) – Denetimin süratli yapılması (5-4) – Tutmanın denetiminde usuli güvenceler (5-4) – Salıvermekararı (5-4)
5. Tazminat (5-5)

I. Uygulama kapsamı

Sözleşme Madde 5 § 1

“1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz: ...”

HUDOC anahtar kelimeleri

Liberty of person (5-1) – Security of person (5-1) – Deprivation of liberty (5-1) – Procedure prescribed by law (5-1) – Lawful arrest or detention (5-1)

A. Özgürlükten mahrum bırakma

1. Madde 5'de, "özgürlük hakkının" ilan edilmesiyle, kişinin fiziksel özgürlüğü üzerinde durulur; amacı, hiçbir kimsenin, özgürlüğünden, keyfi şekilde mahrum bırakılmamasını sağlamaktır. Hareket özgürlüğü üzerindeki salt sınırlamalar buna dahil edilmez; bunlar, Protokol No. 4'ün 2. Maddesine göre düzenlenir (*De Tommaso/İtalya* [BD], § 80; *Creangă/Romanya* [BD], § 92; *Engel ve Diğerleri/Hollanda*, § 58).
2. Hareket üzerinde, Madde 5 § 1 çerçevesinde özgürlükten mahrum kılma kapsamına girecek ölçüde ciddi olan sınırlamalar ile yalnızca Protokol No. 4'ün 2. Maddesi'ne tabi olan, özgürlük üzerindeki kısıtlamalar arasındaki fark, nitelik ya da içerik değil, sadece derece ya da yoğunluk açısından olan bir farktır (*De Tommaso/İtalya* [BD], § 80; *Guzzardi/İtalya*, § 93; *Rantsev/Kıbrıs ve Rusya*, § 314; *Stanev/Bulgaristan* [BC], § 115).
3. Özgürlükten mahrum kılma, yakalama veya mahkûmiyet sonrasında tutukluluktan oluşan klasik olgu ile sınırlı değildir, farklı biçimlerde olabilir (*Guzzardi/İtalya* § 95).

B. Uygulanacak kriterler

4. AİHM, özgürlükten mahrum bırakmanın olup olmadığı konusunda, kendini ulusal yetkili mercilerin hukuki kararlarıyla bağlı addetmez ve durumun değerlendirmesini özerk bir biçimde gerçekleştirir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 71; *H.L./Birleşik Krallık*, § 90; *H.M./İsviçre*, §§ 30 ve 48; *Creangă/Romanya* [BD], § 92).
5. Bir kişinin, 5. Madde hükümlerine uygun olarak "özgürlüğünden mahrum bırakılıp bırakılmadığını" belirlemek için başlangıç noktası ilgili kişinin somut eylemi olmalıdır ve ilgili tedbirin türü, süresi, etkileri, uygulanma biçimi gibi eksiksiz bir dizi kriter hesaba katılmalıdır (*De Tommaso/İtalya* [BD], § 80; *Guzzardi/İtalya*, § 92; *Medvedyev ve Diğerleri/Fransa* [BD], § 73; *Creangă/Romanya* [BD], § 91).
6. İlgili tedbirin "türünün" ve "uygulama biçiminin" dikkate alınması gerekliliği, Mahkeme'nin bir hücreye kapatılma paradigması dışındaki kısıtlamaları çevreleyen bağlam ve koşulları dikkate almasına olanak tanımaktadır. Nitekim tedbirin alındığı bağlam önemli bir faktördür, zira halkın kamuyararı için özgürlük veya hareket özgürlüğüne ilişkin kısıtlamalara katlanmaya davet edildiği durumlarmodern toplumda sıkça yaşanmaktadır (*De Tommaso/İtalya* [BD], § 81; *Nada/İsviçre* [BD], § 226; *Austin ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 59).
7. Göçmenlerin kimliklerinin tespit edilmesi ve kayıtlarının yapılması için havaalanı transit bölgelerinde ve kabul merkezlerinde yabancıların tutulması kapsamında hareket özgürlüğüne ilişkin bir kısıtlama ve özgürlükten mahrum bırakma arasındaki farkı tespit ederken Mahkeme tarafından dikkate alınan faktörler şu şekilde özetlenebilir: i) başvuruçuların kişisel durumları ve tercihleri, ii) ilgili ülkenin uygulanacak hukuki rejimi ve bunun amacı, iii) söz konusu olan süre, özellikle amaç ve olayları bekleyen başvuruçuların yararlandığı usuli koruma ışığında, ve iv) başvuruçulara gerçekten uygulanan veya başvuruçuların gerçekten maruz kaldığı kısıtlamaların mahiyeti ve derecesi (*Z.A. ve*

Diğerleri/Rusya [BD], § 138; *Ilias ve Ahmed/Macaristan* [BD], § 217; *R.R ve Diğerleri /Macaristan**, § 74).

8. İlgili kişilerin korunmasını amaçlayan veya onların yararına olan tedbirler dahi özgürlükten mahrum bırakma olarak kabul edilebilir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 71).

9. Yetkililerin aldığı bireyleri özgürlüklerinden mahrum bırakan tedbirlerin amacı, gerçekten bir özgürlükten mahrum bırakma olup olmadığı değerlendirilmesinde belirleyici değildir. Mahkeme bu hususu değerlendirmesinin ancak sonraki bir aşamasında, tedbirlerin Madde 5 § 1'e uygunluğunu incelerken dikkate almaktadır (*Rozhkov/Rusya (no. 2)*, § 74).

10. Madde 5 § 1 hükümlerine göre özgürlükten mahrum bırakma kavramı, hem kişinin belirli bir sınırlı alanda, önemli bir süre boyunca kapalı tutulmasına dair *nesnel unsur* hem de kişinin ilgili kapatılmaya geçerli biçimde onay vermemiş olmasına dair *özel unsur* içermektedir (*Storck/Almanya*, § 74; *Stanev/Bulgaristan* [BC], § 117).

11. Göz önüne alınacak ilgili nesnel etmenler, sınırlanan alandan ayrılma imkânı, kişinin hareketleri üzerindeki gözetimin ve denetimin derecesini ve tecritin kapsamı ile sosyal temas imkânını içermektedir (*Guzzardi/İtalya*, § 95; *H.M./İsviçre*, § 45; *H.L./Birleşik Krallık*, § 91; *Storck/Almanya*, § 73). Ancak, sekiz yaşındaki bir çocuk karakolda yirmi dört saatten uzun süre yalnız bırakıldığında, kapalı ve korunan bir yerde tutulup tutulmadığını incelemek gerekmemiştir, zira kendisinin tek başına karakolu terk etmesi beklenebilir değildir (*Tarak ve Depe/Türkiye*, § 61).

12. Bulgulara göre, Madde 5 § 1 hükümleri kapsamında özgürlükten mahrum bırakma söz konusu ise mahrumiyet süresinin görece kısa olması bu karara varılmasını etkilemez (*Rantsev/Kıbrıs ve Rusya*, § 317; *Iskandarov/Rusya*, § 140, *Zelčs/Letonya**, § 40).

13. Polisin arama ve durdurma yetkilerinin uygulanmasındaki bir zorlama unsuru tedbirin süresinin kısa olup olmamasına bakılmaksızın, özgürlükten mahrum bırakma göstergesidir (*Krupko ve Diğerleri/Rusya*, § 36; *Foka/Türkiye*, § 78; *Gillan ve Quinton/Birleşik Krallık*, § 57; *Shimovolos/Rusya*, § 50; *Brega ve Diğerleri/Moldova*, § 43).

14. Bir kişinin kelepçelenmemiş, hücreye konulmamış ya da fiziksel olarak kısıtlanmamış olması özgürlükten mahrumiyetin tespitinde belirleyici bir etken değildir (*M.A./Kıbrıs*, § 193).

15. Demokratik bir toplumda özgürlük hakkı, yalnızca bir kişinin tutuklanmak üzere teslim olmuş olması sebebiyle, bilhassa bu kişinin öngörülen işleme yasal olarak rıza gösterebilecek ya da karşı çıkabilecek bir durumda olmaması halinde, bu kişinin Sözleşme korumasını kaybedemeyeceği kadar önemlidir Özgürlük hakkı, demokratik bir toplumda, bir kimsenin Sözleşme korumasından istifade hakkını, özellikle de ilgili kişi, önerilen işleme yasal olarak onay veremeyecek durumda ise ya da onay vermiyor ise, yalnızca tutuklanmak üzere teslim olmuş olabileceğinden ötürü kaybedemeyeceği kadar önemlidir (*H.L./Birleşik Krallık*, § 90; *Stanev/Bulgaristan* [BC], § 119; ayrıca bakınız *N./Romanya*, §§ 165-167 – başvurunun hakkındaki tahliye kararına rağmen tutukluluğunun devam ettirilmesi, başvurunun, sosyal hizmetler kendi durumuna uygun bir çözüm bulana kadar tutuklu kalmayı kabul etmesine rağmen, keyfi bulunmuştur.)

16. Kişinin hukuki ehliyete sahip olmaması, mutlaka kendi durumunu anlayamayacağı ve buna onay veremeyeceği anlamına gelmez (*ibid.*, § 130; *Shtukurov/Rusya*, §§ 107-09; *D.D./Litvanya*, § 150).

C. Hapishanede benimsenen tedbirler

17. Hapishanede uygulanan, tutukluluk koşullarını etkileyen disipline edici tedbirler özgürlükten mahrum bırakma eylemi değildir. Böylesi tedbirler normal şartlar altında, hukuki tutukluluk koşullarındaki değişiklikler olarak görülmelidir ve Sözleşme Madde 5 § 1'in kapsamı dışında kalır (*Stoyan Kraste/Bulgaristan § 38*); (*Bollan/Birleşik Krallık* (kar.); ayrıca bkz. *Munjaz/Birleşik Krallık*, – başvurunun yüksek güvenlikli bir hastanede tecridi ek bir özgürlükten mahrum bırakma anlamına gelmemiştir).

D. Havalimanlarında yapılan güvenlik kontrolleri

18. Bir yolcunun durumunun netliğe kavuşturulması için havaalanındaki sınır kontrolü sırasında sınır yetkilileri tarafından durdurulduğu ve bu alıkoyma durumunun ilgili formalitelerin izlenmesi için kati suretle gerek duyulan süreyi geçmediği hallerde bu tür durumlar Sözleşme'nin 5. maddesi kapsamı dışında kalır (*Gahramanov/Azərbaycan* (kar.), § 41; bakınız, tersi, *Kasparov/Rusya* – başvuruçunun beş saatlik alıkonulması, havaalanı yolculuğu ile olağan olarak ilişkilendirilen formalitelerin doğrulanması için kati suretle gerek duyulan süreyi fazlasıyla aşmıştır).

E. Usuli yakalama ve tutuklama dışında özgürlükten mahrum bırakma

19. Madde 5'in uygulanabilirliği konusu, çeşitli durumlarda gündeme gelmiştir, buna şunlar dahildir:

- bireylerin psikiyatrik ya da sosyal bakım kurumlarına yerleştirilmesi (*De Wilde, Ooms ve Versyp/Belçika*; *Nielsen/Danimarka*; *H.M./İsviçre*; *H.L./Birleşik Krallık*; *Storck/Almanya*; *A. ve Diğerleri/Bulgaristan*; *Stanev/Bulgaristan* [BC]);
- bireyin sağlık görevlileri ve polisler tarafından hastanelere götürülmesi (*Aftanache/Romanya*);
- havayolu geçiş bölgelerinde kapalı tutulma (*Z.A. ve Diğerleri/Rusya* [BD]; *Amuur/Fransa*; *Shamsa/Polonya*; *Mogoş ve Diğerleri/Romanya* (kar.); *Mahdid ve Haddar/Avusturya* (kar.); *Riad ve Idiab/Belçika*);
- kara sınırı geçiş bölgelerinde kapalı tutulma (*Ilias and Ahmed/Macaristan* [BD]); *R.R ve Diğerleri /Macaristan**);
- polis merkezinde sorgulama (*Cazan/Romanya*; *I.I./Bulgaristan*; *Osypenko/Ukrayna*; *Salayev/Azərbaycan*; *Farhad Aliyev/Azərbaycan*; *Creangă/Romanya* [BD]);
- Kabahat raporu tanzim etmek için polis aracına konulma (*Zelčs/Letonya**);
- polis tarafından yapılan durdurma ve aramalar (*Foka/Türkiye*; *Gillan ve Quinton/Birleşik Krallık*; *Shimovolos/Rusya*);
- ev araması (*Stănculeanu/Romanya*);
- polisin eşlik etmesi (*Rozhkov/Rusya (no. 2)*; *Tsvetkova ve Diğerleri/Rusya*);
- polis tarafından kamu düzeni gerekçesiyle benimsenen kalabalık kontrolü tedbirleri (*Austin ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD]);
- ev hapsi (*Buzadji/Moldova* [BD]; *Mancini/İtalya*; *Lavents/Letonya*; *Nikolova/Bulgaristan (no. 2)*; *Dacosta Silva/İspanya*);
- deniz yoluyla göçmenlerin kabul tesislerinde ve gemilerde tutulması (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD]);
- düzensiz göçmenlerin sığınma erişim tesislerinde tutulması (*J.R. ve Diğerleri/Yunanistan*).

F. Özgürlükten mahrum bırakılma konusundaki pozitif yükümlülükler

20. Madde 5 § 1'in ilk cümlesinde, Devlete yalnızca söz konusu hakları aktif olarak ihlal etmekten kaçınma değil, ayrıca bu haklara haksız bir müdahaleye karşı kendi yetki sınırları içindeki herkese koruma sağlamak için gerekli adımları atma yükümlülüğü getirilmektedir. (*El-Masri/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* [BD], § 239).

21. Devlet, yetkili mercilerin bildiği veya bilmeleri gereken özgürlükten mahrum bırakma durumlarını önlemek için makul adımlar atmak da dahil olmak üzere, savunmasız kişilerin korunmasına yönelik tedbir almakla yükümlüdür (*Storck/Almanya*, § 102).

22. Kişinin özgürlüğünün üçüncü kişiler tarafından kısıtlanmasına karşı çıkmaması veya durumu

sonlandıramaması durumunda, Devletin sorumluluğu devreye girer (*Riera Blume ve Diğerleri/İspanya*; *Rantsev/Kıbrıs ve Rusya*, §§ 319-21; *Medova/Rusya*, §§ 123-25).

II. Madde 5 § 1 kapsamında tutukluluğun hukukiliği

A. Madde 5'in amacı

23. Madde 5'in esas amacı, kişilerin, keyfi ya da gerekçelendirilmemiş biçimde özgürlüklerinden mahrum edilmelerini önlemektir (*Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2)* [BD], § 311; *S., V. ve A./Danimarka* [BD], § 73; *McKay/Birleşik Krallık* [BD], § 30). Özgürlük ve güvenlik hakkı, Sözleşme hükümlerine göre "demokratik bir toplumda" en yüksek düzeyde önemi haizdir (*Medvedyev ve Diğerleri/Fransa* [BD], § 76; *Ladent/Polonya*, § 45, 18 March 2008).

24. Dolayısıyla, Mahkeme, bir bireyin hiçbir resmi kayıt olmaksızın tutuklanmasını Sözleşme'nin 5. maddesinde yer alan temel nitelikte önem taşıyan teminatların tam anlamıyla yok sayılması olarak değerlendirir ve ilgili hükmün en ağır şekilde ihlal edildiğini ortaya koyar (*El-Masri/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* [BD], § 233; *Al Nashiri/Polonya*, § 529; *Belozorov/Rusya ve Ukrayna*, § 113). Tutukluluk tarihi, saati ve yeri, tutuklanan kişinin adı, tutuklama nedenleri ve tutuklamayı gerçekleştiren kişinin adı gibi hususlara dair kaydın bulunmaması, diğer unsurlara ek olarak, Sözleşme'nin 5. maddesinin amacının kendisi ile uyumsuz olarak addedilmelidir (*Kurt/Türkiye*, § 125).

Bu aynı zamanda, Sözleşme kapsamındaki hukuka uygunluk koşuluna da aykırıdır (*Anguelova/Bulgaristan*, § 154).

25. Madde 5 § 1'in (a)'dan (f)'ye kadarki fıkralarında sınırlı sayıda belirtilen gerekçelerden biri olmadıkça, hiçbir özgürlükten mahrum bırakma hukuka uygun olmayacaktır (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 88; ayrıca bkz, birçok karar arasında, *Aftanache/Romanya*, §§ 92-100; *I.S./İsviçre*, §§ 46-60).

26. Mahkeme içtihadı bu hususa ilişkin olarak üç önemli ilkeyi ortaya koymaktadır: istisnaların sınırlı sayıda olması, katı şekilde yorumlanması ve diğer maddelerde (özellikle Sözleşme'nin 8. maddesinden 11. maddesine kadarki maddelerinde) yer alan geniş kapsamlı meşruiyet hallerine izin vermediği; gerek usuli gerek esasa ilişkin tutuklamanın hukukiliğinin, hukuk kurallarına dikkatli uyum gerektirdiğine ilişkin mükerrer vurgu; ve zorunlu yargı denetiminin sürat ve hızlılığının önemi (Madde 5 §§ 3 ve 4 kapsamında)(*Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2)* [BD] , (*S., V. ve A./Danimarka* [BD], § 73; *Buzadji/Moldova* [BD], § 84).

27. Uluslararası bir silahlı çatışma sırasındaki tutukluluğa ilişkin olarak, Madde 5 kapsamındaki güvenceler, bağlam ve uluslararası insancıl hukukun hükümleri dikkate alınarak yorumlanmalı ve uygulanmalıdır (*Hassan/Birleşik Krallık* [BD], §§ 103-106).

28. Eğer bir özgürlükten mahrumiyet hali Madde 5'in fıkralarından birinin kapsamı içine girmiyorsa, Mahkeme tarafından izah edildiği üzere, Devlet'in menfaatine karşı tutuklunun menfaati arasında bir dengeleme yapma gerekliliğine başvurularak bu kapsama sokulamaz (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], § 298).

B. Ulusal hukuka uygunluk

29. Tutuklamanın, hukuka uygun olması için, "yasada gerekli kılınan prosedüre uygun olması gereklidir".

Sözleşme, temel olarak ulusal hukuka ve uygun olduğu hallerde kaynağını uluslararası hukuk (*Medvedyev ve Diğerleri/Fransa* [BD], § 79; *Toniolo/San Marino ve İtalya*, § 46) veya Avrupa hukukundan (*Paci/Belçika*, § 64 and *Pirozzi/Belçika*, §§ 45-46 – Avrupa Tutuklama Emri'ne dayanan tutuklamaya ilişkindir) alanlar dahil olmak üzere diğer uygulanabilir yasal standartlara atıf yapmaktadır. Mahkeme, her durumda ilgili yasaların maddi ve usuli kurallarına uyma yükümlülüğü getirmektedir. (*ibid.*)

30. Örneğin, AİHM, yetkili mercilerin, yasadaki öngörülen zaman dilimi içinde tutuklama emrinin uzatılması için başvuru yapmadığı bir durumda, Madde 5'in ihlal edildiği kararına varmıştır (*G.K./Polonya*, § 76). Bunun aksine, belirli suçlarla ilgili olarak yürütülmesi gereken sorgulamaların biçimine ilişkin bir genelgenin ihlal edildiği iddiası, yakalama ve ardından tutuklamaya ilişkin ulusal hukuki temeli geçersiz kılmamıştır (*Talat Tepe/Türkiye*, § 62). İlk derece mahkemesinin, Anayasa Mahkemesinin tutukluluğunu hukuka aykırı bulduğu karara rağmen başvuru tahliye etmediği bir olayda, başvuru devam eden tutuklu olarak yargılanması durumu "yasada belirtilen usule uygun" olarak değerlendirilemeyecektir. (*Şahin Alpay/Türkiye*, § 118; *Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 139).

C. Ulusal hukuka uygunluğun değerlendirilmesi

31. Yerel hukukun yorumlanması ve uygulanması, başta mahkemeler olmak üzere, genel olarak ulusal yetkili mercilere ait bir görev olmakla birlikte, söz konusu hukuka uymamanın Sözleşme'nin ihlali anlamına geldiği durumlarda bu konu farklılık gösterir. Sözleşme'nin 5 § 1. maddesinin söz konusu olduğu durumlarda, Mahkeme, ulusal hukuka uyumun gözetilip gözetilmediğini değerlendirme hususunda belirli bir yetki kullanmalıdır (*Creangă/Romanya* [BD], § 101; *Baranowski/Polonya*, § 50; *Benham/Birleşik Krallık*, § 41). Böylelikle, AİHM, hukuki durumu maddi zamandaki niteliğine göre dikkate almalıdır (*Włoch/Polonya*, § 114).

D. Genel ilkeler

32. Hukukilik koşulu sadece ilgili iç hukuka uygunlukla sağlanmamaktadır; iç hukukun kendisi de Sözleşme'de ifade veya ima edilen genel ilkeler dahil olmak üzere Sözleşme'ye uygun olmalıdır (*Plesó v. Macaristan*, § 59).

Madde 5 § 1'e ilişkin içtihadın atıf yaptığı ve Sözleşme'de işaret edilen genel ilkeler; hukukun üstünlüğü ve buna bağlı olarak hukuki kesinlik, orantılılık ve dahası, Madde 5'in asıl amacı olan, keyfiliğe karşı koruma ilkesidir (*Simons/Belçika* (kar.), § 32).

E. Hukuki kesinlik ilkesi

33. Özgürlükten mahrum kılma söz konusu olduğunda, hukuki kesinlik ilkesinin yerine getirilmesi özel olarak önem taşımaktadır. Bu nedenle, ulusal hukuk kapsamında özgürlükten mahrum bırakma koşullarının açık biçimde tanımlanması ve hukukun kendisinin uygulamada öngörülebilir olması, böylece Sözleşme ile belirlenen "hukukilik" standardını karşılaması temel önemdedir. Bu standart, tüm hukuki hükümlerin, şartlara göre makul olan bir ölçüde, belirli bir eylemin ne gibi sonuçlara yol açabileceğini öngörmesine (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 92; *Del Río Prada/İspanya* [GC], § 125; *Creangă/Romanya*, § 120; *Medvedyev ve Diğerleri/Fransa* [BD], § 80).

34. Dolayısıyla Madde 5 § 1 yalnızca ulusal hukuka atıf yapmamaktadır; yerel bir kanunun özgürlükten mahrum bırakmaya izin verdiği durumların uygulamada yeterli derecede erişilebilir, belirli ve öngörülebilir olmasına işaret eden "kanun niteliği" ile de bağlantılıdır. "Kanun niteliğinin" değerlendirilmesine ilişkin faktörler – bazı davalarda "keyfiliğe karşı güvenceler" olarak anılmaktadır – tutukluluğu emreden, tutukluluğu uzatan ve tutukluluk için süre limiti öngören açık yasal hükümlerin; ve başvuru süresinin tutukluluğunun "hukuka uygunluğuna" ve "süresine" itiraz edebileceği etkili bir başvuru yolunun varlığını içerecektir (*J.N./Birleşik Krallık*, § 77).

35. Örneğin, bir kişinin ulusal mevzuatta ya da içtihadta belirli bir temeli olmaksızın, iddianameye dayalı biçimde tutuklu kalması yönündeki uygulama Madde 5 § 1'in ihlali anlamına gelir (*Baranowski/Polonya*, §§ 50-58). Buna benzer biçimde, kesin bir yasal temeli olmaksızın, tutuklamanın kendiliğinden uzatılması uygulaması da Madde 5 § 1'e aykırıdır (*Svipsta/Letonya*, § 86). Bunun aksine, bir kimsenin tutukluluğunun, resmi tutuklama emri çıkarmadan, Soruşturma Makamı'nın ayrıntılı soruşturma gerektiren emrine dayalı olarak devam ettirilmesi ilgili Madde'nin ihlali anlamına gelmemiştir (*Laumont/Fransa*, § 50).

36. Yerel yetkili merciler tarafından tutarsız ve birbirini yok ayan biçimde yorumlanan hükümler de, Sözleşme kapsamında gerekli kılınan 'hukukun kalitesi' standardını karşılayamaz (*Nasrulloev/Rusya*, § 77; *Ječius/Litvanya*, §§ 53-59. Öte yandan, herhangi bir içtihat olmaması durumunda, Mahkeme'nin görevi ulusal hukuka ilişkin kendi yorumunu sunmak değildir. Dolayısıyla, ulusal mahkemelerin yasada belirtilen usule uygun biçimde hareket etmedikleri sonucuna varılması konusunda isteksiz olabilir. (*Włoch/Polonya*, §§ 114-16; *Winterwerp/Hollanda*, §§ 48-50).

37. Diplomatik notalar uluslararası hukuk kaynağı olsa da, gemi mürettebatının böylesi notalara dayalı olarak tutuklanması, yeterli ölçüde kesin ve öngörülebilir olmadıkları ölçüde, Sözleşmenin 5 (1) Maddesi bağlamında hukuki olmaz. Özel olarak, mürettebat üyelerinin yakalanma ve tutuklanma olasılığına dair belirli bir göndermenin olmaması Sözleşmenin 5 § 1. maddesi kapsamında hukuki kesinlik ve öngörülebilirlik gerekliliklerini karşılamamaktadır (*Medvedyev ve Diğerleri/Fransa* [BD], §§ 96-100).

38. Hukuki kesinliğin gerekleri, bir hakimin özgürlüğünden mahrum bırakıldığı hallerde daha da büyük önem arz etmektedir (*Baş/Türkiye**, § 158). Ulusal hukukun yargı erki mensuplarına, görevlerini bağımsız olarak yerine getirebilmelerini güvence altına almak amacıyla hukuki koruma tanıdığı durumda, bu düzenlemelere tam anlamıyla uyulması bir zarurettir. Yargı organının, demokratik bir toplumda, Devlet organları arasında sahip olduğu mühim pozisyon ve kuvvetler ayrılığının artan önemi dikkate alındığında, Mahkeme, tutuklama emrinin nasıl uygulandığını Sözleşme hükümleri yönünden gözden geçirirken, yargı mensuplarının korunması için bilhassa dikkatli olmalıdır (*Alparslan Altan/Türkiye*, § 102).

F. Keyfilik yasağı

39. Buna ek olarak, her türlü özgürlükten mahrum bırakma uygulaması, bireyin keyfiliğe karşı korunması amacıyla uygun olmalıdır (*S., V. and A./Danimarka* [BD], § 74; *Witold Litwa/Polonya*, § 78).

40. Madde 5 § 1'deki "keyfilik" kavramı, ulusal yasaya uymamanın ötesine uzanmaktadır, bu nedenle, özgürlükten mahrum bırakma, ulusal hukuka göre hukuki iken, Sözleşme'ye göre hala keyfi ve böylelikle ona aykırı olabilir (*Creangă/Romanya*, § 84; *A. ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 164).

41. Hukukilik kavramı ilgili tutukluluğun türüne bağlı olarak belli ölçüde farklılık göstermektedir. Mahkemeye göre yetkililer açısından kötü niyet veya hile unsuru söz konusu ise; tutuklama kararı ve tutuklamanın infazı Madde 5 § 1'in ilgili bendinde izin verilen kısıtlamaların amacına uygunluk taşıyorsa; müsaade edilen özgürlükten mahrumiyetin gerekçesi ile tutukluluk yer ve koşulları arasında bir bağlantı yoksa; ve tutukluluk gerekçesi ile söz konusu tutukluluk arasında bir orantılılık ilişkisi bulunmuyorsa keyfilik söz konusu olabilir (temel ilkelerin ayrıntıları için bkz. *James, Wells ve Lee/Birleşik Krallık*, §§ 191-95; *Saadi/Birleşik Krallık* [BD], §§ 68-74).

42. Yerel mahkemelerin ya süresi dolmuş ya da kusurlu olduğu tespit edilmiş olan bir tutuklama kararını değiştirmedeki ivediliği de bir kişinin tutukluluğunun keyfi addedilmesinin gerekip gerekmediğini değerlendirmede dikkate alınacak ek bir unsurdur (*Mooren/Almanya* [BD], § 80). Dolayısıyla, Mahkeme, (c) bendi bağlamında, davanın temyiz mahkemesinden alt mahkemeye gönderilmesinin ardından ilk tutuklama kararı ile yeni, gerekçeli tutuklama kararının getirilmesi arasında bir aydan kısa bir süre geçmiş olmasının başvuru sahibinin tutukluluğunu keyfi kılmadığını kabul edilmektedir. (*Minjat/İsviçre*, §§ 46 ve 48). Bunun aksine başvuru sahibinin tutukluluğunun alt derece mahkemesi tarafından incelenmesi için zaman sınırının olmadığı ve başvuru sahibinin tutuklu yargılanmasının gerekçelerine ilişkin belirsizlik durumunda olduğu bir durumda davanın temyiz mahkemesinden daha düşük dereceli bir mahkemeye gönderilmesini takip eden bir yılı aşkın sürenin, başvuru sahibinin tutukluluğunu keyfi hale getirdiği tespit edilmiştir (*Khudoyorov/Rusya*, §§ 136-37).

G. Mahkeme kararı

43. Tutukluluk süresi, mahkeme kararına dayalı ise, ilke olarak, "hukuki" addedilir. Daha sonra yüksek mahkeme tarafından hukuki olmadığı tespit edilen bir karara dayalı tutuklama, ulusal hukuka göre hala geçerli olabilir (*Bozano/Fransa*, § 55). Yerel mahkemeler tutukluluk işlemlerinde bazı hatalar olduğunu

itiraf etmekle birlikte, tutukluluğu yine de hukuki addetmiş olsa bile, tutuklama "yasada belirtilen usule uygun" olarak kalabilir (*Erkalo/Hollanda*, §§ 55-56). Dolayısıyla, tutuklama kararında bazı hukuka aykırılıklar olsa dahi Madde 5 § 1 hükümleri kapsamında esas tutukluluk süresini mutlaka hukuka aykırı kılmaz (*Yefimenko/Rusya*, §§ 102-08; *Ječius/Litvanya*, §68; *Benham/Birleşik Krallık*, §§ 42-47).

44. Mahkeme, ulusal mahkemelerin kendi yargı yetkileri alanına giren işlemleri ile yargı yetkileri alanının dışında kalan işlemleri arasında ayırma gidebilir (*ibid.*, §§ 43 vd.). İlgili tarafın duruşmadan gerekli şekilde haberdar edilmediği (*Khudoyorov/Rusya*, § 129), ulusal mahkemelerin ulusal mevzuata göre soruşturmanın gerekli kıldığı yöntemleri uygulamadığı (*Lloyd ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, §§ 108 and 116) ya da alt mahkemelerin tutuklama dışındaki seçenekleri gereken şekilde göz önüne almadığı (*ibid.*, § 113) durumlarda, tutuklama emirlerinin görünüşe göre geçersiz olduğuna hükmedilmiştir. Bununla birlikte, ulusal mahkemelerin uygulamalarının "ağır veya sarıh bir düzensizlik" teşkil ettiğine dair delilin olmadığı durumlarda, AİHM tutuklamanın hukuki olduğuna karar vermiştir (*ibid.*, § 114).

H. Kararların gerekçelendirilmesi ve keyfilik yasağı gerekliliği

45. Tutukluluk kararlarında gerekçenin olmaması ya da eksik olması, Mahkeme tarafından, Madde 5 § 1 kapsamında tutukluluğun hukukiliğini değerlendirirken göz önüne alınan unsurlardan biridir (*S., V. ve A./Danimarka* [BD], § 92). Dolayısıyla, yargı makamları tarafından alınan, uzun süre boyunca tutukluluğa izin verilen kararlarda *hiçbir* gerekçenin bulunmaması, Madde 5 § 1 ile koruma altına alınan, keyfilığe karşı koruma ilkesi ile örtüşmeyebilir (*Stasaitis/Litvanya*, §§ 66-67). Benzer şekilde, aşırı derecede az ve öz olan, tutukluluğa imkan verecek herhangi bir yasal hükme hiçbir atıfta bulunulmayan bir karar da, keyfilığe karşı yeterli koruma sağlayamayacaktır (*Khudoyorov/Rusya*, § 157)

46. Öte yandan, Mahkeme, başvuru sahibinin tutukluluğunun, ulusal mahkemelerin başvuru sahibinin tutukluluk süresinin uzatılması için bazı gerekçeler olduğuna kani olduğu durumlarda, tutuklama kararında gerekçe belirtilmemesine karşın, ulusal hukuka uygun olduğuna kanaat getirebilir (*Minjat/İsviçre*, § 43). Buna ek olarak, ulusal mahkemelerin tutuklama emrini gerekçe eksikliği nedeniyle bozduğu, ancak başvuru sahibinin tutukluluğuna yönelik bazı temellerin bulunduğu kanısında olduğu durumlarda, tutuklunun salıverilmesinin reddedilmesi ve davanın, tutukluluğun hukukiliğinin belirlenmesi için alt mahkemelere aktarılması Madde 5 § 1'in ihlali niteliğinde olmamıştır (*ibid.*, § 47).

47. Tutuklu yargılamaya karar verilirken hiçbir gerekçe gösterilmemesinin tutukluluk için bir sürenin öngörülmemesi durumu ile bir arada olması halinde, Madde 5 § 1 ihlal edilmiştir. Ancak, ulusal mahkemelerin, konu ulusal hukukta nasıl düzenlenmiş olursa olsun, kararlarında tutuklu yargılamanın süresini düzeltme gibi bir yükümlülükleri yoktur. (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], § 199; *Oravec/Hırvatistan*, § 55). Süre sınırının varlığı veya yokluğu, ulusal hukukun uygulama açısından öngörülür olup olmadığı ve keyfi tutuklamaya karşı güvence sağlayıp sağlamadığına ilişkin genel değerlendirmesinde Mahkeme tarafından dikkate alabileceği faktörlerden biridir. (*J.N./Birleşik Krallık*, § 90; *Meloni/İsviçre*, § 53.)

48. Ayrıca, yetkili makamlar, tutukluluğa göre daha az müdahaleci tedbirleri göz önüne almalıdır (*Ambruszkiewicz/Polonya*, § 32).

I. Kabul edilebilir bazı usul hataları

49. Aşağıdaki usul hatalarının, başvuru sahibinin tutukluluğunu hukuka aykırı olmadığına hükmedilmiştir:

- Tutuklama emrinin zanlıya resmi olarak bildirilememesi, yetkili makamların gerçekten de, emrin başvuru sahibine iletiildiği kanısında olduğuna dayalı olarak içtihadta belirtilen şekilde, istisnai anlamda "ağır ya da bariz düzensizlik" olarak görülmemiştir (*Marturana/İtalya*, § 79; ancak bkz. *Voskuil/Hollanda*, burada AİHM, tutuklama emrinin yasada belirtilen zaman dilimi içinde bildirilmemesi nedeniyle ihlal olduğuna hükmetmiştir: 24 saat yerine 3 gün);

- Yakalama emri ya da tutuklama emrinde yargı makamı tarafından daha sonra giderilen basit bir yazım vb. hatası (*Nikolov/Bulgaristan*, § 63; *Douiyeb/Hollanda* [BD], § 52);
- Başvuru sahibinin tutuklanmasının usuli gerekçesinin, Mahkeme tarafından belirtilen, kendi çıkarımlarını destekleyen gerçekler ışığında değiştirilmesi (*Gaidjurgis/Litvanya* (kar.)). Öte yandan, böylesi bir değiştirme için yeterli sebep sunamama, AİHM'nin, Madde 5 § 1'in ihlali olduğu sonucuna varmasına neden olabilir (*Calmanovici/Romanya*, § 65).

J. Tahliye kararının yürütülmeye konmasında gecikme

50. Hukukun üstünlüğüne tabi olan Devlette, bir kimsenin, saliverilmesine yönelik mahkeme kararı olmasına karşın özgürlüğünden mahrum bırakılması anlaşılır bir durum değildir (*Assanidze/Gürcistan* [BD], § 173). Öte yandan AİHM, bir tutuklunun saliverilmesi kararının uygulanmasında bir ölçüde gecikme olmasının anlaşılabilir ve çoğu zaman kaçınılmaz olduğunun bilincindedir. Bununla birlikte, ülke yetkili makamları bunu asgari düzeyde tutmaya çalışmalıdırlar (*Giulia Manzoni/İtalya*, § 25).

Tahliyeye ilişkin idari formaliteler, birkaç saatten fazla bir gecikmeyi haklı çıkarmaz. (*Ruslan Yakovenko/Ukrayna*, § 68 – gecikme 2 gün sürmüştür, ve *Quinn/Fransa*, §§ 39-43 – başvurucunun “derhal” saliverilmesi kararın uygulanmasında 11 saatlik bir gecikmeye ilişkindir)

III. Madde 5 § 1 kapsamında izin verilen özgürlükten mahrumiyet

A. Mahkumiyetten sonra tutulma

Sözleşme Madde 5 § 1 (a)

“1. ... Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

(a) Kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkumiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması;”

HUDOC anahtar kelimeleri

Özgürlükten yoksun bırakma (5-1) – Hukukun öngördüğü usul (5-1) – Hukuka uygun tutma (5-1)

Mahkumiyet (5-1-a) – Mahkumiyet kararından sonra (5-1-a) – Yetkili mahkeme (5-1-a)

1. Mahkumiyetin varlığı

51. Madde 5 § 1 (a) Mahkeme tarafından hükmedilen, özgürlükten mahrum bırakılmayı gerektiren her türlü "mahkumiyet" için geçerlidir ve ilgili Devletin iç hukukunda gerek cezai gerekse disiplin olarak sınıflandırılmasına bakılmaksızın, kişinin suçlu bulunduğu suçun hukuki niteliğine dayalı hiçbir ayrıma gitmez (*Engel ve Diğerleri/Hollanda*, § 68; *Galstyan/Ermenistan*, § 46).

52. Bu terim bir suç bulgusunu ve özgürlükten mahrumiyet içeren bir ceza ya da başka bir tedbir uygulanmasını simgeler (*Del Río Prada/İspanya* [BD], § 125; *James, Wells ve Lee/Birleşik Krallık*, § 189; *M./Almanya*, § 87; *Van Droogenbroeck/Belçika*, § 35; *B./Avusturya*, § 38).

53. Cezanın uygunluğuna ilişkin hususlar kural olarak Sözleşme'nin kapsamı dışındadır. Bir suça ilişkin uygun tutukluluk süresinin ne olduğunu belirlemek Mahkeme'nin görevi değildir. Ancak, bir hükmün uygulanmasına ve düzeltilmesine ilişkin tedbirler Madde 5 § 1 tarafından korunan özgürlük hakkını etkileyebilir, zira asıl özgürlükten mahrumiyet bunların uygulanmasına bağlıdır. (*Aleksandr Aleksandrov/Rusya*, § 22; *Khamtokhu and Aksenchik/Rusya* [BD], §§ 55-56).

54. Bu hüküm, Sözleşmeci Devletler'in kendi sınırları dışındaki yetkili mahkemelerce karar verilen emirleri yürütmeye koymaktan alıkoymaz (*X./Almanya*, 14 Aralık 1963 tarihli Komisyon kararı). Sözleşmeci Devletler mahkumiyet sonucunu doğuran hukuki işlemlerin tümünün Madde 6'nın gereklerine uygun olup olmadığını doğrulamakla yükümlü olmasalar da (*Drozd ve Janousek/Fransa ve İspanya*, § 110), bir mahkumiyet açık bir hukuksuzluğun sonucu olamaz (*Ilaşcu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya* [BD], § 461. "Madde 6 hükümleri veya bu Maddede yer alan ilkelere açıkça aykırı" olan hukuki işlemler mahkumiyet ile sonuçlanırsa, bunun neticesindeki özgürlükten mahrumiyet, 5 § 1 (a) kapsamında gerekçelendirilmeyecektir (*Willcox ve Hurford/Birleşik Krallık* (kar.), § 95 – adaletin açıkça yerine getirilmemesi anlamına gelen hakkaniyet biçimleri örnekleriyle; ilkenin ulusal prosedürlere uygulanmasına ilişkin *Stoichkov/Bulgaristan*, §§ 56-58; ve *Vorontsov ve Diğerleri/Ukrayna*, §§ 42-49).

2. Yetkili mahkeme

55. "Mahkeme" terimi yalnızca ortak temel nitelikler sergilemekle kalmayan, ki bunların en önemlilerinden biri yürütmeden ve davanın taraflarından bağımsızlıktır, aynı zamanda yargı sürecini de teminat altına alan organları belirtir (*Weeks/Birleşik Krallık*, § 61; *De Wilde, Ooms ve Versyp/Belçika*, § 78). Öte yandan, mahkeme müdahalesinin gerekli olduğu davaların her birinde

hukuki muamele şekilleri birebir aynı olmak durumunda değildir. Bir yargılamada yeterli teminatların sağlanıp sağlanmadığını belirlemek için söz konusu yargılamanın gerçekleştiği durumların özel niteliğine dikkat edilmesi gereklidir (*ibid.*).

56. Buna ek olarak, ilgili organın yalnızca danışma görevine sahip olmaması, tutuklamanın hukukiliği konusunda karar verme ve tutuklama hukuki değilse salıverilme yetkisine de sahip olması gereklidir (*X./Birleşik Krallık*, § 61; *Weeks/Birleşik Krallık*, § 61).

57. , Bir mahkeme "yasa ile kurulmadıkça" , o mahkeme "yetkili" değildir (*Yefimenko/Rusya*, §§ 109-11).

3. Tutuklama, mahkumiyetten “sonra” olmalıdır

58. "Sonra" terimi sadece tutuklamanın zamansal olarak mahkûmiyetin ardından gelmesi gerektiği anlamına gelmez: buna ek olarak, tutuklama, mahkûmiyetten kaynaklanmalı, onun ardından gelmeli ve onun sonucunda olmalıdır. Kısaca, söz konusu mahkûmiyet ve özgürlükten mahrum bırakma arasında yeterli illiyet bağı olmalıdır (*James, Wells and Lee/Birleşik Krallık*, § 189; *Monnell ve Morris/Birleşik Krallık*, § 40; *Del Río Prada/İspanya* [BD], § 124).

59. Öte yandan, zamanın geçmesi ile birlikte illiyet bağı adım adım zayıflar ve nihai olarak, salıvermeme ve yeniden tutuklama (önleyici tutuklamanın uzatılması dahil) kararlarının, yasamaorganı ya da mahkemenin hedefleri ile bağlantılı olmayan gerekçelere ya da bu hedefler açısından makul olmayan bir değerlendirmeye dayalı olduğu bir duruma gelinmesi halinde kopabilir. Böylesi durumlarda, başlangıçta hukuki olan bir tutuklama keyfi nitelikteki özgürlükten mahrumiyete dönüşebilir ve böylelikle Madde 5'e aykırı hale gelebilir (*ibid.*, § 124; and *H.W./Almanya*, § 102; *M./Almanya*, § 88 – uzatılan önleyici gözaltı için).

60. Mahkeme, hapis cezası dışındaki çeşitli önleyici tutukluluk hallerinin, başvuruçunun “yetkili mahkemenin mahkumiyet kararından sonraki” tutukluluğunu teşkil ettiğini tespit etmiştir. Böyle durumlarda, söz konusu tutukluluk bir cezanın parçası olmayıp, “özgürlükten mahrumiyet içeren başka bir tedbirden” kaynaklanmaktadır. (bknz. *Ruslan Yakovenko/Ukrayna*, § 51 başkaca atıflar mevcuttur).

61. Söz konusu kişinin, tekrar suç işleme riski sebebiyle tutukluluğunun devam ettirilmesi, ancak bu kişinin aynı zamanda artık tehlike arz etmediğini göstermesi için uygun terapi gibi gerekli araçlardan mahrum bırakılması halinde, bir tutuklunun salıverilmemesi kararı, cezayı veren mahkemenin tutuklama emrinin amacı ile uyumsuz hale gelebilir. (*Klinkenbuß/Almanya*, § 47).

62. Kamunun korunması amacıyla bir kişinin tutukluluğunun uzatılması kararının makullüğü, ulusal mahkemelerin açıkça söz konusu kişinin hala kamu için tehlikeli olduğu sonucunu haklı çıkaran yeterli unsurlara sahip olmadığı, özellikle mahkemelerin elzem ve yeteri kadar güncel uzman görüşü almadığı olaylarda sorgulanmaktadır. Medikal uzman görüşünün yeterli derecede güncel olup olmadığı Mahkeme tarafından sabit bir şekilde değerlendirilmeyip, olaya özgü koşullara, özellikle de başvuruçunun bir uzman tarafından son incelenmesini takiben başvuruçunun durumunda muhtemel büyük değişiklikler olup olmadığına, bağlıdır (*D.J./Almanya*, §§ 59-61). Ayrıca, bir suçlu aynı kuruluştaki azımsanamayacak bir süre kaldığı ve tedavisi çözümsüz hale geldiğinde, gerekli tedaviyi başlatmak için yeni öneriler alınması amacıyla harici bir uzmana danışılması özellikle önemlidir (*Tim Henrik Bruun Hansen/Danimarka*, §§ 77-78).

63. Bir davalı, hüküm henüz icra edilebilir olmasa ve istinafa başvurmaya uygun olsa da, ilk derece mahkemesinin hükmü açıkladığı anda, Madde 5 § 1 anlamında “yetkili mahkemenin mahkumiyet kararından sonra” tutuklanmış kabul edilir (*Ruslan Yakovenko/Ukrayna*, § 46). "Mahkumiyetten sonra" terimi, nihai mahkumiyet durumu ile sınırlanmış olarak yorumlanamaz, zira bu durumda hala özgürken yargı önüne çıkan, hüküm giymiş olan kişilerin yakalanması hariç bırakılmış olur. Temyiz ya da gözden geçirme işlemleri sırasında tutuklanan bir kişinin suçunun Madde 6'nın gerekliliklerine

uygun olarak yürütülmüş bir yargılama sürecinde kesinleştirildiği dikkate alınmalıdır (*Wemhoff/Almanya*, § 9).

64. Madde 5 § 1 (a), akli melekeleri yerinde olmayan kimselerin mahkumiyetten sonra psikiyatri kurumunda tutuklandığı durumlarda geçerlidir (*Klinkenbuß/Almanya*, § 49; *Radu/Almanya*, § 97; *X./Birleşik Krallık*, § 39). Öte yandan, Madde 5 § 1 (a) böylesi davalarda beraat sonrasında geçerli olmaz (*Luberti/İtalya*, § 25).

4. Temyiz işlemlerinin etkisi

65. Bir tutukluluk, kural olarak, bir mahkeme kararına dayanıyor ise hukukilik karinesinden faydalanır. Mahkemenin kararı alırken ulusal yasaya göre hataya düştüğüne dair sonraki bir bulgu, arada geçen tutukluluk süresinin geçerliliğini her durumda geriye dönük olarak etkilemez. Strazburg organları, mahkumiyetlerinin veya cezalarının ulusal temyiz mahkemelerince olgusal ya da hukuksal hatalara dayalı olduğuna karar verilmiş olduğunu belirten şikayetçilerin başvurularını reddetmiştir. (*Benham/Birleşik Krallık*, § 42). Öte yandan, mahkumiyet sonrasında tutuklanma, ulusal hukukta temeli yoksa ya da keyfi ise hukuki olmaz (*Tsirlis ve Kouloumpas/Yunanistan*, § 62).

B. Mahkeme emrine ya da yasal yükümlülüğe uymama nedeniyle tutuklanma

Sözleşme Madde 5 § 1 (b)

“1. ... Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

(b) Kişinin, bir mahkeme tarafından yasaya uygun olarak verilen bir karara uymaması sebebiyle veya yasanın öngördüğü bir yükümlülüğün uygulanmasını sağlamak amacıyla yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;”

HUDOC anahtar kelimeleri

Özgürlükten yoksun bırakma (5-1) – Hukukun öngördüğü usul (5-1) – Hukuka uygun tutma (5-1)

Hukuka uygun mahkeme emri (5-1-b) – Mahkeme emrine uymama (5-1-b) – Hukukun öngördüğü yükümlülüğün yerine getirilmesi (5-1-b)

1. Mahkeme emrine uymama

66. Madde 5 § 1 (b)'nin birinci kısmında seçilen ifadelerde, yakalanan ya da tutuklanan kişinin mahkeme emrine uyma imkanının olmuş olması gerektiği ve bunu yerine getirmediği varsayılmaktadır (*Beiere/Letonya*, § 49).

67. Bireyler, hakkında hiç bilgilendirilmedikleri mahkeme emirlerine uymadıkları için sorumlu tutulamazlar (*ibid.*, § 50).

68. Yetkili bir mahkeme tarafından emredilmeden önce kişinin belirli tedbirlere veya belirli bir usule uymayı reddetmesinin anılan türden mahkeme emrine riayete ilişkin kararlarda karine niteliğinde herhangi bir değeri bulunmamaktadır (*Petukhova/Rusya*, § 59).

69. Yerel makamlar, demokratik bir toplumda, hukuki bir mahkeme emrine uymanın sağlanması ile özgürlük hakkı arasında makul bir dengeyi yakalamak üzere çaba göstermelidirler. Göz önüne alınacak olan etmenler arasında emrin hedefi, emre uymanın gerçekleştirilebilir olup olmadığı ve

tutuklamanın süresi yer almaktadır. Orantılılık hususunda, olguların genel düzenine özel önem atfedilir (*Gatt/Malta*, § 40).

70. Sözleşme organları, Madde 5 § 1 (b)'nin birinci kısmını, örneğin mahkemenin hükmettiği bir cezayı ödememe (*Velinov/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti; Airey/İrlanda*, Komisyon kararı), akıl sağlığı konusunda tıbbi muayeneden geçmeyi reddetme (*X./Almanya*, 10 Aralık 1975 tarihli Komisyon kararı) ya da mahkemenin emrettiği kan testini yaptırmama (*X./Avusturya*, Komisyon kararı), ikamet sınırlamalarına uyum göstermeme (*Freda/İtalya*, Komisyon kararı), çocukların bir ebeveyne verilmesi kararına uymama (*Paradis/Almanya* (kar.)), şartlı tahliye kararlarına uymama (*Steel ve Diğerleri/Birleşik Krallık*), kefalet koşullarını ihlal etme (*Gatt/Malta*) ve psikiyatri hastanesine kapatılma gibi davalara uygulamışlardır (*Trutko/Rusya* ve *Beiere/Letonya* – ulusal prosedürler keyfiliğe karşı yeterli güvence sağlamamıştır).

2. Yasayla gerekli kılınan bir yükümlülüğün yerine getirilmesi

71. Madde 5 § 1 (b)'nin ikinci kısmında, yalnızca, yasaya göre gerekli olan yükümlülüğün "yerine getirilmesini sağlamak" üzere tutuklamaya izin verilir. Dolayısıyla, ilgili kişinin yerine getirilmesi gereken, yerine getirilmemiş bir yükümlülük olmalıdır ve yakalama ile tutuklamanın cezalandırıcı nitelikte değil, onun yerine getirilmesini sağlamaya yönelik olması gerekir. Söz konusu yükümlülük yerine getirilir getirilmez, Madde 5 § 1 (b) kapsamında tutuklamanın temelini varlığı sona erer (*Vasileva/Danimarka*, § 36; *S., V. ve A./Danimarka* [BD], §§ 80-81).

72. Madde 5 § 1 (b), yükümlülüklerin içeriği ve bu yükümlülüklerinin yükleniş ve yerine getirilişlerinde uyulması gereken usul ile ilgili olarak ulusal hukuka atıf yapar. (*Rozhkov/Russia (No. 2)*, § 89)

73. Yükümlülük belirli ve somut bir nitelik taşımalıdır (*Ciulla/İtalya*, § 36). Geniş bir biçimde yorumlanması, hukukun üstünlüğü kavramı ile uyumsuz olan sonuçları beraberine getirir (*S., V. ve A./Danimarka* [BD], § 83; *Engel ve Diğerleri/Hollanda*, § 69; *Iliya Stefanov/Bulgaristan*, § 72).

74. Suç işlememe yükümlülüğü ancak suçun muhtemelen işlenişinin yer ve zamanı ile potansiyel mağdurlarının yeterli düzeyde belirtilmesi durumunda "belirli ve somut" olarak kabul edilebilir. Bir şeyi yapmaktan sakınma sorumluluğu bağlamında, belirli bir eylemde bulunma sorumluluğundan farklı olarak, bir kişinin söz konusu yükümlülüğünü yerine getiremediği sonucuna varmadan önce, o kişinin sakınması gereken eylemden haberdar edilmesi ve kendisinin eylemden sakınmayı istemediğini göstermesi gerekmektedir. (*Ostendorf/Almanya*, §§ 93-94).

Yakın gelecekte suç işlememe yükümlülüğü, emredilen spesifik tedbirlere uyulmaması hali söz konusu olmadıkça, yeteri derecede belirli ve kesin olarak kabul edilemez (*S., V. ve A./Danimarka*[BD], § 83).

75. Bir tutuklamanın Sözleşme şartlarına göre kabul edilebilir olması için, "yasaya göre gerekli olan yükümlülüğün" daha hafif araçlarla yerine getirilememesi gereklidir (*Khodorkovskiy/Rusya*, § 136). Orantılılık ilkesi ayrıca, demokratik bir toplumda, ilgili yükümlülüğün kısa sürede yerine getirilmesi ile özgürlük hakkının önemi arasında gereken dengenin bulunmasını da gerekli kılar (*Saadi/Birleşik Krallık* [BD], § 70).

76. Mahkeme bu değerlendirmesinde aşağıdaki noktaları ilgili görür: ilgili mevzuatın temelindeki konu ve amaç dahil olmak üzere, ondan ileri gelen yükümlülük; tutuklanan kişi ve tutuklamanın yolunu açan özel durumlar; tutuklama süresinin uzunluğu (*S., V. ve A./Danimarka* [BD], § 75; *Vasileva/Danimarka*, § 38; *Epple/Almanya*, § 37).

77. Madde 5 § 1 (b) kapsamında incelenen durumlar, örneğin, ülkeye girişte güvenlik kontrolünü kabul etme (McVeigh ve Diğerleri/Birleşik Krallık, Komisyon raporu), kişisel kimliği ifşa (Vasileva/Danimarka; Novotka/Slovakya (kar.); Sarigiannis/İtalya), psikiyatri muayenesinden geçme (Nowicka/Polonya), belirli bir alandan çıkma (Epple/Almanya), polis merkezindeki ifadeye gelmeyi içerir (*Iliya Stefanov/Bulgaristan; Osypenko/Ukrayna*; ve *Khodorkovskiy/Rusya*) ve cezai bir suç işlemekten barışı sürdürme (*Ostendorf/Almanya*) ve vergi borçlarının ödenmesini sağlamak için ilgili mülkün nerede olduğunu ortaya koymayı içerir (*Göthlin/İsveç*).

C. Tutuklama

Sözleşme Madde 5 § 1 (c)

“1. ... Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

(c) Kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması;”

HUDOC anahtar kelimeleri

Özgürlükten yoksun bırakma (5-1) – Hukukun öngördüğü usul (5-1) – Hukuka uygun tutma (5-1)

Yetkili merci önüne çıkarılmak (5-1-c) – Suç (5-1-c) – Makul şüphe (5-1-c) – Suç işlenmesini engellemek için tutmayı gerektiren makul nedenler (5-1-c) – Kaçmayı önlemek için tutmayı gerektiren makul nedenler (5-1-c)

1. Yakalama ya da tutmanın amacı

78. "Kişinin yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması" ifadesi Madde 5 § 1 (c) kapsamında yakalama ya da tutuklama için olan üç seçeneğin hepsini niteler (*Lawless/Birleşik Krallık (No. 3)*, §§ 13-14; *İrlanda/Birleşik Krallık*, § 196)

79. Bir kişi Madde 5 § 1 (c) kapsamında, yalnızca ceza yargılaması bağlamında, suç işlemiş olduğu şüphesine dayalı olarak yetkili hukuk makamının huzuruna getirilmesi amacıyla tutuklanabilir (*Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2) [BD]*, § 314; *Şahin Alpay/Türkiye*, § 103; *Ječius/Litvanya*, § 50; *Schwabe ve M.G./Almanya*, § 72).

80. Bu hükmün ikinci kısmı ("suç işlenmesine ... engel olma zorunluluğu kanaatinin doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde"), yetkililer tarafından tehlikeli olarak ya da hukuka aykırı fiillerde bulunmaya meyilli olarak algılanan bir bireye ya da bir grup bireye yönelik genel bir önleme politikasına izin vermemektedir. Söz konusu bu tutuklama gerekçesi, Sözleşmeci Devletlere, özellikle suçun işlenme yer ve zamanı ile mağduru(mağdurları) açısından somut ve belirli olan bir suçu önlemearacı tanımaktan öteye geçmemektedir. Bir tutukluluğun Madde 5 § 1 (c)'nin ikinci yönü kapsamında haklı kabul edilmesi için, yetkililer, işlenmesi tutukluluk ile önlenmezse, ilgili kişinin büyük bir ihtimalle somut ve belirli bir suça karışacağını ikna edici bir şekilde göstermelidir (*S., V. ve A./Danimarka [BD]*, § 89 ve 91).

81. Madde 5 § 1 (c)'nin ikinci kısmı, tutukluluk için "kişinin bir suç işlediğine ilişkin makul şüphenin" varlığından bağımsız ayrı bir zemin öngörmektedir. Dolayısıyla, ceza yargılaması dışındaki önleyici tutukluluğa uygulanır (*S., V. ve A./Danimarka [BD]*, §§ 114-116 – seyirci şiddetini önlemeye yönelik tutukluluğa ilişkin).

82. Bir şüphelinin mahkemeye çıkarılması amacının varlığı, bu amaca ulaşılmasından bağımsız olarak değerlendirilmelidir. Madde 5 § 1 (c) ile getirilen standartta polisin yakalama sırasında ya da başvuru sahibi gözaltında iken polisin suç isnat etmek üzere yeterli delile sahip olduğu varsayılmaz (*Petkov ve Profirov/Bulgaristan*, § 52; *Erdagöz/Türkiye*, § 51). Madde 5 § 1 (c) bendi kapsamında, tutuklama sırasında sorgulamanın amacı, suça ilişkin soruşturmayı, yakalamanın gerekçesini oluşturan somut

şüpheyi doğrulamak ya da çürütmek yoluyla ileriye taşımaktır. (*Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 125; *Brogan ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, §§ 52-54; *Labita/İtalya* [BD], § 155; *O'Hara/Birleşik Krallık*, § 36).

83. Bir tutuklunun mahkeme önüne çıkarılmasının “amaç” şartı, fuzuli derecede kısa önleyici tutukluluğun uzatılmaması amacıyla, Madde 5 § 1 (c)'nin ikinci kısmı kapsamındaki tutuklamalar için belirli bir derece esneklikle uygulanır. Bir kişi, riskin kaybolması ya da örneğin, öngörülen kısa süre sınırının dolması sebebiyle, kısa bir süre sonra önleyici tutukluluktan salıverildiğinde, amaç şartı, önleyici tutukluluk için bir engel teşkil etmemelidir (*S., V. ve A./Danimarka* [BD], §§ 118-126).

84. Covid-19 pandemisi sırasında ceza yargılaması belirsiz bir süre için askıya alındığında, başvuranın söz konusu dönemde tutuklu kalmasının temeli, yetkili yasal merci önüne çıkarılma amaçlarına yönelik olmaya devam etmiştir (Fenech/Malta (kar.), §§ 83- 88).

85. Madde 5 § 1 (c) uyarınca yapılan tutuklama, belirtilen hedefe ulaşmaya uygun, orantılı bir tedbir olmalıdır (*Ladent/Polonya*, §§ 55-56). Tutukluluğun gerekli olduğunun ikna edici bir şekilde gösterilmesi, ulusal yetkililerin görevidir. Yetkililer, çağrıldığında huzurlarına çıkmaması sebebiyle bir bireyin tutuklu yargılamasına karar verdiğinde; söz konusu bireye, riayet etmesi için uygun bildirim yapıldığı ve gerekli sürenin tanındığından emin olmalı ve kişinin gerçekten kaçmış olduğunu doğrulamak için makul adımları atmalıdır (*Vasiliciuc/Moldova*, § 40).

86. Madde 5 § 1 (c)'nin ikinci kısmı kapsamındaki gereklilik testi, tutuklamadan daha hafif tedbirlerin değerlendirilmiş ve bireyin ya da kamu yararının korunması için yetersiz bulunmuş olmasını gerekli kılar. Söz konusu suç ciddi olmalı, hayati veya büyük maddi zarara yönelik tehlike arz etmelidir. Ayrıca, risk ortadan kalktığı anda tutukluluk sona ermelidir; bu ise, gözetim ve tutukluluğun süresinin de ilgili bir faktör olmasını gerektirmektedir (*S., V. ve A./Danimarka* [BD], §§ 161).

87. “Yetkili hukuk makamı” ifadesi, Madde 5 § 3'teki “yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisi” ile aynı anlama gelir (*Schiesser/İsviçre*, § 29).

2. “Makul şüphe”nin anlamı

88. Bir tutuklamanın temelini oluşturan şüphenin “makullüğü”, Madde 5 § 1 (c) ile getirilen güvencenin en önemli kısmını oluşturmaktadır (*Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2)* [BD], § 314; *Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 124; *Fernandes Pedros/Portekiz*, § 87). Bir şüphenin iyi niyetle değerlendirilmiş olması tek başına yeterli değildir (*Sabuncu ve Diğerler/Türkiye*, § 145).

89. Bir suçun işlendiğine dair “makul şüphe” tarafsız bir gözlemciyi ilgili kimsenin bir suç işlediği konusunda ikna edecek unsurların ya da bilgilerin mevcut olduğu varsayımına dayalıdır (*Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2)* [BD], § 314; *Ilgar Mammadov/Azərbaycan*, § 88; *Erdagöz/Türkiye*, § 51; ve *Fox, Campbell and Hartley/Birleşik Krallık*, § 32). Dolayısıyla, yetkili makamların şikayetin sağlam gerekçelere dayanıp dayanmadığını doğrulamak üzere, olaya ilişkin temel vakalar hakkında hakiki bir soruşturma yürütmemesi Madde 5 § 1 (c)'nin ihlalini meydana getirmektedir (*Stepuleac/Moldova*, § 73; *Elci ve Diğerleri/Türkiye*, § 674).

90. Öte yandan, neyin “makul” olarak addedileceği, davaların tüm özel durumlarına bağlı olacaktır; ancak şüpheyi sebebiyet veren olguların, bir mahkumiyeti haklı kılmak, ve hatta bir suçlamada bulunmak için gerekli olanlar ile aynı seviyede olmasına gerek yoktur (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], § 184).

91. “Makullük” ibaresi, şüphenin, suçlamaların olabirliği noktasında tarafsız bir gözlemciyi ikna etmek için gerekli eşiği de ifade etmektedir (*Kavala/Türkiye*, § 128).

92. Kural olarak, “şüphenin makullüğü” ile ilgili sorunlar olgular düzeyinde ortaya çıkar. Bu durumda sorun, yakalama ve tutuklamanın, söz konusu olayların gerçekten meydana geldiğine dair “makul bir şüpheyi” haklı kılacak yeterli nesnel unsurlara dayanıp dayanmadığıdır. Maddi yönüne ek olarak, 5 § 1 (c) maddesi anlamında “makul bir şüphe”nin varlığı, dayanak alınan olayların, kanunun suç olarak nitelendirdiği davranışla ilgili bölümlerinden biri kapsamına girdiğinin makul olarak kabul edilmesini gerektirir. Dolayısıyla, tutuklanan bir kişiye karşı isnat edilen fiil veya olgular, meydana geldikleri anda suç oluşturuyorsa, açıkça “makul şüphe”den bahsedilemez (*Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2)* [BD],

§ 317; *Sabuncu ve Diğerleri/Türkiye*, §§ 146-147).

93. Ayrıca, isnat edilen suçların, başvuranın Sözleşme kapsamındaki haklarının kullanılmasına ilişkin olması söz konusu olmamalıdır. (*Selahattin Demirtaş /Türkiye (no. 2) [BD]*, § 318; *Sabuncu ve Diğerleri/Türkiye*, § 148; *Ragıp Zarakolu/Türkiye*, § 41).

94. Bir bireyin tutukluluğu için aranan şüphenin makullüğü için gerekli asgari standardın karşılanıp karşılanmadığını değerlendirirken, Mahkeme, somut davadaki başvurucunun durumu, olaylarsilsilesi, soruşturmaların ne şekilde yürütüldüğü ve yetkililerin tutumu gibi unsurların genel bağlamını dikkate almaktadır (*Ibrahimov and Mammadov/Azərbaycan*, §§ 113-131).

Başvuranların toplu halde kamu düzenini bozma suçunu işledikleri şüphesiyle yakalanmaları ve göz altına alınmaları keyfilik içerdiğinde ve yetkililerin barışçıl örgütlenme özgürlüğünü engelleme ve ortadan kaldırma stratejisinin bir parçasını oluşturduğunda, asgari standart karşılanmamıştır (*Shmorgunov ve Diğerleri/Ukrayna*, §§ 464-477).

95. Yakalama ve ilk tutuklama sırasında makul şüphenin bulunması gerekirken, uzun süreli tutuklama durumlarında, şüphenin devam ettiği ve tutuklama devam ettiği sürece “makul” kaldığı da gösterilmelidir (*Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2) [BD]*, § 320; *Ilgar Mammadov/Azərbaycan*, § 90)

96. Terör bağlamında, Sözleşmeciler Devletlerin gizli bilgi kaynaklarını ifşa ederek yakalamaya temel oluşturan şüphenin makullüğünü ortaya koymaları gerekli kılınmamakla birlikte, Mahkeme, terör suçu ile ilgili mecburiyetlerin, "makul olma" kavramının, Madde 5 § 1 (c) ile sağlanan korumanın azaltılacağı noktaya kadar genişletilmesinin gerekçesi olamayacağı hükmüne varmıştır (*O'Hara/Birleşik Krallık*, § 35; *Baş/Türkiye*, § 184).

97. Belirli bir suçlamayla ilgili olarak sonradan delil toplanması, bazen başvuran açısından terörizm bağlantılı suçların işlendiğine ilişkin bir şüpheyi güçlendirebilir. Ancak, tutukluluğu haklı kılan bir şüphenin tek dayanağı olamaz. Her ihtimalde, bu tür delillerin sonradan toplanması, ulusal makamları, bir kişinin ilk tutuklamasını haklı çıkarabilecek yeterli bir olgusal temel sağlama yükümlülüğünden kurtarmaz. (*Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2) [BD]*, § 321).

98. Kimliği belirsiz bir muhbirden alınan, doğrulanmayan, duyuma dayalı bir delilin, başvuru sahibinin mafya ile ilgili faaliyete karışmış olduğuna dair 'makul şüphe' teşkil etmeye yeterli olmadığı belirlenmiştir (*Labita/İtalya* [BD], § 15 vd.). Bunun aksine, yıllar öncesine dayanan ve daha sonra şüpheliler tarafından geri alınan, suçlayıcı ifadeler, başvuru sahibine yönelik makul şüphenin varlığını ortadan kaldırmamıştır. Buna ek olarak, yakalama emrinin hukuka uygunluğu üzerinde etkisi olmamıştır (*Talat Tepe/Türkiye*, § 61). Mahkeme ayrıca, gizli bir tanığın somut ve ayrıntılı ifadelerinin organize suç bağlamında makul bir şüphe için yeterli bir olgusal temel oluşturabileceğini kabul etmiştir. (*Yaygın/Türkiye (kar.)*, §§ 37-46).

3. “ Suç” terimi

99. Madde 6'da, "suç" teriminin, “ceza hukuku anlamında suç” ile tamamen aynı olan, özerk bir anlamı bulunur. Suçun ulusal hukuktaki nitelendirmesi göz önüne alınması gereken etmenlerden biridir. Ancak, söz konusu işlemlerin niteliği ve cezanın şiddeti de dikkate alınmalıdır (*Benham/Birleşik Krallık*, § 56; *S., V. ve A./Danimarka*, [BD], § 90).

D. Küçüklerin tutulması

Sözleşme Madde 5 § 1 (d)

“1. ... Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

(d) Bir küçükün gözetim altında eğitimi için usulüne uygun olarak verilmiş bir karar gereği tutulması veya yetkili merci önüne çıkarılmak üzere yasaya uygun olarak tutulması;”

HUDOC anahtar kelimeleri

Özgürlükten yoksun bırakma (5-1) – Hukukun öngördüğü usul (5-1) – Hukuka uygun tutma (5-1)
Küçük (5-1-d) – Gözetim altında eğitim (5-1-d) – Yetkili merci önüne çıkarılmak (5-1-d)

1. Genel

100. Küçük kavramı, Avrupa standartları ve Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'nun CM (72) sayılı Kararı ışığında (*X./İsviçre*, 14 Aralık 1979 tarihli Komisyon kararı), 18 yaşın altındaki kişileri kapsar (*Koniarska/Birleşik Krallık* (kar.)).

101. 5. Madde'nin ilk fıkrasının (d) bendi yalnızca, küçüklerin tutulmasına imkan veren bir hüküm değildir. Küçüklerin tutulabileceği, başka bir deyişle (a) eğitim amacıyla gözetim altında olmaları veya (b) yetkili hukuk makamının huzuruna çıkarılmaları amacına yönelik durumlara ilişkin özel ancak sınırlayıcı olmayan bir örnek içerir (*Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga/Belçika*, § 100).

2. Eğitim amaçlı gözetim

102. Madde 5 § 1 (d)'nin birinci yönü, bir suç işlediğinden şüphelenilip şüphelenilmediği ve "risk altında" olup olmadığı fark etmeksizin, bir çocuğun kendi yararı için özgürlüğünden yoksun bırakılmasına izin verir (*D.L./Bulgaristan*, § 71).

103. Küçüklerin tutulması bağlamında, "eğitim amaçlı gözetim" sıkı sıkıya derslikte öğretime ilişkin kavramlarla eşit olarak addedilmemelidir. Söz konusu gözetim, yetkili makam tarafından, ilgili kişinin yararı ve korunması için ebeveynlik haklarının uygulanmasının birçok yönünün benimsenmesini kapsamalıdır (*P. ve S./Polonya*, § 147; *Ichin ve Diğerleri/Ukrayna*, § 39; *D.G./İrlanda*, § 80).

Bununla birlikte eğitimlerinde boşluk olmasını önlemek amacıyla, tüm tutuklu çocuklar açısından, kısıtlı ve geçici bir süre için ıslahevine yerleştirilmiş olsalar da, olağan okul müfredatı ile uyumlu bir öğretimin standart uygulama olması için "eğitim amaçlı gözetim", önemli temel bir öğretim yönüne sahip olmalıdır (*Blokhin/Rusya* [BD], § 170).

104. Sözleşmenin 5 § 1 (d) maddesi, "davranışı düzeltme"ye veya küçüğün ileride başkaca suç işlemesini önleme ihtiyacına dayalı tutuklamaya izin vermemektedir (*Blokhin/Rusya* [BD], § 171).

105. 5. Madde'nin ilk fıkrasının (d) bendi, geçici gözaltı tedbirinin, kendisi gözetim altındaki herhangi bir eğitimi içermeksizin, gözetim altında eğitim uygulamasının öncülü olarak kullanılmasını engellemez. Öte yandan, böylesi durumlarda, hapiste tutulmanın ardından, ivedilikle, böylesi bir uygulamanın amaca yönelik olarak tasarlanmış ve yeterli kaynakları içeren bir ortamda (açık veya kapalı) hayata geçirilmesi sağlanmalıdır (*Bouamar/Belçika*, § 50; Mahkemenin, başvuranın yatılı ıslahevine nakledilmeden önce çocuklar için olan bir kriz merkezinde iki gün tutulu kalmasını kabul edilebilir bulduğuna ilişkin, *D.K./Bulgaristan*, §§ 78-84).

106. Bir küçüğün kapalı bir kuruluşa yerleştirilmesi ayrıca "eğitim amaçlı gözetim" amacıyla orantılı olmalıdır. Son çare olarak başvuru bir tedbir olmalı, çocuğun üstün yararı için alınmalı ve çocuğun gelişimi için ciddi riskleri önlemeyi amaçlamalıdır (*D.L./Bulgaristan*, § 74).

107. Eğer Devlet özgürlükten mahrum bırakmayı içeren bir eğitim gözetimi sistemi tercih etti ise, Madde 5 § 1 (d)'nin gerekliliklerini yerine getirmek amacıyla bu sistemin güvenlik ve eğitim taleplerini karşılayan uygun kurumsal tesisleri devreye sokmakla yükümlüdür (*A. ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 69; *D.G./İrlanda*, § 79).

Pedagojik ve eğitimsel istemin uygulanması açısından, Devlet'e belirli bir takdir marjı tanınmalıdır (*D.L./Bulgaristan*, § 77).

108. Mahkeme, reşit olmayanların tutulduğu bir tesisin kendisinin, hiçbir eğitim faaliyeti sağlanmıyor ise "eğitim amaçlı gözetim" niteliğinde olmadığına kanaat getirir (*Ichin ve Diğerleri/Ukrayna*, § 39).

3. Yetkili yasal merci

109. Madde 5 § 1 (d)'nin ikinci kısmı, bir küçüğün, yetkili hukuk makamı huzuruna getirilmesi amacıyla, hukuki olarak tutuklanmasını düzenleyen hükümler içerir. Hazırlık amaçlı çalışmalara göre, bu hükmün amacı bir küçüğün adli ya da idari işlemler öncesinde tutuklanmasını ele almaya yönelik iken, cezai işlemler ile bağlantılı olan tutuklamanın Madde 5 § 1 (c) kapsamında ele alınması amaçlanmıştır.

110. Öte yandan, akli durumuna dair karar alınması için gerekli bir psikiyatri raporunun hazırlanması sırasında, suç işlemekle itham edilen bir küçüğün tutuklanması, bir küçüğün yetkili makamın huzuruna getirilmesi amacıyla yönelik tutuklama olarak, d) fıkrası kapsamında olacak şekilde değerlendirilmiştir (*X./İsviçre*, 14 Aralık 1979 tarihli Komisyon kararı).

E. Tıbbi veya toplumsal nedenlerle tutulma

Sözleşme Madde 5 § 1 (e)

“1. ... Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

e) Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla, hastalığı yayabilecek kişilerin, akıl hastalarının, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılarının veya serserilerin yasaya uygun olarak tutulması;”

HUDOC anahtar kelimeleri

Kişi özgürlüğü (5-1) – Kişi güvenliği (5-1) – Özgürlükten yoksun bırakma (5-1) – Hukukun öngördüğü usul (5-1) – Hukuka uygun tutma (5-1)

Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek (5-1-e) – Akıl hastaları (5-1-e) – Alkol bağımlıları (5-1-e) – Uyuşturucu madde bağımlıları (5-1-e) – Serseriler (5-1-e)

1. Genel

111. Sözleşme'nin 5 § 1 (e) maddesinde çok sayıda birey kategorisine, başka bir deyişle bulaşıcı hastalık yayan kişilere, akli melekeleri yerinde olmayan kişilere, alkoliklere, uyuşturucu bağımlılarına ve serserilere atıfta bulunmaktadır. Tüm bu kişiler arasında, tıbbi tedavi uygulanması ya da gerek tıbbi, gerek sosyal gerekçelere dayalı olarak, sosyal politika tarafından gerekli kılınan hususlar nedeniyle özgürlüklerinden mahrum bırakılabilecek olmaları açısından bağlantı vardır (*Enhorn/İsveç*, § 43).

112. Sözleşme'de, tümü topluma uyum sorunları yaşayan bu bireylerin özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarına izin verilmesinin nedeni, sadece kamu güvenliği açısından tehlike teşkil etmeleri değil, kendi güvenlikleri açısından da tutulmalarının gerekli olabilmesidir (*ibid.*; *Guzzardi/İtalya*, § 98 kısaca).

2. Bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engelleme

113. Bir kişinin "bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek üzere" tutulmasının "hukukiliğini" değerlendirmedeki temel kriterler şunlardır:

- bulaşıcı hastalığın yayılmasının kamu sağlığı veya güvenliği bakımından tehlikeli olup olmadığı; ve
- bulaşıcı hastalığın olduğu kişinin tutulmasının, daha az sert tedbirlerin göz önüne alınmış ve kamu yararı koruma bakımından yetersiz bulunmuş olması nedeniyle, hastalığın yayılmasını önlemede son çare olup olmadığı.

Bu kriterler artık karşılanmadığı zaman, özgürlükten mahrum bırakma uygulamalarının temelini

varlığı sona erer (*Enhorn/İsveç*, § 44).

3. Akli melekeleri yerinde olmayan kişilerin tutulması

114. "Akıl hastaları" terimi kesin olarak tanımlanmaya uygun değildir, çünkü psikiyatri, gerek tıbbi, gerekse sosyal tavırlar açısından değişimden geçen bir alandır. Öte yandan, bu terim sadece bir kişinin görüşleri veya davranışlarının belirlenmiş normlara uygun olmaması nedeniyle tutulmasına imkan verecek şekilde yorumlanamaz (*Rakevich/Rusya*, §26).

Mahkeme ulusal hukuk düzenlerindeki aynı veya benzer terimlerin yorumu ile bağlı olmaksızın, terime müstakil bir anlam verilmelidir (*Petschulies/Almanya*, 74-77). Söz konusu kişinin suç işlerken ulusal hukukta cezai sorumluluğunu kaldıracak ya da hafifletecek bir durumdan mustarip olması zorunlu değildir (*Ilseher/Almanya* [BD], § 149).

115. Bir birey, aşağıdaki asgari koşullar karşılanmadığı sürece "akli melekelerinin yerinde olmamasına" dayalı olarak özgürlüğünden mahrum kılınmaz (*Ilseher/Almanya* [BD], § 127; *Stanev/Bulgaristan* [BD], § 145; *D.D/Litvanya*, § 156; *Kallweit/Almanya*, § 45; *Shtukaturov/Rusya*, § 114; *Varbanov/Bulgaristan*, § 45; ve *Winterwerp/Hollanda*, § 39):

- bir kişi ancak, acilen tutulma gerekli olmadığı takdirde, güvenilir biçimde, nesnel tıbbi uzmanlığa dayalı olarak,- akli melekelerinin yerinde olmadığına gösterilmesi halinde tutuklanabilir;
- bireyin akli bozukluğu, zorunlu tutulmayı gerektirecek türden olmalıdır. Özgürlükten mahrum bırakmanın, içinde bulunulan durumda gerekli olduğu gösterilmelidir;
- nesnel tıbbi deliller ile doğrulanan akli bozukluk, tutuklama sürecinin tamamında mevcut olmalıdır.

116. Akıl sağlığının yerinde olmadığı kabul edilen bir kişinin özgürlükten mahrumiyeti, eğer bu mahrumiyet emri bir tıp uzmanının görüşüne başvurulmaksızın verilmiş ise hiçbir şekilde Sözleşmenin 5 § 1 (e) maddesine uygun kabul edilemez (*Ruiz Rivera/İsviçre*, § 59; *S.R./Hollanda* (kar.), § 31).

Başka bir ihtimal olmadığı hallerde, örneğin, söz konusu kişinin inceleme için huzura gelmeyi reddetmesi durumunda, en azından dava dosyasından yola çıkılarak ilgili kişinin ruh sağlığının gerçek durumuna ilişkin bir tıbbi uzmanın değerlendirmesi aranmalıdır, aksi halde kişinin akli melekelerinin yerinde olmadığına hataya mahal vermeyecek şekilde ortaya konulduğu iddia edilemeyecektir (*D.C./Belçika**, §§ 87, 98-101; *Constancia/Hollanda* (kar.), § 26 – Mahkeme, var olan diğer bilgilerin böylece başvuruçunun ruhsal sağlığına ilişkin sağlık muayenesinin yerine geçmesine olanak vermiştir).

117. Yukarıdaki durumlardan ikincisiyle ilgili olarak, akli bozukluğu olan bir kişinin tutulması, sadece kişinin rahatsızlığını tedavi etmek ya da hafifletmek üzere terapiye, ilaca veya başka bir klinik tedaviye ihtiyacı olan durumlarda değil, aynı zamanda, örneğin kendine ya da başkalarına zarar vermelerini engellemek üzere gözetim altına alınması için de gerekli olabilir (*Ilseher/Almanya* [BD], § 133, *Hutchison Reid/ Birleşik Krallık*, § 52).

Madde 5 § 1 (e), bir sağlık tedavisinin planlanmadığı durumlarda dahi akıl hastalarının tutulmasına izin vermektedir, ancak böyle bir tedbir usulüne uygun olarak, kişinin sağlık durumunun ciddiyeti ve ilgili kişi veya diğer kişilerin korunması gereği ile gerekçelendirilmesi gereklidir (*N./Romanya*, § 151).

118. Akli durumun "gerçek" bir zihinsel bozukluk olarak kabul edilebilmesi için belli bir ehemmiyete sahip olması gerekmektedir (*Glien/Almanya*, § 85). Madde 5 § 1 (e) anlamında gerçek bir zihinsel bozukluk olarak nitelendirilmek için, söz konusu zihinsel bozukluk akıl hastalarına uygun bir kuruluşa tedaviyi gerektirecek kadar ciddi olmalıdır (*Ilseher/Almanya* [BD], § 128; *Petschulies/Almanya*, § 76).

119. Bir kişinin, "akli melekelerinin yerinde olmaması" nedeniyle alıkonulmasının gerekçe gerektirmediğine karar verirken, ulusal makamların belirli bir takdir yetkisini haiz olduğu bilinmelidir; zira, ulusal yetkili makamlar, her şeyden önce, belirli bir dosyada kendilerine getirilen delilleri değerlendirmektedir (*Ilseher/Almanya* [BD], § 128; *Plesó/Macaristan*, § 61; *H.L./Birleşik Krallık*,

§ 98).

Yetkili ulusal makamlar, önce önlerindeki uzman görüşünü sıkı bir incelemeye tabi tutmalı ve ilgili kişinin bir akıl hastalığından muzdarip olup olmadığına hakkında kendi kararına varmalıdır (*Ilseher/Almanya* [BD], § 132).

120. Bir kişinin, akli melekelerinin yerinde olmadığına güvenilir biçimde belirlenmesi gereken ilgili zaman, Madde 5 § 1 (e) fıkrasının gereklilikleri açısından, ilgili rahatsızlığın sonucunda o kişinin özgürlüğünden mahrum kılınması kararının alındığı tarihtir (*Ilseher/Almanya* [BD], § 134; *O.H./Almanya*, § 78). Ancak, varsa, alıkoyma kararın alınmasından sonra tutulanan zihinsel durumundaki değişiklikler dikkate alınmalıdır (*Ilseher/Almanya* [BD], § 134). Dolayısıyla, yetkililerin dayandığı tıbbi uzman raporları yeterli derecede güncel olmalıdır (*Kadusic/İsviçre*, §§ 44 and 55).

121. Tıbbi delillerde iyileşme olduğu gösterilirse, yetkili makamların başvuru sahibinin tutuklanmasını sonlandırıp sonlandırmamayı değerlendirmek için vakte ihtiyacı olabilir (*Luberti/İtalya*, § 28). Öte yandan, yalnızca idari nedenlerden ötürü özgürlükten mahrum bırakmaya devam edilemez (*R.L. ve M.-J.D./Fransa*, § 129).

122. Akli melekeleri yerinde olmayan kişilerin tutulması, hastane, klinik ya da böylesi kişilerin tutulmasına izin verilen başka bir uygun kurumda gerçekleştirilmelidir (*L.B./Belçika*, § 93; *Ashingdane/Birleşik Krallık*, § 44; *O.H./Almanya*, § 79).

123. Bunun aksine, bir kişi, bekleme süresinin aşırı uzun olmaması kaydıyla, uygun kuruma aktarılmadan önce, akıl hastalarının tutulmasına yönelik, özel olarak tasarlanmamış bir kuruma geçici olarak yerleştirilebilir (bkz. *Pankiewicz/Polonya*, § 44-45; *Morsink/Hollanda*, § 67-69; *Brand/Hollanda*, § 64-66).

124. Özgürlükten mahrum bırakmanın hukuka uygunluğu ile bunun uygulanma şartları arasındaki yapısal bağlantı göz önüne alındığında, asıl tutma kararına dayanılarak akli melekeleri yerinde olmayan bir kişinin tutulması, bu kişi ruh sağlığı hastalarına uygun olmayan bir kurumdan uygun olan bir kuruma nakledildiğinde hukuka uygun hale gelebilir (*Ilseher/Almanya* [BD], §§ 140-141).

125. Münasip bir tedavinin uygulanması, özgürlükten mahrum bırakmanın “hukukiliği” konusunda daha geniş bir kavramın gereği haline gelmiştir. Akıl hastası kişilerin herhangi bir şekilde tutulması mutlaka, uygun olduğu durumlarda tehlikeli durumlarını azaltmak veya kontrol altına almak da dahil olmak üzere, bu kişilerin ruh sağlığı durumlarını iyileştirmeye veya hafifletmeye yönelik bir tedavi amacına sahip olmalıdır (*Rooman/Belçika* [BD], § 208).

126. Dolayısıyla, Madde 5 § 1 (e) kapsamında özgürlükten mahkumiyet çift fonksiyonludur: bir yandan, korumaya ilişkin sosyal fonksiyon, diğer yandan, akli melekeleri yerinde olmayan bir kişinin uygun ve kişiselleştirilmiş bir terapi veya tedavi görmesindeki bireysel menfaatiyle ilgili olan fonksiyondur. Uygun ve kişiselleştirilmiş tedavi, “uygun kurum” kavramının önemli unsurlarındandır. (*Rooman/Belçika* [BD], § 210).

127. Sözleşme Madde 5 § 1 (e) ayrıca, bir kişinin gayri iradi olarak hastaneye yatırılmasına izin veren yargısal kararlara ilişkin usuli güvenceler sağlamaktadır (*M.S./Hrvatistan* (No. 2), § 114). “Hukuka uygunluk” kavramı, söz konusu kişiye, özgürlükten keyfi olarak mahrum bırakılmaya karşı yeterli koruma sağlayan adil ve uygun bir prosedürün varlığını gerektirmektedir (*V.K./Rusya*, § 33; *X./Finlandiya*, § 148 – başvuruçunun gayri iradi tutulmasının devamı ile ilgili olarak yeterli güvencelerin olmamasına hakkında).

128. Dolayısıyla, bir bireyin gayri iradi olarak psikiyatrik bir kuruma yerleştirmesine yol açan işlemler, akıl hastalığından muzdarip bireylerin hassasiyeti ve onların haklarına getirilecek herhangi bir kısıtlamanın haklı kabul edilmesi için oldukça ağır sebeplerin ileri sürülmesi gerekliliği göz önüne alındığında, keyfiliğe karşı etkili güvenceler sağlamalıdır (*M.S./Hrvatistan* (No. 2), § 147).

129. İlgili kişinin mahkemeye erişiminin ve şahsen ya da gerektiğinde, bir temsil aracılığıyla duyulma şansının olması elzemdir. Bu, psikiyatrik bir kurumda tutulan bir bireyin, özel durumlar olmadıkça, tutulmasının devamı, askıya alınması veya sonlandırılmasına ilişkin yargısal işlemlerde hukuki destek alması gerektiğine işaret etmektedir (*ibid*, §§ 152 ve 153; *N./Romanya*, § 196).

130. Yalnızca bir avukatın atanması, o avukat yargısal işlemlerde uygun bir hukuki destek vermedikçe, “akli melekeleri yerinde olmadığı” için tutulan kişiler için gerekli “hukuki destek” şartını sağlayamaz. Engelli bireylerin etkin kanuni temsili, onların kanuni temsilcilerinin yetkili ulusal mahkemeler nezdinde genişletilmiş bir gözetim yükümlülüğünü gerektirir (*M.S./Hırvatistan (No. 2)*, § 154; ayrıca bkz. *V.K./Rusya* – mahkeme tarafından atanan bir avukatın etkin hukuki destek sağlamaması ve ulusal mahkemelerin bu eksikliği dikkate almadaki açık hatası hakkında).

4. Alkoliklerin ve uyuşturucu bağımlılarının tutulması

131. Sözleşme'nin Madde 5 § 1 (e). maddesi, kişilerin klinik "alkolizm" durumunda olmalarına dair sınırlı anlamda, yalnızca "alkoliklerin" tutulmasına imkân verecek şekilde yorumlanmamalıdır, çünkü bu hükmün metninde, ilgili tedbirin Devlet tarafından, alkol istismarı içinde olan bir kişiye, alkolün kendine ya da topluma olan zararını kısıtlamak ya da içki sonrasında tehlikeli davranışları engellemek üzere uygulanmasını engelleyen bir ibare bulunmamaktadır (*Kharin/Rusya*, § 34).

132. Dolayısıyla, tıbbi açıdan "alkolik" tanısı almamış, ancak alkol etkisi altında tavır ve davranışları kamu düzenine ya da kendilerine karşı tehdit teşkil eden kişiler, kamunun veya kendilerinin çıkarlarının yanı sıra, sağlıkları ve kişisel güvenliklerinin de korunması amacıyla gözaltına alınabilirler (*Hilda Hafsteinsdóttir/İzlanda*, § 42). Öte yandan, bu durum, 5 § 1 (e)'nin, bir bireyin sadece alkol alımı nedeniyle tutulmasına izin verdiği anlamına gelmez (*Petschulies/Almanya*, § 65; *Witold Litwa/Polonya*, §§ 61-62).

5. Serseriler

133. "Serseriler" konusundaki içtihat sınırlıdır. Bu hükmün kapsamı, sabit bir ikamet yeri, yaşamlarını sürdürme aracı ve düzenli bir işi ya da mesleği olmayan kişileri içermektedir. Belçika Ceza Kanunundan ilham alınarak hazırlanan bu üç koşul kümülatiftir: bunların, aynı kişi ile ilgili olarak karşılanması gereklidir (*De Wilde, Ooms ve Versyp/Belçika*, § 68).

F. Yabancıların tutulması

Sözleşme Madde 5 § 1 (f)

“1. ... Aşağıda belirtilen haller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

...

(f) Kişinin, usulüne aykırı surette ülke topraklarına girmekten alıkonması veya hakkında derdest bir sınır dışı ya da iade işleminin olması nedeniyle yasaya uygun olarak yakalanması veya tutulması;”

HUDOC anahtar kelimeler

Özgürlükten yoksun bırakma (5-1) – Hukukun öngördüğü usul (5-1) – Hukuka uygun tutma (5-1)

Hukuka aykırı biçimde ülkeye girişin önlenmesi (5-1-f) – Sınır dışı etme (5-1-f) – Suçlunun geri verilmesi (5-1-f)

1. Ülkeye izinsiz girişi engellemek üzere tutma

134. Madde 5 § 1 (f), Devletlerin göç bağlamında, yabancıların özgürlüğünü kontrol etmelerine imkan vermektedir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 89). İlgili hükmün birinci kısmı Devletin giriş iznini vermesinden önce, bir sığınmacının ya da başka bir göçmenin tutulmasına imkan veriyor olsa da, söz konusu tutma, Madde 5'in, özgürlük hakkını güvenceye almak ve hiçbir kişinin özgürlüğünün, keyfi biçimde elinden alınmamasını engellemek olan genel amacı ile uyumlu olmak zorundadır (*Saadi/Birleşik Krallık* [BD], §§ 64-66).

135. Şahısa giriş ya da kalma izni verildiği için Madde 5 § 1 (f)'nin ilk bendinin geçerliliğinin ne zaman

sona ereceği sorusu büyük ölçüde ulusal mevzuata bağlıdır (*Suso Musa/Malta*, § 97).

136. Tutuklamanın keyfi olmaması ilkesi, Madde 5 § 1 (f)'nin birinci kısmında düzenlenen tutma hali ile ikinci kısmında düzenlenen tutma hali için aynı şekilde uygulanır (*Saadi/Birleşik Krallık* [BD], § 73).

137. Madde 5 § 1 (f)'nin birinci kısmı bağlamında "keyfilik yasağı" böylelikle, söz konusu tutmanın iyi niyetle yapılması gerektiği anlamına gelir; izinli olmayan kişinin ülkeye girmesini engelleme amacıyla bağlantılı olmalıdır; tutmanın yeri ve koşulları uygun olmalı, tedbirin, suç işlemiş olan kişiler için değil, çoğu zaman ölümden korkuları nedeniyle kendi ülkelerinden kaçmış olan yabancılar için geçerli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır ve tutma süresinin uzunluğu, burada güdülen amaç için makul ölçüde gereken süreyi aşmamalıdır (*ibid.* § 74).

138. Mahkeme, yetkililerin, özel ihtiyaçlarının bireysel değerlendirilmesini yapmaksızın sığınmacıları otomatik olarak gözaltına alma uygulamalarına ilişkin çekincelerini açıklamıştır (*Thimothawes/Belçika*, § 73; *Mahamed Jam/Malta*, § 146).

139. Mahkeme, tutuklama kararının uygulanma biçimini değerlendirirken, muhtemel göçmenlerin özel durumunu özel olarak göz önünde bulundurmalıdır (*Kanagaratnam/Belçika*, § 80 – başvuru sahibi ve üç çocuğunun, yetişkinler için tasarlanmış olan kapalı bir tesiste tutulması; *Rahimi/Yunanistan*, §108, tutuklamanın, refakatsiz bir küçüğe kendiliğinden uygulanması).

140. Sığınmacıların Devlet sınırlarına kitleler halinde gelişleri ile ilgili olarak; keyfilik yasağına tabi olmak üzere, Madde 5'in hukukilik gerekliliği genel olarak, örneğin, bir transit bölgede özgürlükten mahrum bırakma kararı vermeye yetkili makamın ismi, kararın şekli, kararın olası temelleri ve sınırları, tutulmanın azami süresi ve Madde 5 § 4'ün gerektirdiği üzere yetkili temyiz mercii gibi hususlardan fazlasını öngörmeyen bir ulusal hukuk sistemi ile sağlanmış kabul edilebilecektir (*Z.A. ve Diğerleri/Rusya* [BD], § 162).

141. Madde 5 § 1 (f), Devletlerin, büyük kitlesel mülteci akınının gerçeklerine bakarak tutma kararı verilebilecek hâlleri belirleyen ulusal yasaları yürürlüğe koymasını engellemektedir. Özellikle, sığınma başvurularının değerlendirilmesi esnasında sığınmacıların mevcut bulunmasını sağlamak için genel olarak gerekliyse, ya da sığınma başvurularının kabul edilebilirliğinin hızlıca incelenmesi gerekiyorsa ve transit bölgede bu amaçla yapısal ve usuli önlemler alınmışsa; 1 (f) bendi, sığınmacıların bir transit bölgede sınırlı süreyle özgürlükten mahrum bırakılmalarını engellemektedir (*ibid.*, § 163).

2. Sınır dışı etme ya da iade etmeye yönelik olarak tutma

142. Madde 5 § 1 (f) tutuklamanın, örneğin bireyin suç işlemesini veya kaçmasını engellemek amacıyla olduğu gibi, makul ölçüde gerekli addedilmesini zorunlu kılmaz. Bu bakımdan, Madde 5 § 1 (f), Madde 5 § 1 (c)'ye göre farklı bir düzeyde koruma sağlamaktadır: (f) bendine göre gereken tüm uygulama "sınır dışı etme ya da iade etme amacına yönelik eyleme geçilmesidir". Bu nedenle, başvuruyla ilgili amaçlardan ötürü, altta yatan ülke dışına çıkarma kararının ülke ya da Sözleşme hukukuna göre gerekçelendirilebilir olması önemsizdir (*Chahal/Birleşik Krallık*, § 112; *Çonka/Belçika*, § 38; *Nasrullojev/Rusya*, § 69; *Soldatenko/Ukrayna*, § 109).

Yine de, ulusal mevzuat uyarınca tutuklamaya ilişkin bir gereklilik testi gerekebilir (*Muzamba Oyaw/Belçika* (kar.), § 36; *J.R. ve Diğerleri/Yunanistan*, § 111).

143. Binaenaleyh Mahkeme, tutuklu bireylerin, tutukluluklarını uygunsuz kılacak kendilerine has vaziyetlerini ve herhangi özel bir hassasiyetleri olup olmasını (örneğin sağlıkları yahut yaşları ile ilgili) değerlendirmeye almaktadır (*Thimothawes/Belçika*, § 73, 79-80).

Mahkeme, çocuklar ile ilgili olarak istisnaen özgürlükten mahrumiyetin, izlenen amaç, yani ailenin geri gönderilmesinin güvence altına alınması için mutlaka gerekli olmasını şart koşmaktadır (*A.B. ve Diğerleri/Fransa*, § 120). Bir çocuğun, ebeveynleriyle birlikte bir geri gönderme merkezinde

bulunması, yalnızca ulusal makamların bu tedbire, daha az kısıtlayıcı bir tedbir uygulanmasının mümkün olmadığını gerçekten teyit etmelerinin ardından son çare olarak başvurmaları halinde Madde 5 § 1 (f)'ye uygun olacaktır (*ibid.*, § 123).

144. Tutuklama Madde 5 § 1 (f) 'nin ikinci kısmının amaçları açısından, usuli bir istek ya da sınır dışı etme emri çıkarılmamış olsa dahi, böylesi sorguların hükme göre "eylem" olarak kabul edilebileceği göz önüne alındığında, yetkili makamlardan gelen sorgular ile gerekçelendirilebilir (*X/İsviçre*, 9 Aralık 1980 tarihli Komisyon kararı).

145. Madde 5 § 1 (f)'in ikinci kısmı kapsamında özgürlükten mahkum bırakma, yalnızca sınır dışı ya da iade etme işlemleri devam ettiği müddetçe meşrulaştırılabilir. Eğer bu işlemler esnasında gereken özen gösterilmezse, tutuklama, Madde 5 § 1 (f)'ye aykırı hale gelir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 90; *A. ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 164; *Amie ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 72) ; bu hükmün ihlalini açıklayan dava örnekleri ile birlikte, *Shiksaitov/Slovakya*, § 56).

146. Madde 5 § 1 (f) uyarınca iyi niyete dayanmaksızın gerçekleştirilen bir tutuklama, keyfi olarak nitelendirilir; Devletin dayandığı tutuklama gerekçesiyle yakından bağlantılı olmalı, tutuklamanın yeri ve koşulları uygun olmalı, tutuklama süresinin uzunluğu, güdülen amaç için makul ölçüde gereken sürenin uzunluğunu aşmamalıdır (*A. ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 164; *Yoh-Ekale Mwanje/Belçika*, §§ 117-119 ek atıflarla birlikte).

147. Ülke dışına çıkarmak için yapılan tutuklama doğası gereği cezalandırıcı nitelikte olmamalı ve beraberinde uygun koruma sağlanmalıdır (*Azimov/Rusya*, § 172).

148. Ulusal makamların, geri göndermenin gerçekçi bir ihtimal olup olmadığını ve geri gönderme amacına yönelik verilen tutukluluk kararının sürecin en başından itibaren ve de süreç boyunca meşru olup olmadığını değerlendirme yükümlülükleri bulunmaktadır (*Al Husin/Bosna Hersek (No. 2)*, § 98). Sınır dışı edilinceye kadar keyfi tutmayı önleyebilecek usuli güvenceler mevcut olmalıdır (*Kim/Rusya*, § 53).

149. Ulusal yasalarda keyfiliği önleyici yeterli usuli güvence bulunup bulunmadığını değerlendirirken Mahkeme, tutukluluğa dair bir süre sınırı olup olmadığını dikkate alabileceği gibi, kanun yollarının mevcudiyetini de göz önünde bulundurabilir. Yine de, Madde 5 § 1 (f), Devletlerin sınır dışı edilmeyi bekleyenlerin tutukluluğu yahut göç tutukluluklarının otomatik yargısal denetimi için azami bir süre belirlemesini şart koşmamaktadır. İçtihatlar göstermektedir ki, azami süre belirlenmesi yahut otomatik yargısal denetimin varlığı tek başına bir göç tutukluluk sisteminin Sözleşme'nin 5 § 1 (f). maddesinin gerekliliklerine uyumlu olduğunu garanti etmemektedir (*J.N./Birleşik Krallık*, §§ 83-96).

150. Madde 5 §1 (f) veya diğer bentlerde, bireyin özgürlük hakkı ile Devletin kendi nüfusunu terör tehdidine karşı koruma çıkarı arasında denge bulunmasına izin verilmemektedir (*A. ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 171).

151. Sözleşme, iade kararının verilebileceği durumlar ya da iade kararının verilebilmesi için izlenmesi gereken muhakeme konusunda hiçbir hüküm içermemektedir. İlgili Devletler arasındaki işbirliği sonucu olmasına tabi olarak ve kaçağın yakalanması emrinin hukuki temelinin, kaçağın menşe Ülkesindeki kurumlar tarafından çıkarılan yakalama emri olması koşuluyla, böylesi bir durumda, tipik olmayan bir iade dahi Sözleşmeye aykırı olarak görülemez (*Öcalan/Türkiye* [BD], § 86; *Adamov/İsviçre*, § 57).

152. Bir sınır dışı talebi, talep eden Devlette hakkında suç isnadı olan bir kişiye ilişkin ise, talep edilen Devlet, söz konusu kişinin haklarının korunmasını garanti altına almak adına, bir hükmün icrası amacıyla istenilen sınır dışı halinde olandan daha özenli davranmalıdır (*Gallardo Sanchez/İtalya*, § 42).

153. Devletler arasında, taraflardan birinin Sözleşmeyi imzaladığı, diğerinin ise imzalamadığı iade anlaşmaları ile ilgili olarak, iade sözleşmesinde belirlenen kurallar veya böylesi bir sözleşmenin olmaması halinde, ilgili Devletler arasındaki işbirliği de, sonrasında AİHM'ye intikal eden şikâyete neden olan yakalamanın hukuki olup olmadığını belirlemede göz önüne alınması gereken ilgili

etmenlerdir. Bir kaçağın Devletler arasındaki işbirliği sonucu iade edilmiş olması gerçeği tek başına yakalamayı hukuka aykırı kılmaz ve bu nedenle Madde 5 kapsamında herhangi bir soruna neden olmaz (*Öcalan/Türkiye* [BD], § 87).

154. Mahkeme tarafından, Taraf Devlete, bireyin belirli bir yere iade edilmesinin arzu edilir olmayacağını bildirilmesi ardından geçici bir tedbirin uygulanmasının kendisi, bireyin maruz kalabileceği, özgürlükten mahrum bırakılma durumunun Sözleşmenin 5 § 1 maddesine uygun olup olmadığı üzerinde bir etkisi yoktur (*Gebremedhin [Gaberamadhien]/Fransa*, § 74). Tutuklama hala hukuka uygun olmalı ve keyfi olmamalıdır (*Azimov/Rusya*, § 169).

Böylesi bir tedbirin uygulanmasının bireyin sınır dışı edilmesini önlemesi, ülke dışına çıkarma işlemlerinin hala devam ediyor olması ve kişinin devam eden tutukluluğunun süresinin makul olması kaydıyla, bu tutukluluğu hukuka aykırı kılmaz (*S.P./Belçika* (kar.); *Yoh-Ekale Mwanje/Belçika*, § 120)¹.

¹ Göç bağlamında tutulmayla ilgili daha fazla ayrıntı için bkz. *Sözleşme İçtihat Rehberi – Göç*

IV. Özgürlüğünden mahrum edilen kişilere yönelik teminatlar

A. Yakalama nedenlerine dair bilgiler (Madde 5 § 2)

Sözleşme Madde 5 § 2

"2. Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur."

HUDOC anahtar kelimeleri

Derhal bilgilendirme (5-2) – Anladığı dilde bilgilendirme (5-2) – Yakalama sebebi hakkında bilgilendirme (5-2) – Suçlama hakkında bilgilendirme (5-2)

1. Uygulanabilirlik

155. Madde 5 § 2 içinde kullanılan ifadeler özerk olarak ve özellikle de, Madde 5'in, herkesi özgürlüğünden keyfi biçimde mahrum edilmekten korumak olan amaç ve hedefine uygun olarak yorumlanmalıdır. "Yakalama" terimi ceza hukuku alanının ötesine uzanır ve "her türlü suçlama" uygulanabilirlik koşulunu değil, hesaba katılan nihai olası durumu belirtir. Madde 5(4)'te, özgürlüklerinden mahrum bırakılan kişiler arasında, tutuklanıp tutuklanmadıkları ya da yakalanıp yakalanmadıklarına dayalı olarak ayırma gidilmez. Bu nedenle, ikinci durumu Madde 5(2)'nin kapsamı dışında tutmanın gerekçesi yoktur (*Van der Leer/Hollanda*, §§ 27 ve 28) madde, iade (*Shamayev ve Diğerleri/Gürcistan ve Rusya*, §§ 414-15) ve tıbbi tedavi amacıyla (*Van der Leer/Hollanda*, §§ 27 ve 28; *X./Birleşik Krallık*, § 66) tutuklamayı da kapsar ve kişilerin şartlı salıverilme dönemi ardından tutuklama yerlerine geri çağrıldığı durumlar için de geçerlidir (*X./Belçika*, Komisyon kararı).

2. Amaç

156. Madde 5 § 2, yakalanan kişinin neden özgürlüğünden mahrum kılındığını bilmesi gerektiğine dair temel güvenceyi içerir ve Madde 5 tarafından sunulan koruma şemasının ayrılmaz bir parçasıdır (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 115). Kişinin yakalanma ya da tutuklanmasının nedenleri konusunda bilgilendirildiği durumlarda, kişi uygun görürse, Madde 5 § 4' e uygun olarak, tutuklanmasının hukukiliğine itiraz etmek için bir mahkemeye başvurabilir (*Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık*, § 40; *Čonka/Belçika*, § 50).

157. Tutuklanmasının hukukiliği konusunda ivedilikle karar alınması için başvuru yapma hakkına sahip olan her kişi, özgürlüğünden neden mahrum edildiği konusunda yeterli ölçüde bilgilendirilmezse bu hakkı etkili biçimde kullanamaz (*Van der Leer/Hollanda*, § 28; *Shamayev ve Diğerleri/Gürcistan ve Rusya*, § 413; *Grubnyk/Ukrayna*, §§ 97 ve 99).

3. Gerekçe sunulmasının gerekli olduğu kişiler

158. Madde 5 § 2'nin lafzı gereği, Devletlerin görevinin, bireye veya temsilcisine özel bilgiler sunmasının gerekli olduğu açıktır (*Saadi/Birleşik Krallık*, § 53, 2008'de Büyük Daire tarafından onaylanmıştır). Eğer başvuru sahibi bilgileri alamayacak durumda ise, ilgili ayrıntılar, avukat ya da vasi gibi, çıkarlarını temsil eden kişilere sunulmalıdır (*X/Birleşik Krallık*, Komisyon Raporu, § 106; *Z.H./Macaristan*, §§ 42-43).

4. Gerekçe "en kısa sürede" sunulmalıdır

159. Bilginin en kısa sürede sunulup sunulmadığı, her davanın özel koşullarına göre değerlendirilmelidir. Bununla birlikte, gerekçeler, tam yakalama anında yakalayan memur tarafından

eksiksiz olarak sunulmak zorunda değildir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 115; *Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık*, § 40; *Murray/Birleşik Krallık* [BD], § 72).

160. En kısa süre kavramının gerektirdiği zaman kısıtlamaları, tutuklanan kişinin birkaç saat içinde yakalanmasının nedeni hakkında bilgilendirilmesiyle karşılanır (*Kerr/Birleşik Krallık* (dec.); *Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık*, § 42).

5. Gerekçenin sunulma biçimi

161. Gerekçelerin, tutuklamaya izin verilen herhangi bir karar metninde ortaya konması ve yazılı ya da herhangi bir şekil şartına uygun olması gerekli değildir (*X./Almanya*, 13 Aralık 1978 tarihli Komisyon kararı; *Kane/Kıbrıs* (dec.)).

Bununla birlikte, bu süreçte zihinsel engelli bir kişinin durumuna gerekli önem gösterilmezse, bir avukat ya da yetkili başka bir kişi onun yerine bilgilendirilmedikçe, bu kişiye, Madde 5 § 4'te güvence altına alınan tutukluluğunun hukuka uygunluğuna itiraz etme hakkının etkili ve akıllıca kullanımını sağlayan zorunlubilginin sağlandığı söylenemeyecektir (*Z.H./Macaristan*, § 41).

162. Yakalama nedenleri, yakalama sonrasındaki sorgulamalarda ya da sorguda sunulabilir ya da açığa çıkabilir (*Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık*, § 41; *Murray/Birleşik Krallık* [BD], § 77; *Kerr/Birleşik Krallık* (kar.)).

163. Tutuklanan kişiler, ceza gerektiren ve kasıtlı bir eylemi gerçekleştirdikten hemen sonra yakalandıkları bir durumda, (*Dikme/Türkiye*, § 54) ya da iddia edilen suçların ayrıntılarının önceki yakalama emirleri ve iade istemlerinde yer aldığı bir durumda (*Öcalan/Türkiye* (kar.)) yakalanmalarının nedenini anlamadıkları iddiasında bulunamazlar.

6. Gerekli gerekçelerin kapsamı

164. Sunulan bilgilerin içeriğinin yeterli olup olmadığı, her davada, onun özel niteliklerine uygun olarak değerlendirilmelidir (*Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık*, § 40). Öte yandan, salt yakalamanın hukuki temeline ilişkin bir bildirim, tek başına, alındığı zaman, Madde 5 § 2'nin amaçlarına göre yetersizdir (*ibid.*, § 41; *Murray/Birleşik Krallık* [BD], § 76; *Kortesis/Yunanistan*, §§ 61-62).

165. Yakalanan kişilere, sade, teknik olmayan, anlayabilecekleri bir dilde, yakalamanın temel hukuki ve olgusal temelleri anlatılmalıdır, böylece, uygun gördükleri takdirde, bunun hukukiliğine itiraz etmek üzere, Madde 5(4)' e uygun olarak AİHM'ye başvurabilmeliler (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 115; *J.R. ve Diğerleri/Yunanistan*, §§ 123-124; *Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık*, § 40; *Murray/Birleşik Krallık* [BD], § 72). Öte yandan, Madde 5 § 2 bilgilerin, yakalanan kişiye isnat edilen suçların eksiksiz listesinden oluşmasını gerekli kılmaz (*Bordovskiy/Rusya*, § 56; *Nowak/Ukrayna*, § 63; *Gasiņš/Letonya*, § 53).

166. Kişilerin iade edilmek üzere yakalandığı durumlarda, bu amaçla gerçekleştirilen yakalama için her suçlamanın esasına ilişkin bir karar gerekmediğinden (*Bejaoui/Yunanistan*, Komisyon kararı), verilen bilgiler daha eksik olabilir (*Suso Musa/Malta*, §§ 113; *Kaboulov/Ukrayna*, § 144; *Bordovskiy/Rusya*, § 56), bu tür amaçlar için yakalama herhangi bir suçlamanın esasına ilişkin bir karar gerektirmez (*Bejaoui/Yunanistan*, Komisyon kararı). Bununla birlikte, bu kişiler yine de, Madde 5 § 4'te öngörülen hukukilik değerlendirmesi için bir mahkemeye başvurabilmek üzere yeterli bilgi almalıdırlar (*Shamayev ve Diğerleri/Gürcistan ve Rusya*, § 427).

7. Kişinin anladığı dilde

167. Yakalama emrinin, eğer varsa, yakalanan kişinin anlamadığı bir dilde yazılı olduğu durumlarda, Madde 5 § 2'ye uygun hareket edilerek, başvuru sahibi akabinde sorgulanacak, böylece anladığı dilde, yakalanmasının nedenlerinden haberdar edilecektir (*Delcourt/Belçika*, Komisyon kararı).

168. Öte yandan, bu amaca yönelik olarak tercümanlardan yararlanılan durumlarda, tercüme isteklerinin titiz ve kesinlikle doğru biçimde ifade edilmesini sağlamak yetkili makamların görevidir

(*Shamayev ve Diğerleri/Gürcistan ve Rusya*, § 425).

B. Derhal hakim huzuruna getirilme hakkı (Madde 5 § 3)

Sözleşme Madde 5 § 3

"3. İşbu maddenin 1 (c) fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan herkesin derhal bir yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin önüne çıkarılması zorunlu olup..."

HUDOC anahtar kelimeleri

Yargıç veya adli görev yapmaya yetkili kamu görevlisi (5-3) – Derhal bir yargıç veya yetkili görevli önüne çıkarma (5-3)

1. Hükmün amacı

169. Sözleşme'nin 5 § 3 maddesi, ceza gerektiren suç işlemiş olduğu şüphesi ile yakalanan veya tutuklanan kişilere, özgürlüklerinden keyfi veya gerekçelendirilmemiş biçimde mahrum edilmelerine karşı teminat sağlar (*Aquilina/Malta* [BD], § 47; *Stephens/Malta (no. 2)*, § 52).

170. Yürütme organının bireyin haklarına olan müdahalelerinin yargı yoluyla denetlenmesi, Madde 5(3)'te ifadesini bulan teminatın temel özelliklerindedir (*Brogan ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 58; *Pantea/Romanya*, § 236); *Assenov ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 146). Yargı denetimi, "Sözleşme'nin Giriş kısmında açıkça atıfta bulunulan, ...demokratik bir toplumun temel ilkelerinden biri olan" ve "Sözleşmenin tümünde ilham alınan" hukukun üstünlüğü ilkesi ile ifadesini bulmaktadır (*Brogan ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 58).

171. Yargı denetimi, tutuklamanın bu erken aşamasında en yüksek olan kötü muamele riskine ve kolluk kuvvetleri memurları ile yetkili makamlara verilen, dar biçimde sınırlanan amaçlar için olan ve öngörülen muhakemelere kat'i suretle uygun olarak icra edilmesi gereken yetkilerin bu taraflarca kötüye kullanılmasına karşı etkili koruma imkanları sağlamaya yarar (*Ladent/Polonya*, § 72).

2. Derhal ve kendiliğinden yargı denetimi

172. Madde 5 § 3'ün başlangıç kısmının amacı, 1 (c) fıkrasının hükümlerine uygun olarak, polis ya da idari makamlarca yapılan tutuklamanın derhal ve kendiliğinden yargı denetimine tabi tutulmasını sağlamaktır (*De Jong, Baljet ve Van den Brink/Hollanda*, § 51; *Aquilina/Malta* [BD], §§ 48-49).

173. Yakalanan birey ilk kez hakim karşısına çıktığında uygulanan yargı denetimi her şeyden önce, kötü muamele tespitine imkan vermek ve bireysel özgürlüğe gerekçesiz olarak müdahale edilmesini asgari düzeyde tutmak için hızlı olmalıdır. Bu gerekliliğin getirdiği sıkı zaman kısıtlaması, yorumlamada az esneklik bırakmaktadır; aksi halde, muhakemedeki teminatta, bireyin zararına olacak ve bu hükümlerle korunan hakkının özünün kendisine zarar verme riski doğuracak şekilde, ciddi bir zayıflama olacaktır (*McKay/Birleşik Krallık* [BD], § 33).

174. Madde 5 § 3, kişinin yakalanması ya da tutuklanmasından sonra, önceki yargı süreci dahil olması temelinde olsa dahi, hızlı biçimde hakim ya da başka bir adli görevlinin huzuruna çıkarılması gerekliliği için hiçbir olası istisna sunmaz (*Bergmann/Estonya*, § 45).

175. 4 günü aşan her süre ilk bakışta (*prima facie*) fazla uzundur (*Oral ve Atabay/Türkiye*, Par. 43; *McKay/Birleşik Krallık* [BD], § 47; *Năstase-Silivestru/Romanya*, § 32). Daha kısa süreler de, yetkili makamların, yakalanan kişiyi daha kısa sürede hakim huzuruna getirmelerini engelleyen özel durumların bulunmaması halinde, hızlılık gerekliliğinin ihlali niteliğinde olabilir (*Gutsanovi/Bulgaristan*, §§ 154-59; *İpek ve Diğerleri/Türkiye*, §§ 36-37 ve *Kandzhov/Bulgaristan*, § 66).

Hızlılık gerekliliği, polis nezaretine yerleştirilmenin, özgürlükten fiilen yoksun bırakılma dönemini takip ettiği bir durumda, daha da katıdır (*Vassis ve Diğerleri/Fransa*, § 60 – açık denizlerdeki bir mürettebatın tutuklanması hakkında).

176. Bir kişinin, Madde 5 § 1 (c)'nin ikinci kısmı uyarınca ceza kovuşturmasından başka bir bağlamda tutulması halinde, kişinin önleyici amaçlarla tutulmasından derhal bir yargıç önüne çıkarılmasına kadar gereken süre, ceza kovuşturmasındaki tutuklu yargılanma halinden daha kısa olmalıdır. Kural olarak, önleyici tutma kapsamında hızlı yargı denetiminden önceki bir zamanda salıverilmede, günlerden ziyade saatler söz konusu olmalıdır (*S., V. ve A./Danimarka* [BD], §§ 133-134).

177. Yakalanan bir kişinin yargı makamına erişiminin olmuş olması, Madde 5 § 3'ün başlangıç kısmına uyumu teşkil etmeye yeterli değildir (*De Jong, Baljet ve Van den Brink/Hollanda*, § 51; *Pantea/Romanya*, § 231).

178. Tutuklamanın yargısal denetimi kendiliğinden olmalıdır ve tutuklanan kişinin önceki başvurusuna bağlı kılınmaz (*McKay/Birleşik Krallık* [BD], § 34; *Varga/Romanya*, § 52; *Viorel Burzo/Romanya*, § 107). Böylesi bir gereklilik sadece Madde 5 § 3 kapsamında sağlanan, tutuklamanın hukukiliğinin bir mahkeme tarafından değerlendirilmesi için başvuru hakkını temin eden Madde 5 § 4' ten farklı bir güvence olan güvencenin niteliğini değiştirmekle kalmaz; aynı zamanda, bireyi, özgürlükten mahrum edilmenin yargı incelemesine tabi tutulmasını sağlayarak, bireyin keyfi tutuklamadan korunmasını sağlamak olan, Madde 5 § 3 kapsamındaki güvenceninamacını bile etkisizleştirebilir (*Aquilina/Malta* [BD], § 49; *Niedbala/Polonya*, § 50).

179. Değerlendirmenin niteliğinin kendiliğinden olması, fıkranın amacını yerine getirmek üzere gereklidir; çünkü kötü muameleye maruz bırakılan bir kişi, bir hakimin tutuklanmasını gözden geçirmesi için başvuruda bulunmaktan aciz olabilir; aynı durum, zihinsel açıdan zayıf olan ya da adli görevlinin dilini bilmeyen kişiler gibi, diğer yakalanan savunmasız kişi kategorileri için de geçerli olabilir (*McKay/Birleşik Krallık* [BD], § 34; *Ladent/Polonya*, § 74).

3. İlgili adli görevlinin niteliği

180. "Yargıç veya yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisi" ifadesi Madde 5 § 1 (c)'deki "yetkili hukuk makamı" ile eş anlamlıdır (*Schiesser/İsviçre*, § 29).

181. "Adli görev yapma" yetkisinin kullanılması, mutlaka, hukuki anlaşmazlıklara dair yargılamada bulunmakla sınırlı değildir. Madde 5 § 3, savcılık makamlarındaki yetkililerin yanı sıra, AİHM'de görevli hakimleri de içerir (*ibid.*, § 28).

182. 3. fıkrada atıfta bulunulan "kamu görevlisi" kendisine yasa ile verilen "adli" yetkiye uygun olan teminatlar sunmalıdır (*ibid.*, § 30).

183. Standart uygulamalara zıt olarak, "yasada" belirtilen resmi, gözle görülür gereklilikler, bireyin özgürlüğü konusunda karar verme yetkisine sahip yetkili yargı makamının belirlenmesinde özellikle önem taşır (*Hood/Birleşik Krallık* [BD], Par. 60; *De Jong, Baljet ve Van den Brink/Hollanda*, § 48).

184. "Kamu görevlisi" ifadesi "yargıç" ile birebir aynı değildir; ancak, bununla birlikte, hakimin bazı niteliklerine sahip olmalıdır; başka bir deyişle, her biri tutuklanan kişi için teminat niteliğinde olan belirli koşulları karşılamalıdır (*Schiesser/İsviçre*, § 31).

4. Bağımsızlık

185. Böylesi koşullardan birincisi, yürütmenin ve tarafların bağımsızlığıdır. Bu durum, kendisinin benzeri özgürlüğe sahip olması kaydıyla, "memurun" bir ölçüde hakimlerin ya da memurların astı olamayacağı anlamına gelmez (*ibid.*).

186. Tutuklama kararı verme yetkisi olan bir adli görevli diğer görevleri de yerine getirebilir, ancak, sonraki işlemlere temsilci ya da kovuşturma makamı olarak müdahalede bulunma hakkı var ise, tarafsızlığının, onun kararlarına tabi olanlar nezdinde meşru bir şüpheye neden olabilmesi riski bulunmaktadır (*Huber/İsviçre*, § 43; *Brincat/İtalya*, § 20).

187. Bu bakımdan, tutuklama kararı sırasındaki nesnel görünüm önem taşır: eğer bu durumda "yasayla adli görev yapmaya yetkili kılınmış sair bir kamu görevlisinin" daha sonra kovuşturma makamı adına sonraki ceza işlemlerine müdahale edebilecek olduğu görülürse, bağımsızlığı ve tarafsızlığı şüpheye açık olabilir (*Ibid.*, § 21; *Hood/Birleşik Krallık*, § 57; *Nikolova/Bulgaristan* [BD], § 49; *Pantea/Romanya*, § 236).

5. Usuli gereklilikler

188. Usule ilişkin gereklilikler, "kamu görevlisine" yerinde olan kararı almadan önce, huzuruna getirilen bireyi dinleme yükümlülüğünü getirmektedir (*Schiesser/İsviçre*, § 31; *De Jong, Baljet ve Van den Brink/Hollanda*, § 51; *Nikolova/Bulgaristan* [BD], § 49; *Aquilina/Malta* [BD], § 50).

189. Bir avukatın duruşmada bulunması zorunlu değildir (*Schiesser/İsviçre*, § 36). Öte yandan, bir avukatın duruşmaya dahil edilmemesi, başvuru sahibinin kendi savlarını ortaya koyma gücünü olumsuz etkileyebilir (*Lebedev/Rusya*, §§ 83-91).

6. Esasa ilişkin gereklilikler

a. Tutuklama esaslarının gözden geçirilmesi

190. Esasa ilişkin bu koşul ile, "kamu görevlisine" tutuklama lehine ya da aleyhine ağır basandurumları gözden geçirmek ve hukuki ölçütlere atıfta bulunarak, tutuklamayı gerekçelendirecek nedenlerin mevcut olup olmadığına karar verme yükümlülüğü getirilir (*Schiesser/İsviçre*, § 31; *Pantea/Romanya*, § 231). Başka bir deyişle, Madde 5 § 3, adli görevlinin tutuklamanın esaslarını hesaba katmasını gerektirir (*Aquilina/Malta* [BD], § 47; *Krejčíř/Çek Cumhuriyeti*, § 89).

191. Yakalama ve tutuklamaya dair ilk kendiliğinden değerlendirmenin, hukuka uygunluk hususlarını inceleme ve yakalanan kişinin suç işlediğine dair makul şüphenin olup olmadığına, başka bir deyişle, tutuklamanın Madde 5 § 1 (c)'de ortaya konan, izin verilen istisna sınırları içinde olup olmadığına karar verme yetisi olmalıdır (*McKay/Birleşik Krallık* [BD], § 40; *Oral ve Atabay/Türkiye*, § 41).

192. Adli görevlinin incelemesi gereken hususlar hukuka uygunluk konusunun ötesine uzanır. Madde 5 § 3'e göre gerekli olan, bireyin özgürlüğünden mahrum bırakılmasının gerekçelendirilmiş olup olmadığını belirlemeye yönelik gözden geçirme, tutuklamanın lehine ya da aleyhine ağır basan çeşitli durumları kapsayacak kadar geniş olmalıdır (*Aquilina/Malta* [BD], § 52).

193. Hukuka uygunluk incelemesinin kapsamı, Madde 5 § 4 kapsamında olana göre, belirli bir davanın koşulları ışığında daha sınırlı olabilir (*Stephens/Malta (no. 2)*, § 58).

b. Salıverme yetkisi

194. Eğer tutuklamayı gerekçelendirecek nedenler yoksa "memur" tutuklanan kişinin salıverilmesi için bağlayıcı karar verme yetkisine sahip olmalıdır (*Assenov ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 146; *Nikolova/Bulgaristan* [BD], § 49; *Niedbała/Polonya*, § 49; *McKay/Birleşik Krallık* [BD], § 40).

195. Gecikmeyi en aza indirmek için, tutuklamanın hukukiliğine ve gerekçesinin varlığına dair ilk kendiliğinden gözden geçirmeyi yürüten adli görevlinin aynı zamanda kefaletle salıverme yetkisinin olması da önemle arzu edilir. Öte yandan, bu Sözleşmeye göre gereklilik değildir ve ilkesel olarak, hususların, istenen zaman dilimi içinde iki adli görevli tarafından ele alınamamasının bir nedeni yoktur. Herhangi bir durumda, yorumlama bakımından, kefaletle dair incelemenin, AİHM'nin en fazla dört gün olarak tespit ettiği ilk kendiliğinden gözden geçirmeye göre daha ivedi bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekli kılınmaz (*Ibid.*, § 47; ayrıca bkz. *Magee ve Diğerleri/Birleşik Krallık* – başvuru sahiplerinin tutukluluklarının başında koşullu salıverilme ihtimalinin olmaması, Sözleşmenin 5 § 3. maddesi kapsamında herhangi bir sorun teşkil etmemiştir).

C. Makul süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince salıverilme (Madde 5 § 3)

Sözleşme Madde 5 § 3

“3. İşbu maddenin 1 (c) fıkrasında öngörülen koşullar uyarınca yakalanan veya tutulan... kişi makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma hakkına sahiptir. Salıverilme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminat şartına bağlanabilir.”

HUDOC anahtar kelimeleri

Makul bir sürede yargılama (5-3) – Yargılama devam ederken salıverme (5-3) – Tutukluluk süresinin uzunluğu (5-3) – Tutukluluk süresinin makullüğü (5-3) – Koşullu salıverme (5-3) – Duruşmada hazır bulunmayı sağlamak için güvenceler (5-3)

1. Göz önüne alınması gereken süre

196. Sözleşme'nin 5 § 3. maddesi kapsamında tutuklu yargılama süresi, şüphelinin gözaltına alındığı gün başlar ve ilk derece mahkemesi tarafından olsa dahi suçun tespit edildiği günde sona erer (bkz. örneğin bkz. *Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2) [BD]*, § 290; *Štvrtecký/Slovakya*, § 55; *Solmaz/Türkiye*, §§ 23-24; *Kalashnikov/Rusya*, § 110; *Wemhoff/Almanya*, § 9).

197. Sözleşme'nin 5 § 3 maddesi ile bu maddenin 1 (c) fıkrası arasındaki temel bağlantı ışığında, ilk derece mahkemesince hakkında hüküm tesis edilen bir kişi, ikinci hükümdede belirtildiği üzere "yetkili hukuk makamının huzuruna getirilme amacıyla tutuklanmış" olarak görülemez; bu kişi, "yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkumiyet kararı sonrasında" özgürlüğün kısıtlanmasına izin verilen Maddesi 5 § 1 (a)'da öngörülen konuma gelmiş olur (bkz. birçok yetkili makama ek olarak, *Belevitskiy/Rusya*, § 99; *Piotr Baranowski/Polonya*, § 45; *Górski/Polonya*, § 41).

2. Genel ilkeler

198. Madde 5 § 3'ün ikinci kısmında, yargı makamlarına, zanlının makul bir süre içinde yargı makamı huzuruna çıkarılması ya da yargılama esnasında salıverilmesi arasında tercih imkânı verilmez. Kişi hüküm giyene dek masum kabul edilir ve değerlendirilmekte olan hükmün amacı, temel olarak, süregelen tutuklamanın makul olmaktan çıkması durumunda geçici olarak salıverilmesinin gerekli kılınmasıdır.

199. Yargılama sırasındaki tutuklulukta geçirilen sürenin makul olup olmadığı sorusu, kuramsal olarak değerlendirilemez. Bir sanığın tutuklu kalmasının makul olup olmadığı, her bir olayın unsurları ve kendine has özelliklerine göre değerlendirilmelidir. Dolayısıyla, tutuklamanın devam etmesi ancak, masumiyet karinesinden bağımsız olarak, Sözleşme'nin 5. maddesinde ortaya konan bireysel özgürlüğe saygı kuralına ağır basan gerçek bir kamu yararı gerekliliğine dair özel ibareler bulunması durumunda meşru kabul edilebilir..

200. Belirli bir durumda, zanlının yargılama öncesi tutuklanma süresinin makul bir süreyi aşmamasını sağlamak öncelikli olarak ülkenin yargı makamlarının sorumluluğudur. Bu amaca yönelik olarak, masumiyet karinesi ilkesine gereken şekilde riayet ederek, Madde 5'teki kuraldan sapmayı gerekçelendiren, yukarıda belirtilen kamu yararı talebinin varlığı lehine ya da aleyhine olan tüm olguları incelemelidirler ve bunları salıverilme başvurularındaki kararlarında ortaya koymalıdır. AİHM'nin, temel olarak, bu kararlarda verilen nedenlere ve başvuru sahibi tarafından itiraz başvurularında belirtilen, tespit edilmiş olgulara dayalı biçimde, Madde 5 § 3'ün ihlalinin olup olmadığına karar vermesi istenmektedir (*Buzadji/Moldova* [BD] §§ 89-91; *McKay/Birleşik Krallık* [BD], §§ 41-43).

201. Makul bir şüphenin varlığının devamlılığı, tutmanın devamının meşruluğuna dair olmazsa olmaz bir koşuldur. Ancak, ulusal adli merciler, tutuklamadan "hemen" sonra tutuklunun tutuklu yargılanıp

yargılanmayacağını ilk incelediğinde, bu şüphe artık yeterli olmaz, ve yetkililer bu durumda tutukluluğu haklı çıkaracak başka ilgili ve yeterli gerekçeler de ileri sürmelidir (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], § 222, ve *Buzadji/Moldova* [BD] § 102). Bu gerekçelerin özgürlükten mahrum bırakmayı haklı kıldığı durumlarda, Mahkeme'nin aynı zamanda, ulusal yetkili makamların işlemlerin yürütülmesinde "özel dikkat" gösterdiklerine ikna olması gerekir (*Buzadji/Moldova* [BD] § 87; *Idalov/Rusya* [BD], § 140).

202. Salıverilme için veya salıverilmeye karşı öne sürülen savlar "genel ve soyut" olmamalıdır (*Boicenco/Moldova*, § 142; *Khudoyorov/Rusya*, § 173), özel olgulara ve başvuru sahibinin tutuklanmasını gerekçelendiren kişisel durumlarına yapılan atıfları içermelidir (*Aleksanyan/Rusya*, § 179; *Rubtsov ve Balayan/Rusya*, §§ 30-32).

203. Tutuklamanın yarı kendiliğinden biçimde uzatılması, Madde 5 § 3'te ortaya konan teminatlara aykırıdır (*Tase/Romanya*, § 40).

204. Tutuklu yargılamanın devamını meşru kılan gerekçelerin devam ettiğini ortaya koymak yetkililerin görevidir (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], § 234). Böylesi konularda ispat yükü tersine çevrilerek, tutuklanan kişiye, salıverilmesini haklı kılan nedenlerin varlığını gösterme görevi yüklenmemelidir (*Bykov/Rusya* [BD], § 64).

205. Kişinin tutuklanmasını gerekçelendirebilecek şartların mevcut olduğu, ancak ulusal kararlarda dile getirilmediği durumlarda, bunları tespit etmek ve başvuru sahibinin tutuklanmasına hükmeden ulusal yetkili makamların yerini almak AİHM'nin görevi değildir (*ibid.* § 66; *Giorgi Nikolaishvili/Gürcistan*, § 77). Adaletin uygulanmasına dair kamu denetiminin olması yalnızca gerekçeli kararın verilmesi yoluyla mümkündür (*Tase/Romanya*, § 41).

3. Herhangi bir tutukluluk süresinin gerekçelendirilmesi

206. Sözleşmenin 5 § 3 maddesi, belirli asgari bir süreden uzun sürmemesi şartıyla başka herhangi bir koşula tabi olmaksızın tutuklu yargılamaya izin veriyormuş gibi anlaşılmalıdır. Ne kadar kısa olursa olsun, tüm tutukluluk sürelerine ilişkin gerekçeler yetkililer tarafından ikna edici bir şekilde ortaya konmalıdır (*Idalov/Rusya* [BD], § 140; *Tase/Romanya*, § 40; *Castravet/Moldova*, § 33; *Belchev/Bulgaristan*, § 82).

4. Tutukluluğun devamının gerekçeleri

207. Sözleşmeye ilişkin içtihatla şartlı tahliye için dört temel kabul edilebilir neden oluşturulmuştur: (a) zanlının mahkeme huzuruna gelmemesi riski; (b) suçlanan kişinin salıverilmesi halinde adaletin uygulanmasını etkileyecek bir eylem gerçekleştirecek olması; (c) ek suçlar işleyecek olması; (d) kamu düzenini bozacak olması (*Buzadji/Moldova* [BD] § 88; *Tiron/Romanya*, § 37; *Smirnova/Rusya*, § 59; *Piruzyan/Ermenistan*, § 94). Bu riskler gereğince ispat edilmelidir, ve yetkililerin bu noktalardaki gerekçeleri soyut, genel ve basmakalıp olmamalıdır (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], § 222). Ancak, hiçbir şey, ulusal yargı mercilerinin, tutuklu yargılama talep eden yetkililerin zikrettiği belirli noktalara atıf ile bunları desteklemesine veya dahil etmesine engel değildir (*ibid.*, § 227).

a. Kaçma şüphesi

208. Kaçma şüphesi yalnızca muhtemel cezanın ağırlığı esas alınarak belirlenemez. Bir dizi başka etmene de başvurularak değerlendirilmelidir; bu etmenler kaçma şüphesinin varlığını doğrulayabilir ya da tutuklu yargılanmayı gerekçelendiremeyecek kadar hafif olduğunu gösterebilir (*Panchenko/Rusya*, § 106).

209. Kaçma şüphesi, kişinin karakterine, ahlaki niteliklerine, evine, mesleğine, varlıklarına, aile bağlarına ve kovuşturulduğu ülke olan bağlantılarının türlerine ilişkin etmenler ışığında değerlendirilmelidir (*Becciev/Moldova*, § 58).

210. Yalnızca sabit bir ikamet adresinin olmaması kaçma tehlikesini ortaya çıkarmaz (*Sulaoja/Estonya*, § 64).

211. Kaçma tehlikesi, tutuklulukta geçen süre arttıkça herhalde azalır (*Neumeister/Avusturya*, § 10).

212. Tutuklama için kalan tek sebebin sanığın firar etmesi ve dolayısıyla duruşmaya çıkmaktan kaçınması korkusu olduğu durumda, duruşmada bulunmasını garanti altına almayı sağlamak mümkünse, bu kişinin tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılmasına karar verilmelidir (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], § 223).

213. Karşılaşılan cezanın şiddeti, zanlının kaçma şüphesi değerlendirmede ilgili bir unsur olsa da, suçların ağırlığı tek başına tutukluluk halinin uzun süreler boyunca uzatılması durumunugerekçelendiremez (*Idalov/Rusya* [BD], § 145; *Garycki/Polonya*, § 47; *Chraidi/Almanya*, § 40; *Iljgov/Bulgaristan*, § 80-81).

214. Genel anlamda, "delil durumu" ifadesi ciddi suç ibarelerinin varlığı ve devamlılığına ilişkin bir etmen olmakla birlikte, bu ifade tek başına, uzun süre boyunca tutuklu bulundurulmayı gerekçelendiremez (*Dereci/Türkiye*, §,38).

b. Yargılamayı engelleme

215. Soyut olarak sanığın yargılamanın gereken şekilde yürütülmesini engellemesi tehlikesine dayanılmaz; bu durum gerçek deliller ile desteklenmelidir (*Becciev/Moldova*, Par. 59).

216. Tanıklar üzerinde baskı kurulması riski, yargılamanın başlangıç aşamalarında kabul edilebilir. (*Jarzynski/Polonya*, § 43). Ancak, bu yalnızca ağır bir ceza ihtimaline dayanamaz, spesifik olaylar ile bağlantılı olmalıdır (*Merabishvili/Gürcistan* [BD], § 224).

217. Öte yandan, uzun vadede soruşturmanın gereklilikleri şüphelinin tutuklu bulundurulmasını gerekçelendirmez: olayların normal seyri içinde iddia edilen riskler zamanın geçmesiyle azalır, çünkü soruşturmalar yürütülür, ifadeler alınır ve teyit etme işlemleri yapılır (*Clooth/Belçika*, § 44).

218. Organize suç faaliyetleri ve çetelere ilişkin davalarda, bir tutuklunun, saliverilme halinde, tanıklara veya diğer şüphelilere baskı yapma ya da yargılamaya mani olma riski genellikle bilhassa yüksektir (*Štvrtecký/Slovakya*, § 61; *Podeschi/San Marino*, § 149).

c. Suçun tekerrürü

219. Bir suçlamanın ciddiyeti; yargı makamlarını, daha fazla suç işleme girişimini önlemek amacıyla şüphelinin tutuklu yargılanmasına ya da tutuklu yargılanmasının devamına karar vermeye yöneltebilir. Öte yandan, davayla ilgili koşullar ve özellikle ilgili kişinin sicili ve kişiliği ışığında, tehlikenin makul olması ve alınan tedbirin yerinde olması gereklidir (*Clooth/Belçika*, § 40).

220. Daha önce hüküm giymiş olmak, zanlının yeni bir suç işleyeceğine dair makul korkunun gerekçesi olabilir (*Selçuk/Türkiye*, § 34; *Matznetter/Avusturya*, § 9).

221. İşin veya ailenin olmamasına dayalı olarak, kişinin yeni suçlar işleme eğiliminde olduğu sonucuna varılamaz (*Sulaaja/Estonya*, § 64).

d. Kamu düzeninin korunması

222. Belirli suçların, özel bir ağırlıkta olması ve halkın bunlara verdiği tepki nedeniyle, en azından bir süreliğine tutuklamayı gerekçelendirebilecek nitelikte olduğu kabul edilebilir. Dolayısıyla bu unsur, istisnai durumlarda Sözleşmenin amaçları doğrultusunda ve herhalde bir suçun kamu düzenininin bozması kavramı ulusal hukukta tanındığı ölçüde, dikkate alınabilir.

223. Öte yandan, bu gerekçe, yalnızca zanlının saliverilmesinin gerçek anlamda kamu düzenini bozacağını gösterme niteliğine sahip gerçeklere dayalı olması şartı ile yerinde ve yeterli addedilebilir. Buna ek olarak, tutuklama ancak kamu düzeni gerçekten tehdit altında kalmaya devam ettiği sürece meşru olur; bunun devam ettirilmesi, hapis cezası hükmünü bekleme amacıyla kullanılamaz (*Letellier/Fransa*, § 51; *I.A./Fransa*, § 104; *Prencipe/Monako*, § 79; *Tiron/Romanya*, § 41-42).

224. Kamu düzeninin korunması, sivil halka karşı savaç suçları işlenmesi gibi temel insan haklarının ağır ihlallerine ilişkin suçlamalar içeren davalar açısından özellikle ilgilidir (*Milanković ve*

Bošnjak/Hırvatistan, § 154).

5. Özel özen gösterme

225. Soruşturmanın karmaşıklığı ve özel nitelikleri, yetkili makamların işlemlerde gereken "özel dikkati" gösterip göstermediğini kesinleştirmek üzere dikkate alınacak etmenlerdir (*Scott/İspanya*, § 74).

226. Tutuklu olan bir zanlının davasının özel olarak hızlı bir biçimde incelenmesi hakkı, yargı makamlarının görevlerini gereken özen ile yerine getirme yönündeki çabalarını gereksiz biçimde engellememelidir (*Shabani/İsviçre*, § 65; *Sadegül Özdemir/Türkiye*, § 44).

227. Covid-19 pandemisini çevreleyen istisnai durumlar nedeniyle yaklaşık üç aylık bir süre için ceza yargılamasının geçici olarak durdurulması, davanın hem öncesinde hem de sonrasında aktif olarak takip edilmesine ilişkin acil önlemler alınması durumunda özel özen yükümlülüğüne uygun bulunmuştur (*Fenech/Malta (kar.)*, § 96).

6. Alternatif tedbirler

228. Yetkili makamlar, bir kişinin salıverilmesi ya da tutuklanması kararını verirken, yargı huzuruna çıkmasını sağlamak üzere başka tedbirler düşünmekle yükümlüdür (*Idalov/Rusya* [BD], § 140). Bu hükümden yalnızca "makul bir süre içinde yargılanma ya da yargılama süresince serbest bırakılma" hakkı beyan edilmekle kalmaz, aynı zamanda, "serbest bırakılmanın yargılanmaya gelme teminatlarına bağlı kılınabileceği" de ortaya konur (*Khudoyorov/Rusya*, § 183; *Lelièvre/Belçika*, § 97; *Shabani/İsviçre*, § 62).

7. Kefalet

229. Sözleşmenin 5 § 3 maddesinde sağlanan teminatın amacı, zararın telafi edilmesini sağlamak değil, özel olarak, zanlının duruşmaya gelmesini sağlamaktır. Bu nedenle, miktarı, temel olarak "[zanlıya], varlıklarına ve güvenliği sağlayacak kişilerle olan ilişkisine, başka bir deyişle, güvenlik kaybı ya da yargılamaya gelmemesi halinde kefillerine yönelik işlem olasılığının kanundan kaçma yönündeki her türlü isteğini bertaraf etmeye yetecek bir caydırıcı olarak etki göstereceğine dair, mümkün olan güvenin derecesine atıfta bulunularak değerlendirilmelidir" (*Gafà/Malta*, § 70; *Mangouras/İspanya* [BD], § 78; *Neumeister/Avusturya*, § 14).

230. Kefalet yalnızca tutuklamayı gerekçelendiren nedenler varlığını koruduğu sürece gerekli olabilir (*Muşuc/Moldova*, § 42; *Aleksandr Makarov/Rusya*, § 139). Eğer kaçma şüphesi kefalet ya da diğer teminatlar ile engellenebiliyor ise sanık, daha hafif bir cezanın beklenebileceği bir durumda sanığın kaçma güdüsünün azaldığı hususu dikkate alınarak, salıverilmelidir (*Vrenčev/Sırbistan*, § 76). Yetkili makamlar, uygun kefaleti belirlemede, zanlının tutukluluk halinin devam etmesinin kaçınılmaz olup olmadığına karar vermede olduğu kadar özenli olmalıdır (*Piotr Osuch/Polonya*, § 39; *Bojilov/Bulgaristan*, § 60; *Skrobol/Polonya*, § 57).

231. Buna ek olarak, kefalet için belirlenen meblağ, kefaletin saptandığı kararda gereken şekilde gerekçelendirilmeli (*Georgieva/Bulgaristan*, §§ 15 ve 30-31) ve zanlının elindeki imkanlar (*Gafà/Malta*, § 70; *Hristova/Bulgaristan*, § 111) ve ödeme durumu (*Toshev/Bulgaristan*, §§ 69-73) hesaba katılmalıdır. Belirli durumlarda, kişinin neden olduğu iddia edilen zararın miktarını hesaba katmak da makul olabilir (*Mangouras/İspanya* [BD], §§ 81 ve 92).

232. Bir tutuklunun kefaletle serbest bırakılmasına rağmen gözaltında tutulması, ulusal mahkemelerin kefaleti belirlerken gerekli özeni göstermediğini gösterir (*Gafà/Malta*, § 73; *Kolakovic/Malta*, § 72).

233. Yetkililer, kefaletle serbest bırakmaya resmi olarak karar verildikten sonra, ancak kişi ödeme güçsüzlüğü sebebiyle tutuklu kalmaya devam ettiğinde de muameleleri "özel özen" ile yürütmelidir (*Gafà/Malta*, § 71; *Kolakovic/Malta*, § 74).

234. Kefaletin, yasaya istinaden, herhangi bir yargı denetimi olmaksızın, kendiliğinden reddedilmesi, Madde 5 § 3'teki teminatlar ile örtüşmez (*Piruzyan/Ermenistan*, § 105; *S.B.C./Birleşik Krallık*, §§ 23-

24). Ancak, yerel mahkemelerin kefalet verme yetkilerini sınırlayan yasaya rağmen uygun gerekçeli tutuklama kararları verdiği durumlarda, Mahkeme, Madde 5 § 3'ün ihlal edilmediğine karar vermiştir (*Grubnyk/Ukrayna*, §§ 116-130).

8. Küçüklerin tutuklanması

235. Küçüklerin tutuklu yargılanması yalnızca son çare olarak kullanılmalı, mümkün olduğunca kısa olmalı ve tutuklamanın kati suretle gerekli olduğu durumlarda, küçükler büyüklerden ayrı tutulmalıdır (*Nart/Türkiye*, § 31; *Güveç/Türkiye*, § 109).

D. Tutukluluğun hukukiliğinin bir Mahkeme tarafından ivedilikle incelenmesi hakkı (Madde 5 § 4)

Sözleşme Madde 5 § 4

“4. Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve, eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.”

HUDOC anahtar kelimeleri

Tutmanın hukukilik denetimi (5-4) – Mahkemeye başvurma (5-4) – Tutmanın hukukilik denetimi (5-4) – Denetimin süratli yapılması (5-4) – Tutmanın denetiminde usuli güvenceler (5-4) – Salıverme kararı (5-4)

1. Hükümün amacı

236. Madde 5 § 4 Sözleşmenin *habeas corpus* olan hükmüdür. Tutuklu bulunanlara, tutuklanmalarının yargı değerlendirmesinden geçmesini etkin biçimde isteme hakkı verir (*Mooren/Almanya* [BD], § 106; *Rakevich/Rusya*, § 43).

Madde 5 § 4 ayrıca, yakalanan veya tutulan herkesin, tutulma işlemlerinin yasaya uygunluğu hakkında bir mahkeme tarafından “kısa bir süre içinde” karar verilmesi ve tutulma yasaya uygun değilse saliverilmelerinin hakkını güvence altına alır (*Ilseher/Almanya* [BD], § 251; *Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 131).

237. Mahkeme'nin, Sözleşmenin 5 § 1 maddesinin gerekliliklerine dair hiçbir ihlal bulmamış olması, Madde 5 § 4 ile uyumlu olarak değerlendirme yükümlülüğünün kalktığı anlamına gelmez. Bu iki fıkra ayrı hükümlerdir ve birincisine uyulması mutlaka ikincisine de uyulduğu anlamına gelmez (*Douiyeb/Hollanda* [BD], § 57; *Kolompar/Belçika*, § 45).

238. Tutukluların, özgürlüklerinden mahrum bırakılmalarının gerekçeleri hakkında bilgilendirmediği durumlarda, Mahkeme, bu kişilerin tutulmalarına karşı kanun yoluna başvurma hakkının tüm etkili özünden yoksun bırakıldığını tespit etmiştir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 132).

2. Hükümün uygulanabilirliği

239. Madde 5 § 4 normalde bir bireyin tutuklu yargılandığı halleri düzenlese de, bu hüküm, akıbeti bireyin tutukluluğunun hukuka uygunluğunun tespiti açısından elzem olan kanun yolu yargılaması esnasında, kişinin tutukluluğunun devam etmediği hallerde de uygulanabilir (*Oravec/Hrvatistan*, § 65).

İvediliğe ilişkin teminat bir kişinin salıverilmesinden sonra Madde 5 § 4 açısından artık alakalı olmasa da, denetimin etkililiğine ilişkin teminat o noktadan sonra da uygulanmaya devam edecektir; zira eski bir tutuklunun, salıverilmesinden sonra dahi, tutulmasının hukuka uygunluğunun tespitinde meşru bir menfaati pekala olabilir (*Kováčik/Slovakya*, § 77; *Osmanović/Hrvatistan*, § 49). Özellikle, hukuka

uygunluğa ilişkin bir karar, Sözleşmenin 5 § 5 maddesi kapsamındaki “tazminat hakkını” etkileyebilecektir (*S.T.S./Hollanda*, § 61).

240. Dava konusu tutulmanın kısa süreli bir tutukluluk olması ve tutulan kişinin, tutulmanın hukukiliği hakkında herhangi bir yargı denetimi yapılmadan önce hızlı bir şekilde serbest bırakılması halinde, Madde 5 § 4 uyarınca herhangi bir sorun ortaya çıkmaz (*Slivenko / Letonya [BD]*, § § 159-159, otuz saate kadar olan gözaltı süreleri ile ilgili; *Rozhkov / Rusya (no. 2)*, § 65, birkaç saatlik gözaltıyla ilgili).

Ancak, kişilerin tutulmalarının hukuka uygunluğuna itiraz edebilecekleri herhangi bir yargı yolunun bulunmadığı durumlarda, tutulma süresinin uzunluğuna bakılmaksızın 5 § 4 maddesi kapsamında bir şikayetin incelenmesi teminat altına alınmıştır (*Moustahi / Fransa*, §§ 103-104, Mahkeme'nin refakatsiz küçüklerin birkaç saat süren idari nitelikte tutulmasının ilişkin olarak bu hükmün ihlaline karar vermesi hakkında).

Madde 5 § 4'ün mevcut adli inceleme kapsamının gereksiz bir şekilde sınırlı olduğu durumlarda kısa tutukluluk süreleri için de geçerli olduğu tespit edilmiştir (bkz. *Petkov ve Profirov / Bulgaristan*, §§ 67-70, başvuruçunun yirmi dört saat süren tutukluluğu; *AM/Fransa*, §§ 36-42, sınır dışı edilmeyi beklerken üç buçuk gün idari gözetimde tutulma hükmü uygulanmıştır).

241. Bir kişinin yetkili mahkeme tarafından hakkında mahkumiyet kararı verilmesini takiben özgürlüğünden mahrum bırakılması halinde, Madde 5 § 4 kapsamında gerekli denetim, yargılamanın sonunda mahkeme tarafından kararın içine dahil edilmiştir (*De Wilde, Ooms ve Versyp/Belçika*, § 76) ve bu sebeple ayrıca bir denetime gerek olmamıştır. Ancak, bir kişinin özgürlükten mahrumiyetini haklı gösteren gerekçelerin zamanın akışı ile meydana gelen değişimlere duyarlı olması halinde, Sözleşmenin 5 § 4. maddesinin gerekliliklerini karşılayan bir organa müracaat ihtimalinin varlığı şarttır (*Kafkaris/Kıbrıs* (kar.), § 58).

242. Mahkumiyet kararının ardından tutulmanın hukuka uygunluğunu etkileyen yeni olayların ortaya çıkması durumunda, Madde 5 § 4 tekrar devreye girer (bkz. *Etute/Lüksemburg*, § 25 ve 33 – bir mahpusun şartlı salıverilmesi kararının geri alınmasına ilişkin; *Ivan Todorov/Bulgaristan*, §§ 59-61 – bir suça ilişkin olarak yaklaşık yirmi yıl önce hükmedilen bir cezanın zamanaşımına uğrayıp uğramadığı sorusuna ilişkin).

243. Sözleşmeci Devletlerin, Sözleşmenin 5 § 4 maddesinin gereklilikleri aşan prosedürler öngörmesi halinde, bu hükmün teminatlarına bu prosedürlerde de uyulmalıdır. Dolayısıyla Madde 5 § 4 mahkumiyet sonrası süreç için de uygulanabilir bulunmuştur; çünkü ulusal hukukta bir kişinin, hakkındaki mahkumiyet kararı kesinleşene kadar, kanun yolu yargılaması dahil, tutuklu yargılandacağı öngörülmüştür, ve aynı usuli haklar tüm hükmen tutuklulara tanınmıştır (*Stollenwerk/Almanya*, § 36).

244. Madde 5 § 4, Sözleşmeci Devletleri, tutulmanın hukuka uygunluğunun incelenmesi için ikinci seviye bir yargı mercii kurmaya zorlamasa da; böyle bir sistemi kuran bir Devlet, kural olarak, tutuklulara ilk derece mahkemesi önündekiler ile aynı güvenceleri tanımalıdır (*Ilmseher/Almanya [BD]*, § 254; *Kučera/Slovakia*, § 107; *Navarra/Fransa*, § 28; *Toth/Avusturya*, § 84).

245. Madde 5 § 4, anayasa mahkemeleri nezdindeki yargılamalarda da uygulanabilir (*Ilmseher/Almanya [BD]*, § 154; *Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 159).

3. Gerekli incelemenin niteliği

246. Madde 5 § 4, yakalanan ya da tutuklanan kişiye, Madde 5 § 1 bağlamında "hukukilik" için gerekli olan, muhakemeye dair ve asli koşulların, özgürlüğünden mahrum bırakılması açısından mahkemece değerlendirilmesi için başvuru yapma hakkı verir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya [BD]*, § 128; *Idalov/Rusya [BD]*, § 161; *Reinprecht/Avusturya*, § 31).

Madde 5 § 4 kapsamındaki "hukukilik" kavramı, Madde 5 § 1 ile aynı anlama sahip olup, buna göre yakalanan ya da tutuklanan kişi sadece iç hukuk şartları değil, aynı zamanda Sözleşmede yer alan genel ilkelerin koşulları ve Madde 5 § 1 kapsamında müsaade edilen kısıtlamaların amacına uygun olarak tutukluluğunun "hukukiliğinin" incelenmesi hakkına sahiptir (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya [BD]*, § 128; *Suso Musa/Malta*, § 50; ayrıca bkz. *A.M./Fransa*, § 40-41 – Madde 5 § 1 (f) kapsamında gereken yargısal denetime ilişkin).

247. Tutulan kişinin Madde 5 § 4'ün amacı bakımından erişimi olan "mahkeme", ülkenin olağan yargı mekanizmasına dahil olağan türde bir mahkeme olmak zorunda değildir (*Weeks/Birleşik Krallık*, § 61). Ancak, belirli usuli güvencelere sahip "yargısal nitelikte" bir organ olmalıdır. Dolayısıyla, "mahkeme", hem yürütme organından hem de davanın taraflarından bağımsız olmalıdır (*Stephens/Malta (no. 1)*, § 95; *Ali Osman Özmen/Türkiye*, § 87, *Baş/Türkiye**, §§ 266-267 – Mahkeme, Madde 5 § 4'te atıf yapılan "mahkeme" ibaresinin, Madde 6'da bahsedilen "mahkeme" açısından aranan bağımsızlık ve tarafsızlık niteliklerine sahip bir organ olarak anlaşılması gerektiğini teyit etmiştir.

248. Madde 5 § 4'ün koşullarının yerine getirilip getirilmediğine yönelik adli inceleme şekilleri ülkeden ülkeye farklılıklar gösterebilir ve söz konusu özgürlükten mahrumiyetin türüne dayalıdır (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 129; *M.H./Birleşik Krallık*, § 75).

249. Bir mahkeme tarafından tutukluluğun hukukiliğinin belirli aralıklarla re'sen incelenmesine yönelik bir sistem sayesinde Madde 5 § 4'ün koşullarına uygunluğun temin edilebileceği konusu da kapsam dışında bırakılmamıştır. Ancak, re'sen incelemenin sağlanması durumunda, tutukluluğun hukukiliğine ilişkin kararlar "makul aralıklarla" verilmelidir (*Abdulkhanov/Rusya*, §§ 209 ve 212-14 – Madde 5 § 1'in (a), (c), (e) ve (f) bentlerindeki tutukluluk bağlamında içtihat özeti için).

Re'sen incelemeye ilişkin olarak yasada belirlenmiş süre sınırının ihlali, başvuru tutulmasının hukuka uygunluğu kısa bir süre içinde bir mahkeme tarafından incelenmişse, mutlaka Madde 5 § 4'e aykırılık teşkil etmez (*Aboya Boa Jean/Malta*, § 80).

250. İç hukukta tutukluluğun yasallığının otomatik olarak gözden geçirilmesinin öngörülmediği durumlarda, bir süre için yeni salıverilme taleplerinin sunulmasının yasaklanması tutukluların usuli haklarının açıkça kötüye kullanılması durumlarında meşru görülebilir. Ancak, herhangi bir keyfilik şüphesini ortadan kaldırmak için ilgili ve yeterli gerekçelerle böyle bir önlemin gerekliliğini göstermek yetkililerin görevidir (*Dimo Dimov ve Diğerleri / Bulgaristan*, §§ 84-90, Mahkeme daha fazla salıverilme talebinde bulunulmasına ilişkin iki aylık yasağı meşru bulmamış ve başvuranın tutukluluğunun düzenli olarak kısa aralıklarla gözden geçirilmesini talep etme hakkına aykırı olarak değerlendirmiştir).

251. Madde 5 § 4 uyarınca, bir tutuklu, kendisini özgürlükten mahrum bırakmaya ilişkin ilk kararın ardından ortaya çıkan yeni etkenler ışığında özgürlükten mahrumiyetinin "hukuka aykırı" hale gelip gelmediği hususunda "kısa bir sürede" karar vermesi için görevli bir "mahkemeye" başvurma hakkını sahiptir (*Abdulkhanov/Rusya*, § 208; *Azimov/Rusya* §§ 151-52).

252. Eğer bir kişi Sözleşmenin 5 § 1 (c). maddesi kapsamında tutuklanırsa, "mahkeme", bu kişinin suç işleyip işlemediğine dair makul şüpheye sebebiyet vermeye yetecek delil olup olmadığını incelemeye yetkili olmalıdır, zira tutuklu yargılamanın Sözleşme bağlamında "hukuka uygun" olması için, böylesi bir şüphenin varlığı temel önem taşır (*Dimo Dimov ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 70; *Nikolova/Bulgaristan* [BD], § 58).

253. Akli melekeleri yerinde olmayan ve uzun süredir bir psikiyatri kurumunda zorunlu olarak tutulan bir kişi, tutulmasının hukuka uygunluğunun incelenmesi için "makul aralıklarla" başvuru yapma hakkına sahiptir (*M.H./Birleşik Krallık*, § 77 – uygulanacak ilkelerin özeti için). Yalnızca yetkililerin inisiyatifindeki periyodik denetim sistemi, tek başına yeterli değildir (*X./Finlandiya*, § 170; *Raudevs/Letonya*, § 82).

254. Madde 5 § 1 (e) kapsamındaki "yasal tutukluluk" kriterleri bir akıl hastasının sürekli olarak alıkonulması konusunda Madde 5 § 4 kapsamında teminat altına alınan hukukilik incelemesinin ilk tutukluluk kararına neden olan geçmiş olaylara değil hastanın tehlikelilik durumu dahil olmak üzere tıbbi değerlendirmelerle kanıtlanan güncel sağlık durumuna atıfta bulunarak yapılmasını öngörmektedir (*Juncal/Birleşik Krallık* (kar.), § 30; *Ruiz Rivera/İsviçre*, § 60; *H.W./Almanya*, § 107).

255. Sınır dışı edilmeyi beklerken uygulanan idari gözetimin Madde 5 § 1 (f) açısından hukuka uygunluğuna itiraz etmek için yasal işlem başatılmasının, sınır dışı kararının icrasını askıya alıcı bir etkisi yoktur. Böyle bir gereklilik, çelişkili bir biçimde, tutulan kişinin idari gözetime itiraz ederek sonra erdirmeyi amaçladığı durumun uzamasına sebep olacaktır (*A.M./Fransa*, § 38).

256. Madde 5 § 4, tutuklamaya olan itirazı inceleyen bir mahkemeye, itiraz sahibinin sunduğu dosyalarda yer alan her bir savı ele alma yükümlülüğü getirmemektedir. Öte yandan, mahkeme tutuklu tarafından belirtilen somut nitelikteki ve Sözleşme bağlamında özgürlükten mahrum kılınmanın "hukukiliği" açısından temel önem taşıyan koşulların varlığına şüphe düşürmeye kabil gerçekleri ilgisiz olarak addedip göz ardı edemez (*Iliikov/Bulgaristan*, § 94).

Mahkeme, yeterli sebep göstermezse, ya da başvurunun iddialarına karşı hiçbir cevap içermeyen birbirini tekrar eden basmakalıp kararlar verirse, bu durum, Madde 5 § 4'de sağlanan teminatın özünden mahrum bırakılma sebebiyle bir ihlale yol açabilir (*G.B. ve Diğerleri/Türkiye*, § 176).

257. "Mahkeme" tutukluluğun hukuka aykırı olduğu kararına varırsa serbest bırakma kararı verme yetkisine sahip olmalıdır; yalnızca tavsiye yetkisi yeterli değildir (*Benjamin ve Wilson/Birleşik Krallık*, §§ 33-34; *Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 128).

258. Madde 5 § 4 kapsamındaki işlemlerin mutlaka özgürlük ile sonuçlanması gerekli olmayıp, bu işlemler başka biçimde bir tutulmayı da beraberinde getirebilir. Bir kişinin tutulmasının Madde 5 § 1'in hem (a) hem (e) bentleri kapsamında olduğu hallerde; aynı maddenin 4. fıkrasının, sadece ilk tutma kararının Madde 5 § 1 uyarınca bir mahkeme tarafından verilmiş olması sebebiyle, akıl hastanesinde tutulmanın hukukilik denetiminden muaf olduğu şeklinde yorumlanması, Madde 5'in amaç ve maksadına aykırı olacaktır. Bir denetim yapılmasının, Madde 5 § 4 kapsamında teminat altına alınmasının sebebi, paralel olarak bir hapis cezası çekip çekmediklerine bakılmaksızın bir akıl hastanesinde tutulan kişiler açısından eşit derecede öneme sahiptir (*Kuttner/Avusturya*, § 31 – başvurunun akıl hastanesinde tutulma tedbirinin kaldırılması talebinin, ancak olağan bir hapisaneyeye sevk edilmesine yol açabilecek olması).

4. Usuli güvenceler

259. Madde 5 § 4 kapsamında usul adaleti gerekliliği, bağlama, gerçeklere ve durumlara bakılmaksızın, tek tip ve değişmeyen bir standardın uygulanması gerektiği anlamına gelmez. Madde 5 § 4 muhakemesine daima cezai ya da adli davalar için Madde 6'ya göre gerekli olanlarla aynı teminatların eşlik etmesi her zaman gerekli olmasa da, muhakemenin yargısal nitelikte olması söz konusu özgürlükten mahrum kılınma durumunun türü için uygun olan teminatların sağlanması şarttır (*A. ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 203; *Idalov/Rusya* [BD], § 161).

260. Tutukluluğu Madde 5 § 1 (c) çerçevesinde olan bir kişi söz konusu olduğunda duruşma gereklidir (*Nikolova/Bulgaristan* [BD], § 58). Tutuklunun ya bizzat ya da belirli bir türde temsil yoluyla dinlenmesi imkanı, özgürlükten mahrum kılma hususlarında uygulanan muhakeme kapsamında sağlanan esasi teminatlar arasında yer almaktadır (*Kampanis/Yunanistan*, § 47).

Öte yandan, Madde 5 § 4, tutuklunun, tutukluluk süresinin uzatılmasının kararına olan her temyiz başvurusunda dinlenmesini gerekli kılmaz; ancak dinlenme hakkını makul aralıklar ile icra etmesi mümkün olmalıdır (*Çatal/Türkiye*, § 33; *Altınok/Türkiye*, § 45).

261. Duruşma ayrıca, adli makamlar tutuklunun arz ettiği riske ilişkin karar vermek için muhatapın kişiliğini ve olgunluk seviyesini incelemeye davet edildiklerinde, kanuni temsil ile tanıkların çağırılması ve sorgulanması ihtimalini içeren çekişmeli yargılama usulü kapsamında da gereklidir. Ancak, duruşma her halükarda, özellikle ek bir açıklık getirme ile sonuçlanma ihtimali düşükse, zaruri değildir (*Derungs/İsviçre*, §§ 72 ve 75 – Psikiyatrik sebeplerle önleyici olarak gözaltında tutulan bir kişi, yeni bir duruşma yapılmasını gerekli kılacak bir önceki duruşmadan sonra, kişisine ilişkin hiçbir alakalı bilgi ya da delil sunmamıştır).

262. Madde 5 § 4 genel bir kural olarak duruşmanın aleni olmasını gerektirmez. Ancak Mahkeme, belirli koşullarda açık duruşmanın gerekli olabileceği ihtimalini dışlamamaktadır. (*D.C./Belçika**, §§ 125-126).

263. Yargılama çekişmeli olmalıdır ve daima taraflar arasında "silahların eşitliği" sağlanmalıdır (*Reinprecht/Avusturya*, § 31; *A. ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], § 204). Tutukluluğun uzatılması durumlarında, zanlının suç işlediğine dair makul şüphenin varlığını koruması tutukluluğun devamının hukukiliği için olmazsa olmaz bir koşul olduğundan ötürü, tutukluya kendisine yönelik iddiaların

temeline etkili bir biçimde itiraz etme imkanının verilmesi gereklidir. Bu durum, ifadesi görünüşe göre tutuklamanın devam eden hukukiliği üzerinde etkili olabilecek olan tanıkların mahkemece dinlenmesini gerekli kılabilir (*Turcan/Moldova*, §§ 67-70).

Aynı zamanda, tutukluya ya da bir temsilcisine, kendisine karşı olan kovuşturmanın temelini oluşturan dava dosyasındaki belgelere erişim sağlanmasını da içerebilir (*Ragıp Zarakol/Türkiye*, §§ 59-61; *Ovsjannikov/Estonya*, § 72; *Fodale/İtalya*, § 41; *Korneykova/Ukrayna*, § 68). Tutukluya soruşturma dosyasına sınırsız erişim izni verilmemiş olsa bile, tutuklunun soruşturmasına temel oluşturan delillerin içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olması ve böylece tutukluluğuna etkili bir şekilde itiraz etme fırsatı bulduğu durumunda, 5 § 4 maddesine uyulmuş olduğu tespit edilmiştir. (*Atilla Taş/Türkiye*, §§ 151-154, diğer referanslarla birlikte).

İlgili bireyin sadece şahsen dinlenilme olanağına sahip olması değil aynı zamanda avukatının etkin desteğini de alması zaruri olabilir (*Cernák/Slovakya*, § 78).

264. Tutuklamaya ilişkin işlemler özel hız gerektirdiğinden, bir yargıç, bir tutuklu adli yardımdan yararlanana kadar beklememeye karar verebilir ve yetkililer, tutuklamaya ilişkin işlemler kapsamında, tutukluya ücretsiz adli yardım sağlamak zorunda değildir (*Karachentsev/Rusya*, § 52).

265. Çekişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkesine, temyiz mahkemesine çıkarılmadan önceki yargılamada (*Çatal/Türkiye*, § 33-34 ve burada atıfta bulunulan davalar) ve Sözleşmeciler Devletlerin haklarında mahkumiyet kararı verilmiş tutuklular için tercihen erişebilir kıldığı yasal işlemlerde (*Stollenwerk/Almanya*, § 44) eşit ölçüde riayet edilmelidir.

266. Prensipte çekişmeli yargılama hakkı, tarafların, bağımsız bir adli görevliden edinilseler dahi, kararını etkileme amacıyla mahkemeye sunulan her türlü doküman yahut görüşten haberdar olma ve bunları tartışabilme haklarının bulunduğu anlamına gelmektedir (*Venet/Belçika*, §§ 42-43 – başvuruçunun, Belçika Yargıtay Başsavcısı'nın sözlü mütalaasına cevap veremediği davaya ilişkin).

267. Çekişmeli yargılama hakkı kaçınılmaz olarak, tutuklu ve avukatına, makul bir süre içinde duruşma vaktini öğrenme hakkı tanımaktadır, aksi takdirde bu hak özünü yitirecektir (*ibid.*, § 45).

268. Terör hususu ise özel bir kategoriye/sınıfa girmektedir. Madde 5 § 4, yetkililerin soruşturmasını destekleyecek gizli bilgi kaynaklarının tutuklu veya avukatının yokluğunda mahkemeye sunulacağı durumlarda, gizli duruşmalar yapılmasını engellemektedir. Bu noktada önemli olan, yetkililerin, tutuklunun kendisine isnat edilen suçların niteliğini öğrenmesine ve onları çürütme imkanına sahip olmasına yetecek ölçüde bilgiyi açıklamaları, ve tutuklunun süregelen tutukluluğuna ilişkin yargılamalara etkili bir şekilde katılımının sağlanmasıdır. (*Sher ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 149 – Mahkeme, ulusal güvenlik gerekçeleriyle, yakında gerçekleşmesi muhtemel bir terör saldırısı tehdidinin, tutukluluğun devamı kararına ilişkin yargılamanın çekişmeli niteliğine getirilen kısıtlamaları meşru kıldığını kabul etmiştir. Ayrıca bkz. *Al Husin/Bosna Hersek* (no. 2), §§ 120-122 – başvuruçuya, kendisinin ulusal güvenliğe ilişkin delillere erişiminin kısıtlanmasına rağmen, davasını sunması için gereken imkanın tanındığı dava).

5. "İvedilik" gerekliliği

269. Madde 5 § 4, tutuklu kişilerin tutukluluklarının hukuka uygunluğuna itiraz etme hakkını teminat altına alarak, aynı zamanda, bu kişilerin, ilgili yargılamanın başlatılmasından sonra, tutukluluğun hukukiliği konusunda yargı kararının ivedilikle alınması ve hukuki olmadığı bulunursa sonlandırılmasının emredilmesi hakkını da verir (*Idalov/Rusya* [BD], § 154; *Baranowski/Polonya*, § 68). İvedi biçimde karar alınması hakkına riayet edilmesinin gerekip gerekmediği konusu her bir davanın kendi koşulları ışığında belirlenmelidir (*Ilmseher/Almanya* [GC], § 252; *Rehbock/Slovenya*, § 84).

270. Kişinin tutukluluğu başladıktan kısa süre sonra, ardından gerekirse makul aralıklar ile hukuki denetim imkanı sağlanmalıdır (*Molotchko/Ukrayna*, § 148).

271. "Kısa bir süre içinde" (mümkün olan en kısa sürede) kavramı, Madde 5 § 3'teki "derhal" (bir an önce) ifadesine göre daha az acillik belirtir (*E./Norveç*, § 64; *Brogan ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 59).

Ancak, bir kişinin tutukluluk kararı bir mahkeme tarafından değil de yargı dışı bir makam tarafından verilmiş ise Madde 5 § 4 kapsamındaki adli incelemenin "hızlılığı" standardı, Madde 5 § 3 kapsamındaki "ivedilik" standardına daha yaklaşılabılır (*Shcherbina/Rusya*, §§ 65-70 – başvuru için savcı tarafından verilen tutukluluk emrinin hukuki denetiminde on altı günlük gecikmenin aşırı uzun bulunduğu bir dava).

272. "Kısa bir süre içinde" standardı temyiz mahkemesi önündeki davalar söz konusu olduğunda daha katı bir hal almaktadır (*Abdul Khanov/Rusya*, § 198). Geçerli sürecin uygun teminatlarının sunulduğu bir usulde asıl tutukluluk kararının mahkeme tarafından verildiği durumlarda Mahkeme ikinci derece ikinci derece yargı makamları önündeki yargılama usullerinde daha uzun inceleme sürelerine müsaade etmeye hazırdır (*Ilseher/Almanya* [GC], § 255; *Shcherbina/Rusya*, § 65). Bu değerlendirmeler, olağan mahkemeler önündeki yargılamalardan ayrı olan anayasa mahkemeleri nezdindeki yargılamalara ilişkin şikayetler açısından özellikle geçerlidir (*Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 163; *Ilseher/Almanya* [GC], § 274). Nitekim yüksek mahkemeler nezdindeki yargılamalar, keyfilik ile daha az ilgilidir, ancak esasen tutukluluk halinin devamı kararının esasının incelenmesine yönelen ek güvenceler sunar (*Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 165). Ancak, anayasa mahkemeleri de benzer şekilde Madde 5 § 4 uyarınca kısa bir süre içinde karar verilmesi koşuluna uygun davranmalıdır (*G.B. ve Diğerleri/Türkiye*, § 184; *Kavala/Türkiye*, § 184).

273. Ancak, temelde, bireyin özgürlüğü söz konusu olduğundan, Devlet, yargılamaların mümkün olan en hızlı şekilde yürütülmesini sağlamalıdır (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 131).

a. Göz önüne alınması gereken süre

274. Mahkeme, serbest bırakılma başvurusunun yapıldığı/işlemlerin başlatıldığı noktayı başlangıç noktası olarak alır. İlgili süre, başvuru sahibinin tutukluluğunun hukukiliğinin, her türlü itiraz dahil olacak şekilde, nihai olarak tespit edilmesiyle sona erer (*Sanchez-Reisse/İsviçre*, § 54; *E./Norveç*, § 64).

275. Eğer mahkemeye başvurulabilmesi için idari kanun yolunun tüketilmesi gerekli ise, idari makamın konuyu değerlendirme hakkını saklı tuttuğu andan itibaren süre işlemeye başlar (*Sanchez-Reisse/İsviçre*, § 54).

276. Eğer iki yargı dairesi düzeyinde işlemler yürütülmüş ise, "kısa bir süre içinde karar verilmesi" konusundaki gerekliliğin yerine getirilip getirilmediğini belirlemek üzere genel bir değerlendirmenin yapılması gerekir (*Hutchison Reid/Birleşik Krallık*, § 78; *Navarra/Fransa*, § 28).

b. İvedilik değerlendirilirken göz önüne alınması gereken ilgili faktörler

277. "İvedilik" terimi soyut olarak tanımlanamaz. Madde 5 § 3 ve Madde 6 § 1'deki "makul süre" şartlarında olduğu gibi, ilgili davanın özel koşulları ışığında belirlenmesi gereklidir (*R.M.D./İsviçre*, § 42).

278. Bu değerlendirme yapılırken, davanın karmaşıklığı, yargılamanın ulusal makamlar ve başvuru tarafından yürütülüşü ve başvuru için nelerin tehlikede olduğu (*Ilseher/Almanya* [GC], § 252; *Mooren/Almanya* [BD], § 106; *Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 162) ve ulusal prosedüre ilişkin özel hususlar gibi unsurlar dikkate alınmalıdır (*Khlaifia ve Diğerleri/İtalya* [BD], § 131; *Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 163, ve *Ilseher/Almanya* [GC], §§ 270-271 – anayasa mahkemeleri nezdindeki yargılamalara ilişkin).

279. Madde 6 § 1 davalarında her bir derece yargılmasına başına bir yıl takribi hesaplama biçimi olsa da, özgürlükle ilgili hususlara ilişkin olan Madde 5 § 4 özel bir sürati gerekli kılar (*Panchenko/Rusya*, § 117). Kişinin özgürlüğünün söz konusu olduğu durumlarda, Mahkeme'nin devletin, tutukluluğunun hukukiliğini ivedi biçimde değerlendirme gerekliliğine uyumu konusunda çok sıkı standartları vardır (bkz. örneğin, *Kadem/Malta*, §§ 44-45 – burada Mahkeme, başvuru sahibinin tutukluluğunun hukukiliği konusunda karar verilen on yedi günlük sürenin fazla uzun olduğuna hükmetmiştir ve *Mamedova/Rusya*, § 96 – burada temyiz işlemlerinin uzunluğunun, diğer unsurlara ek olarak, yirmi altı gün olması, "ivedilik" gerekliliğinin ihlali olarak görülmüştür).

Cevap veren Devlet, Sözleşme'nin 5 § 4 maddesi kapsamındaki yükümlülüklerine uymak için en uygun iç prosedürleri uygulamaya koymakla yükümlüdür (soruşturma dosyasının başka bir şehirdeki yetkili mahkemeye devredildiği durumlarda başvuranın tahliye talebinin incelenmesinde yirmi beş günlük bir gecikmeye neden olduğu *Dimo Dimov ve Diğerleri/Bulgaristan*, § 80).

280. Ulusal makamların, göç kontrolleri bağlamında, bir çocuğu ve ebeveynlerini geri gönderme merkezinde tutmaya karar verdikleri istisnai durumlarda, bu tür bir tutulmanın hukuka uygun olup olmadığının her kademedede belirli bir hızla incelenmesi gereklidir (*G.B. ve Diğerleri/Türkiye*, §§ 167 ve 186).

281. Durumu belirlemenin, tutuklunun akli durumu gibi karmaşık hususları içerdiği durumlarda, Madde 5 § 4 kapsamında ne kadar sürenin "makul" olduğunu değerlendirirken bu husus hesaba katılabilir. Öte yandan, karmaşık davalarda bile, tutuklamada masumiyet karinesi dahil olmak üzere, yetkili makamların özellikle ivedi bir değerlendirme yapmasını gerektiren etmenler vardır (*Frasik/Polonya*, § 63; *Jablonski/Polonya*, §§ 91-93; *Ilseher/Almanya* [GC], § 253).

282. İstisnai durumlarda, davanın karışıklığı, olağan bir durumda "hızlı" olarak değerlendirilemeyecek kadar uzun bir süreyi haklı gösterebilir (*Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 165- 167, ve *Şahin Alpay/Türkiye*, §§ 137-139 – Mahkeme, Anayasa Mahkemesi nezdinde on dört ila on altı ay süren ve olağanüstü hal kapsamındaki yeni ve karmaşık konulara ilişkin olan yargılamalar açısından Madde 5 § 4 ihlali bulmamıştır; ayrıca bkz. *Ilseher/Almanya* [GC], §§ 265-275 – Federal Anayasa Mahkemesi nezdinde sekiz ay yirmi üç gün süren yargılama, önleyici tutmaya ilişkin yeni sistemden doğan sorunların karmaşıklığı özellikle göz önünde tutularak, ivedilik koşulu ile uyumlu bulunmuştur).

283. Ceza davalarında tutukluluğun uzatılması, değerlendirmeler arasında kısa araların olmasını gerektirir (*Bezicheri/İtalya*, § 21).

284. Eğer bir kararın alınmasına kadar geçen süre ivedilik kavramı ile *prima facie* uyumsuz ise Mahkeme Devletten gecikme nedenini açıklamasını ya da ilgili sürenin geçmesini gerektirecek istisnai gerekçeleri ortaya koymasını isteyecektir (*Musiak/Polonya* [BD], § 44; *Koendjbiharie/Hollanda*, § 29).

285. Yargı makamları nezdinde, ne iş yükünün fazla olması, ne de tatil dönemi eylemsizlik süresinin gerekçesi olamaz (*E./Norveç*, § 66; *Bezicheri/İtalya*, § 25).

E. Hukuki olmayan tutuklamadan ötürü tazminat hakkı (Madde 5 § 5)

Sözleşme Madde 5 § 5

"5. Bu madde hükümlerine aykırı bir yakalama veya tutma işleminin mağduru olan herkes tazminat hakkına sahiptir."

HUDOC anahtar kelimeleri

Tazminat (5-5)

1. Uygulanabilirlik

286. 5. fıkrada ortaya konan tazminat hakkında, ya ulusal makam ya da Mahkeme tarafından, diğer fıkralardan birinin ihlal edildiğinin tespit edilmiş olduğu varsayılmaktadır (*N.C./İtalya* [BD], § 49; *Pantea/Romanya*, § 262; *Vachev/Bulgaristan*, § 78).

287. Yerel bir makamın 5. maddenin hükümlerinden başka herhangi birinin ihlaline dair, ya doğrudan ya da esasa dayalı bulgusunun olmaması halinde, Mahkeme'nin kendisinin öncelikle Madde 5 § 5'in böylesi bir ihlalinin varlığını tespit etmesi gerekir (bkz. örneğin *Danija/İsviçre (kar.)*, § 37; *Nechiporuk ve Yonkalo/Ukrayna*, §§ 227 ve 229; *Yankov/Bulgaristan*, §§ 190-193).

288. Madde 5 § 5'in uygulanabilirliği, ihlalin olmaması halinde kişinin serbest bırakılacak olması dışında, hukuka aykırılığa dair ulusal bulguya ya da kanıta bağlı değildir (*Blackstock/Birleşik Krallık*, §. 51; *Waite/Birleşik Krallık*, § 73). Yakalama ya da tutuklama ulusal hukuka göre hukuki iken, Madde 5'e aykırı olabilir, böylece Madde 5 § 5 uygulanabilir hale gelir (*Harkmann/Estonya*, § 50).

289. İç hukukun, özgürlüğünden yoksun bırakılan beraat etmiş kişiler için bir tazminat hakkı öngördüğü durumlarda, bu tür bir otomatik hak, söz konusu tutukluluğun 5. madde hükümlerine aykırı olarak değerlendirilmesi gerektiği anlamına gelmez. Madde 5 § 5, tutukluluğun ulusal mahkemeler tarafından iç hukuk anlamında "hukuka aykırı" olarak nitelendirilmesi durumunda geçerlidir (*Norik Poghosyan / Ermenistan*, §§ 34-36).

2. Kanun Yolu

290. Madde 5 § 5, ulusal mahkemeler nezdinde doğrudan ve icra edilebilir bir tazminat hakkı oluşturur (*A. ve Diğerleri/Birleşik Krallık* [BD], §. 229; *Storck/Almanya*, § 122).

3. Tazminat ödenebilme hali

291, 2, 3 veya 4 sayılı fıkralara aykırı olan koşullarda özgürlükten mahrum bırakmanın meydana geldiği durumlarla ilgili olarak tazminat başvuru yapmak mümkün olduğunda Madde 5 § 5'e uyulur (*Michalák/Slovakya*, § 204; *Lobanov/ Rusya*, § 54).

292. AİHM'nin kararından ya önce ya da sonra, icra edilebilir bir tazminat hakkı mevcut olmalıdır (*Stanev/Bulgaristan* [BD], §§ 183-84; *Brogan ve Diğerleri/Birleşik Krallık*, § 67).

293. Tazminat hakkında etkili bir biçimde yararlanılması, yeterli derece kesinlik ile sağlanmalıdır (*Ciulla/İtalya*, § 44; *Sakık ve Diğerleri/Türkiye*, § 60). Tazminat hem kuramsal düzeyde (*Dubovik/Ukrayna*, § 74) hem de uygulamada elde edilebilir olmalıdır (*Chitayev ve Chitayev/Rusya*, § 195).

294. Yerel makamların, tazminat taleplerini değerlendirirken, aşırı düzeyde biçimci olmadan, Madde 5'in hükümlerine uygun olarak, ulusal hukuku yorumlamaları ve uygulamaları gerekir (*Fernandes Pedroso/Portekiz*, § 137; *Shulgın/Ukrayna*, § 65; *Houtman ve Meeus/Belçika*, § 46).

4. Tazminatın niteliği

295. Tazminat hakkı öncelikli olarak maddi tazminat ile ilintilidir. Bu hak, Sözleşmenin 5 § 4 maddesinde ele alınan, tutuklunun serbest bırakılmasını güvenceye alma hakkını sağlamaz (*Bozano/Fransa*, Komisyon kararı).

296. Tutuklu yargılama süresinin cezadan düşülmesi, maddi nitelikte olmaması nedeniyle, Madde 5 § 5'e göre gerekli olan tazminat kapsamında sayılmaz (*Włoch/Polonya (no. 2)*, § 32).

Ancak, cezanın azaltılması kararı ile açıkça söz konusu ihlal için tazmin sağlamak amaçlanmışsa ve bunun ilgili kişinin çektiği ceza üzerinde ölçülebilir ve orantılı bir etkisi olmuşsa, cezanın azaltılması, Madde 5 § 5 anlamında tazminat teşkil edebilir (*Porchet/İsviçre* (kar.), §§ 18-25).

297. Madde 5 § 5, yalnızca maddi zarar için değil, aynı zamanda bir kişinin Madde 5'in diğer hükümlerinin ihlali sonucu maruz kaldığı sıkıntı, kaygı ve gerilim için de tazminat hakkını içerir (*Sahakyan/Ermenistan*, § 29; *Teymurazyan/Ermenistan*, § 76 – Ermeni hukukunda manevi nitelikteki zarar için tazminat alınamamasına ilişkin).

5. Zararın varlığı

298. Madde 5 § 5, Taraf Devletlerin tazminatın verilmesini ilgili kişinin ihlalden kaynaklanan zararı gösterme yetisine bağlı kılmasını engellemez. Tazmin edilecek maddi ya da manevi bir zararın bulunmadığı durumlarda, "tazminat" söz konusu olamaz (*Wassink/Hollanda*, § 38).

299. Bununla birlikte, hukuki olmayan tutuklamadan ileri gelen, maddi olmayan zarara dair kanıtın gerekli kılınmasında aşırı biçimcilik tazminat hakkı ile uyumlu değildir (*Danev/Bulgaristan*, §§ 34-35).

6. Tazminatın tutarı

300. Sözleşmenin 5 § 5 maddesi başvuru sahibine belirli bir miktarda tazminat hakkı vermez (*Damian-Burueana ve Damian/Romanya*, § 89; *Şahin Çağdaş /Türkiye*, § 34).

301. Madde 5 § 5 ihlalinin varlığını tespit ederken, Mahkeme, benzer davalar açısından Sözleşme Madde 41 kapsamındaki kendi uygulamasını, bununla birlikte, başvuruçunun tutukluluğunun süresi gibi olayın fiili unsurlarını dikkate alır (*Vasilevskiy ve Bogdanov/Rusya*, § 23).

302. Hükmedilen miktarın, Mahkeme'nin benzer durumlarda verilmesine hükmettiği tazminat miktarından düşük olması, kendi başına (*per se*) Sözleşme'nin 5 § 5 maddesinin ihlâl edilmesine sebep olmaz (*Mehmet Hasan Altan/Türkiye*, § 176).

303. Öte yandan, ihmal edilebilir ya da ihlalin ciddiyeti ile orantısız olan tazminat Madde 5 § 5'in gerekliliklerine uygun olmaz, çünkü bu durumda bu hükümlerle sağlanan hak kuramsal ve yanıltıcı nitelikte olacaktır (*Vasilevskiy ve Bogdanov/Rusya*, § 22; *Cumber/Birleşik Krallık*, Komisyon kararı; *Attard/Malta* (dec.)).

304. Bir tazminat, benzer davalarda Mahkeme tarafından verilen tazminata göre kayda değer ölçüde düşük olamaz (*Ganea/Moldova*, § 30; *Cristina Boicenco/Moldova*, § 43).

305. Madde 5 § 1 kapsamında mağdur sıfatının kaybını değerlendirirken, bir tarafta ulusal seviyede hükmedilen tazminat miktarı, bir diğer tarafta Madde 5 § 5 yönünden tazminat hakkı meselesi sebebiyle farklı yaklaşımlar ortaya çıkabilir (bknz. *Tsvetkova ve Diğerleri/Rusya*, §§ 157-158 – Mahkeme tarafından karar verilmiş olsaydı hükmedilmiş olabilecek miktar ile ulusal mahkeme tarafından verilmiş ve diğeri ile karşılaştırılmaz tutardaki bir tazminat, başvurunun mağdur sıfatını ortadan kaldırmamıştır, ancak Madde 5 § 5'teki tazminat hakkının altını kazıyacak kadar düşük bulunmamıştır; ayrıca bknz. *Vedat Doğru/Türkiye*, §§ 40-42 ve 63-64 – ulusal mahkemeler tarafından verilen tazminat, başvuruçunun mağdur sıfatını kaybetmesi için açıkça yetersiz bulunmuştur, ancak Madde 5 § 5 açısından herhangi bir sorun tespit edilmemiştir).

Anılan davalar listesi

İşbu rehberde anılan içtihatlar, Mahkeme tarafından verilen karar ve hükümler ile Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun (“Komisyon”) karar ve raporlarına atıfta bulunmaktadır.

Davanın isminin ardından belirtilen özel bir ibare bulunmaksızın yapılan atıf, Mahkeme’nin bir Dairesi tarafından verilen esasa ilişkin bir kararla ilgilidir. “(kar.)” ifadesi, Mahkeme’nin kabul edilebilirlik hakkında verdiği bir karara atıfta bulunmaktadır ve “[BD]” ifadesi ise, davanın Büyük Daire tarafından incelendiği anlamına gelmektedir.

Mevcut güncelleme tarihinde, Sözleşme’nin 44. maddesi anlamında “kesinleşmemiş” olan Daire kararları, aşağıda yer alan listede yıldız işaretiyle (*) belirtilmektedir. Sözleşme’nin 44 § 2. maddesi şu şekildedir: “Bir Daire’nin kararı aşağıdaki durumlarda kesinleşir: a) Taraflar davanın Büyük Daire’ye gönderilmesini istemediklerini beyan ederlerse, veya b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daire’ye gönderilmesi istenmezse, veya c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddederse”. Şayet Büyük Daire Kurulu davanın gönderilmesi talebini kabul ederse, Dairenin kararı hükümsüz olmaktadır ve Büyük Daire daha sonra kesinleşmiş bir karar verecektir.

Rehberin elektronik versiyonunda atıf yapılan davaların bağlantıları, Mahkeme içtihatlarına (Büyük Daire, Daire ve Komite tarafından verilen karar ve hükümler, bildirilen davalar, istişari görüşler ve içtihatlarla ilişkin Bilgi Notu’ndan alıntı yapılan hukuki özetler), Komisyon içtihatlarına (kararlar ve raporlar) ve Bakanlar Komitesinin kararlarına erişimi sağlayan HUDOC veri tabanına (<http://hudoc.echr.coe.int>) yönlendirmektedir.

Mahkeme, karar ve hükümlerini, iki resmi dili olan İngilizce ve/veya Fransızca dillerinde vermektedir. HUDOC aynı zamanda, Mahkeme’nin başlıca davalarından bazılarında ilişkin otuzdan fazla dilde yapılmış gayriresmi çeviri ve üçüncü kişiler tarafından elektronik ortamda sunulan yüz kadar içtihat derlemesine ulaşmayı sağlayan bağlantıları içermektedir. Anılan davalara ilişkin mevcut tüm dil seçeneklerine, HUDOC veri tabanındaki “Dil versiyonları” sekmesi, dava bağlantısını tıkladığınızda ulaşılabilen sekme, aracılığıyla erişilebilir.

—A—

- [A. ve Diğerleri/Bulgaristan](#), no. 51776/08, 29 KASIM 2011
- [A. ve Diğerleri/Birleşik Krallık \[BD\]](#), no. 3455/05, AİHM 2009
- [A.B. ve Diğerleri/Fransa](#), no. 11593/12, 12 Temmuz 2016
- [Abdulkhonov/Rusya](#), no. 14743/11, 2 Ekim 2012
- [Aboya Boa Jean/Malta](#), no. 62676/16, 2 Nisan 2019
- [Adamov/İsviçre](#), no. 3052/06, 21 Haziran 2011
- [Aftanache/Romanya](#), no. 999/19, 26 Mayıs 2020
- [Airey/İrlanda](#), no. 6289/73, 7 Temmuz 1977 tarihli Komisyon Kararı, Kararlar ve Raporlar () 8
- [Aleksandr Aleksandrov/Rusya](#), no. 14431/06, 27 Mart 2018
- [Aleksandr Makarov/Rusya](#), no. 15217/07, 12 Mart 2009
- [Aleksanyan/Rusya](#), no. 46468/06, 22 Aralık 2008
- [Al Husin/Bosna Hersek \(no. 2\)](#), no. 10112/16, 25 Haziran 2019
- [Ali Osman Özmen/Türkiye](#), no. 42969/04, 5 Temmuz 2016
- [Al Nashiri/Polonya](#), no. 28761/11, 24 Temmuz 2014
- [Alparslan Altan/Türkiye](#), no. 12778/17, 16 Nisan 2019
- [Altınok/Türkiye](#), no. 31610/08, 29 Kasım 2011
- [A.M./Fransa](#), no. 56324/13, 12 Temmuz 2016
- [Ambruszkiewicz/Polonya](#), no. 38797/03, 4 Mayıs 2006
- [Amie ve Diğerleri/Bulgaristan](#), no. 58149/08, 12 Şubat 2013
- [Amuur/Fransa](#), 25 Haziran 1996, Kararlar ve Kabul Edilebilirlik Kararları Raporları 1996-III

Anguelova/Bulgaristan, no. 38361/97, AİHM 2002-IV
Aquilina/Malta [BD], no. 25642/94, AİHM 1999-III
Ashingdane/Birleşik Krallık, 28 Mayıs 1985, Seri A no. 93
Assanidze/Gürcistan [BD], no. 71503/01, AİHM 2004-II
Assenov ve Diğerleri/Bulgaristan, 28 Ekim 1998, *Raporlar* 1998-VIII
Attard/Malta (kar.), no. 46750/99, 28 Eylül 2000
Atilla Taş/Türkiye, no. 72/17, 19 Ocak 2021
Austin ve Diğerleri/Birleşik Krallık [BD], no. 39692/09, 40713/09 ve 41008/09, 15 Mart 2012
Azimov/Rusya, no. 67474/11, 18 Nisan 2013

—B—

B./Avusturya, 28 Mart 1990, Seri A no. 175
Baranowski/Polonya, no. 28358/95, AİHM 2000-III
*Baş/Turkey**, no. 66448/17, 3 Mart 2020
Becciev/Moldova, no. 9190/03, 4 Ekim 2005
Beiere/Letonya, no. 30954/05, 29 Kasım 2011
Bejaoui/Yunanistan, no. 23916/94, 6 Nisan 1995 tarihli Komisyon Kararı
Belchev/Bulgaristan, no. 39270/98, 8 Nisan 2004
Belevitskiy/Rusya, no. 72967/01, 1 Mart 2007
Belozoro/Rusya ve Ukrayna, no. 43611/02, 15 Ekim 2015
Benham/Birleşik Krallık, 10 Haziran 1996, *Raporlar* 1996-III
Benjamin ve Wilson/Birleşik Krallık, no. 28212/95, 26 Eylül 2002
Bergmann/Estonya, no. 38241/04, 29 Mayıs 2008
Bezicheri/İtalya, 25 Ekim 1989, Seri A no. 164
Blackstock/Birleşik Krallık, no. 59512/00, 21 Haziran 2005
Blokhin/Rusya [BD], no. 47152/06, AİHM 2016
Boicenco/Moldova, no. 41088/05, 11 Temmuz 2006
Bojilov/Bulgaristan, no. 45114/98, 22 Aralık 2004
Bollan/Birleşik Krallık (kar.), no. 42117/98, AİHM 2000-V
Bordovskiy/Rusya, no. 49491/99, 8 Şubat 2005
Bouamar/Belçika, 29 Şubat 1988, Seri A no. 129
Bozano/Fransa, no. 9990/82, 15 Mayıs 1984 tarihli Komisyon Kararı, DR 39
Bozano/Fransa, 18 Aralık 1986, Seri A no. 111
Brand/Hollanda, no. 49902/99, 11 Mayıs 2004
Brega ve Diğerleri/Moldova, no. 61485/08, 24 Ocak 2012
Brincat/İtalya, 26 Kasım 1992, Seri A no. 249-A
Brogan ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 29 Kasım 1988, Seri A no. 145-B
Buzadji/Moldova [BD], no. 23755/07, AİHM 2016 (özetler)
Bykov/Rusya [BD], no. 4378/02, 10 Mart 2009

—C—

Calmanovici/Romanya, no. 42250/02, 1 Temmuz 2008
Castravet/Moldova, no. 23393/05, 13 Mart 2007
Çatal/Türkiye, no. 26808/08, 17 Nisan 2012
Cazan/Romanya, no. 30050/12, 5 Nisan 2016
Chahal/Birleşik Krallık, 15 Kasım 1996, *Raporlar* 1996-V
Chitayev ve Chitayev/Rusya, no. 59334/00, 18 Ocak 2007
Chraidi/Almanya, no. 65655/01, AİHM 2006-XII
Cernák/Slovakya, no. 36997/08, 17 Aralık 2013
Ciulla/İtalya, 22 Şubat 1989, Seri A no. 148
Clooth/Belçika, 12 Aralık 1991, Seri A no. 225
Constancia/Hollanda, (kar.), no. 73560/12, 3 Mart 2015

Čonka/Belçika, no. 51564/99, AİHM 2002-I
Creangă/Romanya [BD], no. 29226/03, 23 Şubat 2012
Cristina Boicenco/Moldova, no. 25688/09, 27 Eylül 2011
Cumber/Birleşik Krallık, no. 28779/95, 27 Kasım 1996 tarihli Komisyon Kararı

—D—

D.C./Belçika,* no. 82087/17, 30 Mart 2021
D.D./Litvanya, no. 13469/06, 14 Şubat 2012
D.G./İrlanda, no. 39474/98, AİHM 2002-III
D.J./Almanya, no. 45953/10, 7 Eylül 2017
D.K./Bulgaristan, no. 76336/16, 8 Aralık 2020
D.L./Bulgaristan, no. 7472/14, 19 Mayıs 2016
Dacosta Silva/İspanya, no. 69966/01, AİHM 2006-XIII
Damian-Burueana ve Damian/Romanya, no. 6773/02, 26 Mayıs 2009
Danev/Bulgaristan, no. 9411/05, 2 Eylül 2010
Danija/İsviçre (kar.), no.9411/05, 2 Eylül 2020
De Jong, Baljet ve Van den Brink/Hollanda, 22 Mayıs 1984, Seri A no. 77
Delcourt/Belçika, no. 2689/65, 1 Ekim 1968 tarihli Komisyon raporunda anılan 7 Şubat 1967 tarihli Komisyon kararı
Del Río Prada/İspanya [BD], no. 42750/09, AİHM 2013
Dereci/Türkiye, no. 77845/01, 24 Mayıs 2005
Derungs/İsviçre, no. 52089/09, 10 Mayıs 2016
De Tommaso/İtalya [BD], no. 43395/09, AİHM 2017 (özetler)
De Wilde, Ooms ve Versyp/Belçika, 18 Haziran 1971, Seri A no. 12
Dikme/Türkiye, no. 20869/92, AİHM 2000-VIII
Dimo Dimov ve Diğerleri/Bulgaristan, no. 30044/10, 7 Temmuz 2020
Douiye/Hollanda [BD], no. 31464/96, 4 Ağustos 1999
Drozd ve Janousek/Fransa ve İspanya, 26 Haziran 1992, Seri A no. 240
Dubovik/Ukrayna, no. 33210/07 ve 41866/08, 15 Ekim 2009

—E—

E./Norveç, 29 Ağustos 1990, Seri A no. 181-A
El-Masri/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti [BD], no. 39630/09, AİHM 2012
Elçi ve Diğerleri/Türkiye, no. 23145/93 ve 25091/94, 13 Kasım 2003
Engel ve Diğerleri/Hollanda, 8 Haziran 1976, Seri A no. 22
Enhorn/İsveç, no. 56529/00, AİHM 2005-I
Epple/Almanya, no. 77909/01, 24 Mart 2005
Erdagöz/Türkiye, no. 21890/93, 22 Ekim 1997, *Raporlar 1997-VI*
Erkalo/Hollanda, 2 Eylül 1998, *Raporlar 1998-VI*
Etute/Lüksemburg, no. 18233/16, 30 Ocak 2018

—F—

Farhad Aliyev/Azerbaycan, no. 37138/06, 9 Kasım 2010
Fenech/ Malta (kar.), no. 19090/20, 23 Mart 2021
Fernandes Pedroso/Portekiz, no. 59133/11, 12 Haziran 2018
Fodale/İtalya, no. 70148/01, AİHM 2006-VII
Foka/Türkiye, no. 28940/95, 24 Haziran 2008
Fox, Campbell ve Hartley/Birleşik Krallık, 30 Ağustos 1990, Seri A no. 182
Frasik/Polonya, no. 22933/02, AİHM 2010
Freda/İtalya, no. 8916/80, 7 Ekim 1980 tarihli Komisyon Kararı, DR 21

—G—

Gafà/Malta, no. 54335/14, 22 Mayıs 2018
Gahramanov/Azerbaycan (kar.), no. 26291/06, 15 Ekim 2013
Ganea/Moldova, no. 2474/06, 17 Mayıs 2011
G.B. ve Diğerleri/Türkiye, no. 4633/15, 17 Ekim 2019
G.K./Polonya, no. 38816/97, 20 Ocak 2004
Gaidjurgis/Litvanya (kar.), no. 49098/99, 16 Haziran 2001
Gallardo Sanchez/İtalya, no. 11620/07, AİHM 2015
Galstyan/Ermenistan, no. 26986/03, 15 Kasım 2007
Garycki/Polonya, no. 14348/02, 6 Şubat 2007
Gasiņš/Letonya, no. 69458/01, 19 Nisan 2011
Gatt/Malta, no. 28221/08, AİHM 2010
Gebremedhin [Gaberamadhien]/Fransa, no. 25389/05, AİHM 2007-II
Georgieva/Bulgaristan, no. 16085/02, 3 Temmuz 2008
Gillan ve Quinton/Birleşik Krallık, no. 4158/05, AİHM 2010 (özetler)
Giorgi Nikolaishvili/Gürcistan, no. 37048/04, 13 Ocak 2009
Giulia Manzoni/İtalya, 1 Temmuz 1997, *Raporlar* 1997-IV
Glien/Almanya, no. 7345/12, 28 Kasım 2013
Górski/Polonya, no. 28904/02, 4 Ekim 2005
Göthlin/İsveç, no. 8307/11, 16 Ekim 2014
Grubnyk/Ukrayna, no. 58444/15, 17 Eylül 2020
Gutsanovi/Bulgaristan, no. 34529/10, AİHM 2013
Güveç/Türkiye, no. 70337/01, AİHM 2009
Guzzardi/İtalya, 6 Kasım 1980, Seri A no. 39

—H—

Hassan/Birleşik Krallık [BD], no. 29750/09, AİHM 2014
H.L./Birleşik Krallık, no. 45508/99, AİHM 2004-IX
H.M./İsviçre, no. 39187/98, AİHM 2002-II
Harkmann/Estonya, no. 2192/03, 11 Temmuz 2006
Hilda Hafsteinsdóttir/İzlanda, no. 40905/98, 8 Haziran 2004
Hood/Birleşik Krallık [BD], no. 27267/95, AİHM 1999-I
Houtman ve Meeus/Belçika, no. 22945/07, 17 Mart 2009
Hristova/Bulgaristan, no. 60859/00, 7 Aralık 2006
Huber/İsviçre, 23 Ekim 1990, Seri A no. 188
Hutchison Reid/Birleşik Krallık, no. 50272/99, AİHM 2003--IV

—I—

I.A./Fransa, 23 Eylül 1998, *Raporlar* 1998-VII
I.I./Bulgaristan, no. 44082/98, 9 Haziran 2005
I.S. /İsviçre, no. 60202/15, 6 Ekim 2020
Ibrahimov ve Mammadov/Azerbaycan, no. 63571/16 ve 5 diğeri, 13 Şubat 2020
Ichin ve Diğerleri/Ukrayna, no. 28189/04 ve 28192/04, 21 Aralık 2010
Idalov/Rusya [BD], no. 5826/03, 22 Mayıs 2012
Ilias and Ahmed/Macaristan [BD], no. 47287/15, 21 Kasım 2019
Ilaşu ve Diğerleri/Moldova ve Rusya [BD], no. 48787/99, AİHM 2004-VII
Ilgar Mammadov/Azerbaycan, no. 15172/13, 22 Mayıs 2014
Ilijkov/Bulgaristan, no. 33977/96, 26 Temmuz 2001
Iliya Stefanov/Bulgaristan, no. 65755/01, 22 Mayıs 2008
İnseher/Almanya [BD], no. 10211/12 ve 27505/14, 4 Aralık 2018
İpek ve Diğerleri/Türkiye, no. 17019/02 ve 30070/02, 3 Şubat 2009

İrlanda/Birleşik Krallık, 18 Ocak 1978, Seri A no. 25
İskandarov/Rusya, no. 17185/05, 23 Eylül 2010
Ivan Todorov/Bulgaristan, no. 71545/11, 19 Ocak 2017

—J—

Jablonski/Polonya, no. 33492/96, 21 Aralık 2000
James, Wells ve Lee/Birleşik Krallık, no. 25119/09, 57715/09 ve 57877/09, 18 Eylül 2012
Jarzyński/Polonya, no. 15479/02, 4 Ekim 2005
Ječius/Litvanya, no. 34578/97, AİHM 2000-IX
J.N./Birleşik Krallık, no. 37289/12, 19 Mayıs 2016
J.R. ve Diğerleri/Yunanistan, no. 22696/16, 25 Ocak 2018
Juncal/Birleşik Krallık (kar.), no. 32357/09, 17 Eylül 2013

—K—

Kadusic/İsviçre, no. 43977/13, 9 Ocak 2018
Karachentsev/Rusya, no. 23229/11, 17 Nisan 2018
Kavala/Türkiye, no. 28749/18, 10 Aralık 2019
Kerr/Birleşik Krallık (kar.), no. 40451/98, 7 Aralık 1999
Kaboulov/Ukrayna, no. 41015/04, 19 Kasım 2009
Kadem/Malta, no. 55263/00, 9 Ocak 2003
Kafkaris/Kıbrıs (no. 2) (kar.), no. 9644/09, 21 Haziran 2011
Kalashnikov/Rusya, no. 47095/99, AİHM 2002-VI
Kallweit/Almanya, no. 17792/07, 13 Ocak 2011
Kampanis/Yunanistan, no. 17977/91, 13 Temmuz 1995
Kanagaratnam/Belçika, no. 15297/09, 13 Aralık 2011
Kandzhov/Bulgaristan, no. 68294/01, 6 Kasım 2008
Kane/Kıbrıs (kar.), no. 33655/06, 13 Eylül 2011
Kasparov/Rusya, no. 53659/07, 11 Ekim 2016
Khamtokhu ve Aksenchik/Rusya [BD], no. 60367/08 ve 961/11, AİHM 2017
Kharin/Rusya, no. 37345/03, 3 Şubat 2011
Khlaifia ve Diğerleri/İtalya [BD], no. 16483/12, AİHM 2016 (özetler)
Khodorkovskiy/Rusya, no. 5829/04, 31 Mayıs 2011
Khudoyorov/Rusya, no. 6847/02, AİHM 2005-X (özetler)
Kim/Rusya, no. 44260/13, 17 Temmuz 2014
Klinkenbuß/Almanya, no. 53157/11, 25 Şubat 2016
Koendjibiharie/Hollanda, 25 Ekim 1990, Seri A no. 185-B
Kolakovic/Malta, no. 76392/12, 19 Mart 2015
Kolompar/Belçika, 24 Eylül 1992, Seri A no. 235-C
Koniarska/Birleşik Krallık, no.33670/96, (kar.) 12 Ekim 2000
Korneykova/Ukrayna, no. 39884/05, 19 Ocak 2012
Kortesis/Yunanistan, no. 60593/10, 12 Haziran 2012
Kováčik/Slovakya, no. 50903/06, 29 Kasım 2011
Krejčíř/Çek Cumhuriyeti, no. 39298/04 ve 8723/05, 26 Mart 2009
Krupko ve Diğerleri/Rusya, no. 26587/07, 26 Haziran 2014
Kučera/Slovakya, no. 48666/99, 17 Temmuz 2007
Kuttner/Avusturya, no. 7997/08, 16 Temmuz 2015
Kurt/Türkiye, 25 Mayıs 1998, *Raporlar* 1998-III

—L—

L.B./Belçika, no. 22831/08, 2 Ekim 2012

Labita/İtalya [BD], no. 26772/95, AİHM 2000-IV
Ladent/Polonya, no. 11036/03, 18 Mart 2008
Laumont/Fransa, no. 43626/98, AİHM 2001-XI
Lavents/Letonya, no. 58442/00, 28 Kasım 2002
Lawless/İrlanda (no. 3), 1 Temmuz 1961, Seri A no. 3
Lebedev/Rusya, no. 4493/04, 25 Ekim 2007
Lelièvre/Belçika, no. 11287/03, 8 Kasım 2007
Letellier/Fransa, 26 Haziran 1991, Seri A no. 207
Lloyd ve Diğerleri/Birleşik Krallık, no.29798/96 ve diğerleri, 1 Mart 2005
Lobanov/Rusya, no. 16159/03, 16 Ekim 2008
Luberti/İtalya, 23 Şubat 1984, Seri A no. 75

—M—

M./Almanya, no. 19359/04, AİHM 2009
M.A./Kıbrıs, no. 41872/10, AİHM 2013
Magge ve Diğerleri/Birleşik Krallık, no. 26289/12 ve 2 diğeri, AİHM 2015 (özetler)
Mahamed Jama/Malta, no. 10290/13, 26 Kasım 2015
Mahdid ve Haddar/Avusturya (kar.), no. 74762/01, AİHM 2005-XIII
Mamedova/Rusya, no. 7064/05, 1 Haziran 2006
Mancini/İtalya, no. 44955/98, AİHM 2001-IX
Mangouras/İspanya [BD], no. 12050/04, AİHM 2010
Marturana/İtalya, no. 63154/00, 4 Mart 2008
Matznetter/Avusturya, 10 Kasım 1969, Seri A no. 10
McKay/Birleşik Krallık [BD], no. 543/03, AİHM 2006-X
McVeigh ve Diğerleri/Birleşik Krallık, no. 8022/77, 8025/77, 8027/77, 18 Mart 1981 tarihli Komisyon raporu
Medova/Rusya, no. 25385/04, 15 Ocak 2009
Medvedyev ve Diğerleri/Fransa [BD], no. 3394/03, AİHM 2010
Mehmet Hasan Altan/Türkiye, no. 13237/17, 20 Mart 2018
Meloni/İsviçre, no. 61697/00, 10 Nisan 2008
M.H./Birleşik Krallık, no. 11577/06, 22 Ekim 2013
Merabishvili/Gürcistan [BD], no. 72508/13, AİHM 2017 (özetler)
Michalák/Slovakya, no. 30157/03, 8 Şubat 2011
Milanković ve Bošnjak/Hırvatistan, no. 37762/12 ve 23530/13, 26 Nisan 2016
Minjat/İsviçre, no. 38223/97, 28 Ekim 2003
Mogoş ve Diğerleri/Romanya (kar.), no. 20420/02, 6 Mayıs 2004
Molotchko/Ukrayna, no. 12275/10, 26 Nisan 2012
Monnell ve Morris/Birleşik Krallık, 2 Mart 1987, Seri A no. 115
Mooren/Almanya [BD], no. 11364/03, 9 Temmuz 2009
Morsink/Hollanda, no. 48865/99, 11 Mayıs 2004
*Moustahi v. France**, no. 9347/14, 25 June 2020
M.S./Hırvatistan (no. 2), no. 75450/12, 19 Şubat 2015
Mubilanzila Mayeka ve Kaniki Mitunga/Belçika, no. 13178/03, AİHM 2006-XI
Munjaz/Birleşik Krallık, no. 2913/06, 17 Temmuz 2012
Murray/Birleşik Krallık [BD], 28 Ekim 1994, Seri A no. 300-A
Musiati/Polonya [BD], no. 24557/94, AİHM 1999-II
Muşuc/Moldova, no. 42440/06, 6 Kasım 2007
Muzamba Oyaw/Belçika (kar.), no. 23707/15, 28 Şubat 2017

—N—

N.C./İtalya [BD], no. 24952/94, AİHM 2002-X
Nada/İsviçre [BD], no. 10593/08, AİHM 2012

Nart/Türkiye, no. 20817/04, 6 Mayıs 2008
Nasrullojev/Rusya, no. 656/06, 11 Ekim 2007
Năstase-Silivestru/Romanya, no. 74785/01, 4 Ekim 2007
Navarra/Fransa, 23 Kasım 1993, Seri A no. 273-B
Nechiporuk ve Yonkalo/Ukrayna, no. 42310/04, 21 Nisan 2011
Neumeister/Avusturya, 27 Haziran 1968, Seri A no. 8
Niedbata/Polonya, no. 27915/95, 4 Temmuz 2000
Nielsen/Danimarka, 28 Kasım 1988, Seri A no. 144
Nikolov/Bulgaristan, no. 38884/97, 30 Ocak 2003
Nikolova/Bulgaristan [BD], no. 31195/96, AİHM 1999-II
N./Romanya, no. 59152/08, 28 Kasım 2017
Nikolova/Bulgaristan (no. 2), no. 40896/98, 30 Eylül 2004
Norik Poghosyan/Ermenistan, no. 63106/12, 22 Ekim 2020
Novotka/Slovakya (kar.), no. 47244/99, 4 Kasım 2003
Nowak/Ukrayna, no. 60846/10, 31 Mart 2011
Nowicka/Polonya, no. 30218/96, 3 Aralık 2002

—O—

O.H./Almanya, no. 4646/08, 24 Kasım 2011
O’Hara/Birleşik Krallık, no. 37555/97, AİHM 2001-X
Ostendorf/Almanya, no. 15598/08, 7 Mart 2013
Osypenko/Ukrayna, no. 4634/04, 9 Kasım 2010
Öcalan/Türkiye (kar.), no. 46221/99, 14 Aralık 2000
Öcalan/Türkiye [BD], no. 46221/99, AİHM 2005-IV
Oral ve Atabay/Türkiye, no. 39686/02, 23 Haziran 2009
Oravec/Hırvatistan, no. 51249/11, 11 Temmuz 2017
Osmanović/Hırvatistan, no. 67604/10, 6 Kasım 2012
Ovsjannikov/Estonya, no. 1346/12, 20 Şubat 2014

—P—

P. ve S./Polonya, no. 57375/08, 30 Ekim 2012
Paci/Belçika, no. 45597/09, 17 Nisan 2018
Panchenko/Rusya, no. 45100/98, 8 Şubat 2005
Pankiewicz/Polonya, no. 34151/04, 12 Şubat 2008
Pantea/Romanya, no. 33343/96, AİHM 2003-VI
Paradis/Almanya (kar.), no. 4065/04, 4 Eylül 2007
Petkov ve Profirov/Bulgaristan, no. 50027/08 ve 50781/09, 24 Haziran 2014
Petschulies/Almanya, no. 6281/13, 2 Haziran 2016
Petukhova/Rusya, no. 28796/07, 2 Mayıs 2013
Piotr Baranowski/Polonya, no. 39742/05, 2 Ekim 2007
Piotr Osuch/Polonya, no. 30028/06, 3 Kasım 2009
Pirozzi/Belçika, no. 21055/11, 17 Nisan 2018
Piruzyan/Ermenistan, no. 33376/07, 26 Haziran 2012
Plesó/Macaristan, no. 41242/08, 2 Ekim 2012
Podeschi/San Marino, no. 66357/14, 13 Nisan 2017
Porchet/İsviçre (kar.), no. 36391/16, 7 Kasım 2019
Prencipe/Monako, no. 43376/06, 16 Temmuz 2009

—Q—

Quinn/Fransa, 22 Mart 1995, Seri A no. 311

—R—

R.L. ve M.-J.D./Fransa, no. 44568/98, 19 Mayıs 2004
R.M.D./İsviçre, 26 Eylül 1997, *Raporlar 1997-VI*
*R.R ve Diğerleri /Macaristan**, no. 36037/17, 2 Mart 2021
Radu/Almanya, no. 20084/07, 16 Mayıs 2013
Ragıp Zarakolu/Türkiye, no. 15064/12, 15 Eylül 2020
Rahimi/Yunanistan, no. 8687/08, 5 Nisan 2011
Rakevich/Rusya, no. 58973/00, 28 Ekim 2003
Rantsev/Kıbrıs ve Rusya, no. 25965/04, AİHM 2010
Raudevs/Letonya, no. 24086/03, 17 Aralık 2013
Rehbock/Slovenya, no. 29462/95, AİHM 2000-XII
Reinprecht/Avusturya, no. 67175/01, AİHM 2005-XII
Riad ve Idiab/Belçika, no. 29787/03 ve 29810/03, 24 Ocak 2008
Riera Blume ve Diğerleri/İspanya, no. 37680/97, AİHM 1999-VII
Rooman/Belçika [BD], no. 18052/11, 31 Ocak 2019
Rozhkov/Rusya (no. 2), no. 38898/04, 31 Ocak 2017
Rubtsov ve Balayan/Rusya, no. 33707/14 ve 3762/15, 10 Nisan 2018
Ruiz Rivera/İsviçre, no. 8300/06, 18 Şubat 2014
Ruslan Yakovenko/Ukrayna, no. 5425/11, AİHM 2015

—S—

S.B.C./Birleşik Krallık, no. 39360/98, 19 Haziran 2001
S.P./Belçika (kar.), no. 12572/08, 14 Haziran 2011
S.R./Hollanda (kar.), no. 13837/07, 18 Eylül 2012
S., V. ve A./Danimarka [BD], no. 35553/12 ve 2 diğeri, 22 Ekim 2018
Saadi/Birleşik Krallık, no. 13229/03, 11 Temmuz 2006
Saadi/Birleşik Krallık [BD], no. 13229/03, AİHM 2008
Sabuncu ve Diğerleri/Türkiye, no. 23199/17, 10 Kasım 2020
Sadegül Özdemir/Türkiye, no. 61441/00, 2 Ağustos 2005
Sahakyan/Ermenistan, no. 66256/11, 10 Kasım 2015
Şahin Alpay/Türkiye, no. 16538/17, 20 Mart 2018
Şahin Çağdaş/Türkiye, no. 28137/02, 11 Nisan 2006
Sakık ve Diğerleri/Türkiye, 26 Kasım 1997, *Raporlar 1997-VII*
Salayev/Azerbaycan, no. 40900/05, 9 Kasım 2010
Sanchez-Reisse/İsviçre, 21 Ekim 1986, Seri A no. 107
Sarigiannis/İtalya, no. 14569/05, 5 Nisan 2011
Schiesser/İsviçre, 4 Aralık 1979, Seri A no. 34
Schwabe ve M.G./Almanya, no. 8080/08, 1 Aralık 2011
Scott/İspanya, 18 Aralık 1996, *Raporlar 1996-VI*
Selahattin Demirtaş/Türkiye (no. 2) [BD], no. 14305/17, 22 Aralık 2020
Selçuk/Türkiye, no. 21768/02, 10 Ocak 2006
Shabani/İsviçre, no. 29044/06, 5 Kasım 2009
Shamayev ve Diğerleri/Gürcistan ve Rusya, no. 36378/02, AİHM 2005-III
Shamsa/Polonya, no. 45355/99 ve 45357/99, 27 Kasım 2003
Shcherbina/Rusya, no. 41970/11, 26 Haziran 2014
Sher ve Diğerleri/Birleşik Krallık, no. 5201/11, AİHM 2015
Shiksaitov/Slovakya, no. 56751/16 ve 33762/17, 10 Aralık 2020
Shimovolos/Rusya, no. 30194/09, 21 Haziran 2011
Shmorgunov ve Diğerleri/Ukrayna, nos. 15367/14 ve 13 diğeri, 21 Ocak 2021
Shtukaturov/Rusya, no. 44009/05, AİHM 2008
Shulgin/Ukrayna, no. 29912/05, 8 Aralık 2011
Simons/Belçika (kar.), no. 71407/10, 28 Ağustos 2012

Skrobol/Polonya, no. 44165/98, 13 Eylül 2005
Smirnova/Rusya, no. 46133/99 ve 48183/99, AİHM 2003-IX
Soldatenko/Ukrayna, no. 2440/07, 23 Ekim 2008
Solmaz/Türkiye, no. 27561/02, 16 Ocak 2007
Stănculeanu/Romanya, no. 26990/15, 9 Ocak 2018
Stanev/Bulgaristan [BD], no. 36760/06, 17 Ocak 2012
Stašaitis/Litvanya, no. 47679/99, 21 Mart 2002
Steel ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 23 Eylül 1998, *Raporlar* 1998-VII
Stephens/Malta (no. 1), no. 11956/07, 21 Nisan 2009
Stephens/Malta (no. 2), no. 33740/06, 21 Nisan 2009
Stepuleac/Moldova, no. 8207/06, 6 Kasım 2007
Stollenwerk/Almanya, no. 8844/12, 7 Eylül 2017
Stoichkov/Bulgaristan, no. 9808/02, 24 Mart 2005
Stoyan Kraste/Bulgaristan, no. 1009/12, 6 Ekim 2020
Storck/Almanya, no. 61603/00, AİHM 2005-V
S.T.S./Hollanda, no. 277/05, AİHM 2011
Štvrtecký/Slovakya, no. 55844/12, 5 Haziran 2018
Sulaoja/Estonya, no. 55939/00, 15 Şubat 2005
Suso Musa/Malta, no. 42337/12, 23 Temmuz 2013
Svipsta/Letonya, no. 66820/01, AİHM 2006-III

—T—

Talat Tepe/Türkiye, no. 31247/96, 21 Aralık 2004
Tarak ve Depe/Türkiye, no. 70472/12, 9 Nisan 2019
Tepe/Türkiye, no. 31247/96, 21 Aralık 2004
Tase/Romanya, no. 29761/02, 10 Haziran 2008
Thimothawes/Belçika, no. 39061/11, 4 Nisan 2017
Teymurazyan/Ermenistan, no. 17521/09, 15 Mart 2018
Tim Henrik Bruun Hansen/Danimarka, no. 51072/15, 9 Temmuz 2019
Tiron/Romanya, no. 17689/03, 7 Nisan 2009
Toniolo/San Marino ve İtalya, no. 44853/10, 26 Haziran 2012
Toshev/Bulgaristan, no. 56308/00, 10 Ağustos 2006
Toth/Avusturya, 12 Aralık 1991, Seri A no. 224
Trutko/Rusya, no. 40979/04, 6 Aralık 2016
Tsirlis ve Kouloumpas/Yunanistan, 29 Mayıs 1997, *Raporlar* 1997-III
Tsvetkova ve Diğerleri/Rusya, no. 54381/08 ve 5 diğeri, 10 Nisan 2018
Turcan/Moldova, no. 39835/05, 23 Ekim 2007

—V—

Vachev/Bulgaristan, no. 42987/98, AİHM 2004-VIII
Van der Leer/Hollanda, no. 21 Şubat 1990, Seri A no. 170-A
Van Droogenbroeck/Belçika, no. 24 Haziran 1982, Seri A no. 50
Varbanov/Bulgaristan, no. 31365/96, AİHM 2000-X
Varga/Romanya, no. 73957/01, 1 Nisan 2008
Vasileva/Danimarka, no. 52792/99, 25 Eylül 2003
Vasilevskiy ve Bogdanov/Rusya, no. 52241/14 ve 74222/14, 10 Temmuz 2018
Vasiliciuc/Moldova, no. 15944/11, 2 Mayıs 2017
Vassis ve Diğerleri/Fransa, no. 62736/09, 27 Haziran 2013
Vedat Doğru/Türkiye, no. 2469/10, 5 Nisan 2016
Velinov/Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, no. 16880/08, 19 Eylül 2013
Venet/Belçika, no. 27703/16, 22 Ekim 2019
Viorel Burzo/Romanya, no.75109/01 ve 12639/02, 30 Haziran 2009

V.K./Rusya, no. 9139/08, 4 Nisan 2017
Vorontsov ve Diğerler/Ukrayna, nos. 58925/14 ve 4 diğer, 21 Ocak 2021
Voskuil/Hollanda, no. 64752/01, 22 Kasım 2007
Vrenčev/Sırbistan, no. 2361/05, 23 Eylül 2008

—W—

Waite/Birleşik Krallık, no. 53236/99, 10 Aralık 2002
Wassink/Hollanda, 27 Eylül 1990, Seri A no. 185-A
Weeks/Birleşik Krallık, 2 Mart 1987, Seri A no. 114
Wemhoff/Almanya, 27 Haziran 1968, Seri A no. 7
Willcox ve Hurford/Birleşik Krallık (kar.). no. 43759/10 ve 43771/12, 8 Ocak 2013
Winterwerp/Hollanda, 24 Ekim 1979, Seri A no. 33
Witold Litwa/Polonya, no. 26629/95, AİHM 2000-III
Włoch/Polonya, no. 27785/95, AİHM 2000-XI
Włoch/Polonya (no. 2), no. 33475/08, 10 Mayıs 2011

—X—

X./Avusturya, no. 8278/78, 13 Aralık 1979 tarihli Komisyon kararı, DR 18
X./Belçika, no. 4741/71, 2 Nisan 1973 tarihli Komisyon kararı
X./Finlandiya, no. 34806/04, AİHM 2012
X./Almanya, no. 1322/62, 14 Aralık 1963 tarihli Komisyon kararı
X./Almanya, no. 6659/74, 10 Aralık 1975 tarihli Komisyon kararı
X./Almanya, no. 8098/77, 13 Aralık 1978 tarihli Komisyon kararı, DR 16
X./İsviçre, no. 8500/79, 14 Aralık 1979 tarihli Komisyon kararı, DR 18
X./İsviçre, no. 9012/80, 9 Aralık 1980 tarihli Komisyon kararı, DR 25
X./Birleşik Krallık, no. 6998/75, 16 Temmuz 1980 tarihli Komisyon raporu
X/Birleşik Krallık, 5 Kasım 1981, Seri A no. 46

—Y—

Yaygin/Türkiye (kar.), no. 12254/20, 16 Şubat 2021
Yankov/Bulgaristan, no. 39084/97, AİHM 2003-XII
Yefimenko/Rusya, no. 152/04, 12 Şubat 2013
Yoh-Ekale Mwanje/Belçika, no. 10486/10, 20 Aralık 2011

—Z—

Z.A. ve Diğerleri/Rusya [BD], no. 61411/15 ve 3 diğeri, 21 Kasım 2019
Z.H./Macaristan, no. 28973/11, 8 Kasım 2012
*Zelčs/Letonya**, no. 65367/16, 20 Şubat 2020